

KHETI DUNIYAN, PATIALA

ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ

ਭਾਰਤ ਦਾ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਹਫ਼ਤਾਵਾਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਖ਼ਬਾਰ

Rs.10/-

www.khetiduniyan.in

Postage Regd. No. PB/PTA/0338/2025-2027

Editor : Jagpreet Singh • RNI 42269/83 (PUNPUN00806) • Issue Dated 30-05-2026 • Vol.44 No.22 • M. 90410-14575 • Page 16 E-mail : khetiduniyan1983@gmail.com

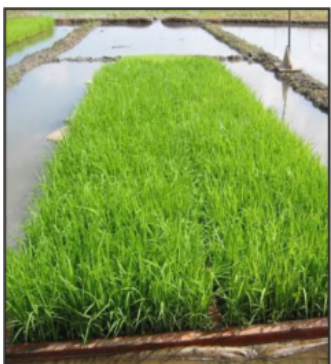
ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਅਤੇ ਨਰਮੇ ਵਿੱਚ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ

ਕਿਸਾਨ ਵੀਰ ਕਦੇ ਵੀ ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕ ਸਪਰੇਅ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਅਣਗਹਿਲੀ ਨਾ ਵਰਤਣ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵੱਲੋਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੇ ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕ ਸਹੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ, ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਤੇ ਅਤੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਸਾਲ ਇਕੋ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕ ਵਰਤਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕ ਹਰ ਸਾਲ ਬਦਲ-ਬਦਲ ਕੇ ਵਰਤਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਨਤੀਜੇ ਲੈਣ ਲਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਪਛਾਣ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਦੀਨਾਂ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਨਦੀਨ-ਨਾਸ਼ਕ ਸਪਰੇਅ ਕਰਨ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਫਲੱਡ ਜੈੱਟ ਅਤੇ ਕੱਟ ਨੌਜ਼ਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਵਿਚਲੇ ਨਦੀਨ ਅਤੇ ਰੋਕਥਾਮ

ਆਮ ਕਰਕੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ

ਵਿੱਚ ਸੁਆਂਕ, ਸੁਆਂਕੀ ਆਦਿ ਨਦੀਨ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਿਹਤਮੰਦ ਪਨੀਰੀ

ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਆਮ ਕਰਕੇ ਪਨੀਰੀ ਵਿੱਚ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਨਦੀਨ ਝੋਨੇ ਵਰਗੇ ਹੀ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਸੁਆਂਕ, ਸੁਆਂਕੀ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਮੌਸਮੀ ਘਾਹ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਲਈ 1200 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਬੁਟਾਕਲੋਰ 50 ਈ ਸੀ ਦੇ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬਰਾਂਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਨੂੰ 60 ਕਿਲੋ ਰੇਤ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 7 ਦਿਨਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਛੱਟਾ ਦਿਓ ਜਾਂ 500 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਸੇਫਿਟ 37.5 ਈ ਸੀ ਨੂੰ ਰੇਤ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 3 ਦਿਨਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਛੱਟਾ ਦਿਓ। ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 15-20 ਦਿਨਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਨਦੀਨਾਂ

ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 100 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਨੌਮਿਨੀ ਗੋਲਡ/ਵਾਸ਼ ਆਊਟ/ਤਾਰਕ 10 ਐਸ ਸੀ ਨੂੰ 150 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘੋਲ ਕੇ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।

ਨਰਮੇ ਵਿੱਚ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ

ਨਰਮੇ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਝਾੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਰਮੇ ਵਿੱਚ ਚੌੜੀ ਪੱਤੀ ਵਾਲੇ ਨਦੀਨ ਇਟਾਸਿਟ/ਚੁਪੱਤੀ ਅਤੇ ਮਧਾਣਾ/ਮੱਕੜਾ ਆਦਿ ਵਧੇਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਨਰਮੇ ਵਿੱਚ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਗੋਡੀ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਖੇਤੀ

ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਘਾਟ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਨਰਮੇ ਵਿੱਚ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਰਸਾਇਣਿਕ ਢੰਗਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਅਤੇ ਸਸਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਰਮੇ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਵਿੱਚ 2-3 ਗੋਡੀਆਂ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਟ ਸਿੱਟ/ਚੁਪੱਤੀ ਅਤੇ ਮਧਾਣਾ/ਮੱਕੜਾ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 1.0 ਲਿਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਸਟੋਪ 30 ਈਸੀ (ਪੈਂਡੀਮੈਥਾਲੀਨ) ਨੂੰ 200 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਬਿਜਾਈ ਦੇ 24 ਘੰਟੇ ਅੰਦਰ ਛਿੜਕੋ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 45

ਵਿੱਚ ਕਰੋ। ਜੇਕਰ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਨਦੀਨ ਉੱਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸਪਰੇਅ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੋਡੀ ਕਰਕੇ ਪੁੱਟ ਦਿਓ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗਰੈਮਕਸੋਨ 24 ਐਸ ਐਲ (ਪੈਰਾਕੁਐਟ) 500 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਜਾਂ ਸਵੀਪ ਪਾਵਰ 13.5 ਐਸ ਐਲ (ਗਲੂਫੋਸੀਨੇਟ ਅਮੋਨੀਅਮ) 900 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਨੂੰ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘੋਲ ਕੇ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 6-8 ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਫ਼ਸਲ ਦਾ ਕੱਟ ਤਕਰੀਬਨ ਡੇਢ ਫੁੱਟ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫ਼ਸਲ ਦੀਆਂ ਕਤਾਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਨਦੀਨਾਂ ਉੱਪਰ ਸਿੱਧਾ ਛਿੜਕਾਅ

ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਇਕ ਗੋਡੀ ਕਰੋ। ਜੇਕਰ ਪਾਣੀ ਲਾਉਣ ਪਿੱਛੋਂ ਜਾਂ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਤੇ ਨਦੀਨ ਉੱਗ ਪੈਣ ਤਾਂ 1.0 ਲਿਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਸਟੋਪ 30 ਈ ਸੀ ਜਾਂ 500 ਮਿਲੀ ਲਿਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਹਿਟਵੀਡਮੈਕਸ 10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ (ਪਾਇਰੀਥਾਇਓਬੈਕ ਸੋਡੀਅਮ 6% + ਕੁਇਜ਼ਾਲੋਫਾਪਾਇਥਾਇਲ 4%) ਛਿੜਕਾਅ ਪਾਣੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੰਗੇ ਵੱਤਰ

ਕਰੋ। ਛਿੜਕਾਅ ਸਮੇਂ ਨੌਜ਼ਲ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੁੱਡ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ। ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ ਕਿ ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕ ਬੂਟਿਆਂ ਉੱਪਰ ਨਾ ਪਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਬੂਟਿਆਂ ਉੱਪਰ ਪੈਣ ਨਾਲ ਫ਼ਸਲ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਅਤੇ ਅਮਿਤ ਕੋਲ, ਫ਼ਸਲ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਭਾਗ, ਪੀ. ਏ. ਯੂ., ਲੁਧਿਆਣਾ (ਫੋ. 98882-99130)

ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋੜੇਗੀ ਗਰਮੀ : ਯੂ ਐੱਨ

ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਨਵੇਂ ਜਲਵਾਯੂ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਗਰਮੀ ਅਗਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਸਾਰੇ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋੜ ਦੇਵੇਗੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਰਸੇ ਦੌਰਾਨ ਧਰਤੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਜਲਵਾਯੂ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਉਲੰਘਿਏ ਅਤੇ ਇਸ ਅਮਲ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰਮ ਸਾਲ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਨੂੰ ਵੀ ਤੋੜ ਦੇਵੇ। ਆਲਮੀ ਮੌਸਮ ਵਿਗਿਆਨ ਸੰਗਠਨ ਨੇ ਇਹ ਪੇਸ਼ੀਨਗੋਈ ਵੀ

ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਨਵੇਂ ਜਲਵਾਯੂ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਅਵਾ; ਆਰਕਟਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਤਾਪਮਾਨ ਵਧਣ ਦੇ ਆਸਾਰ

ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਧਾਰੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੜ੍ਹ, ਸੋਕਾ ਅਤੇ ਲੂ ਵਰਗੇ ਹਾਲਾਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਏਜੰਸੀ ਤੇ ਯੂ ਕੇ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ 75 ਫ਼ੀਸਦ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿ 2026 ਤੋਂ 2030 ਦਰਮਿਆਨ ਔਸਤ ਆਲਮੀ ਤਾਪਮਾਨ, ਸਨਅਤੀ ਕਾਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 1.5

ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਆਰਕਟਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਤਾਪਮਾਨ ਵਧੇਗਾ, ਜੋ ਹੁਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 2030 ਦਰਮਿਆਨ ਲਗਪਗ ਤਿੰਨ ਡਿਗਰੀ ਫਾਰਨਹੀਟ (1.66 ਡਿਗਰੀ ਸੈਲਸੀਅਸ) ਤੱਕ ਗਰਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਐਮੇਜਨ ਵਿੱਚ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਸੋਕਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਅੱਗ ਲੱਗਣ ਦਾ ਖ਼ਦਸ਼ਾ ਹੈ। ਐਮੇਜਨ, ਧਰਤੀ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦਾ ਅਹਿਮ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਜੋ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਾਤਾਵਰਨ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਅਸਰ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦਗਾਰ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਲਾ, ਤੇਲ ਤੇ ਗੈਸ ਦੇ ਜਲਣ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਮੌਸਮ ਹੋਰ ਵੀ

ਡਿਗਰੀ ਸੈਲਸੀਅਸ (27 ਡਿਗਰੀ ਫਾਰਨਹੀਟ) ਤੱਕ ਵੱਧ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਹੱਦ, ਭਾਵ ਆਲਮੀ ਤਾਪਮਾਨ ਦੀ ਇਹ ਤੈਅ ਸੀਮਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਔਸਤ 20 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ ਕੱਢੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, 2015 ਦੇ ਪੈਰਿਸ ਜਲਵਾਯੂ ਸਮਝੌਤੇ ਤਹਿਤ ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਮੁਤਾਬਕ ਇਸ ਨਾਲ ਮੌਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਖ਼ਤਮੇ ਦਾ ਖ਼ਤਰਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਤਾਪਮਾਨ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕੁਝ ਡਿਗਰੀ ਤੱਕ ਹੀ ਹੋਵੇ, ਗ੍ਰਹਿ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਕੁਝ ਵਾਤਾਵਰਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕੋਰਲ ਅਤੇ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਇਸ ਦਬਾਅ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਦੇ ਅਸਮਰੱਥ ਹਨ।

ਕੇ ਐਸ ਗਰੁੱਪ
ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ

ਕਿਸਾਨ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਖੁਸ਼ਹਾਲ

4 IN 1 COMBO

BEW ਸੁਪਰ ਸੀਡਰ

- ਲੋਨ ਉਪਲੱਬਧ
- ਪਾਉਡਰ ਕੋਟਿੰਗ ਪੇਂਟ
- ਸਬਸਿਡੀ ਉਪਲੱਬਧ
- ਪੇਟੇਂਟ ਡਿਜ਼ਾਇਨ
- ਬੁਕਿੰਗ ਸ਼ੁਰੂ

TOLL FREE NUMBER
1800-120-004455

● BHAGWAN ENGINEERING WORKS
● KS AGROTECH PVT. LTD.
● KS POWERTECH PVT. LTD.

Raikot Road, Malerkotla - 148023, Distt. Sangrur Punjab
M. : 92170-70755, 92170-71755
E-mail : sales@ksagrotech.org, info@ksagrotech.org
www.ksagrotech.org, www.bewindia.co

ਇੰਦਿਰਾ ਦੇਵੀ,

ਫਾਰਮ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸੇਵਾ ਕੇਂਦਰ,
ਗੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ
(ਮੋਬਾਇਲ 94598-72106)

ਲੀਚੀ ਦੀ ਤੁੜਾਈ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸੁਝਾਅ

ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਦਾਗ ਪੱਥਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉ। ਤੁੜਾਈ ਦੌਰਾਨ ਗੁੱਛੇ ਖਿੱਚ ਕੇ ਨਾ ਤੋੜੋ ਸਗੋਂ ਕੈਚੀ ਨਾਲ ਕੱਟ ਕੇ ਬੂਟਿਆਂ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਕਰੋ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਛਿਲਕਾ ਉਤਰਨ ਨਾਲ ਉੱਲੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੋਣ ਦਾ ਡਰ ਵੱਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੀਂਹ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਫਲ ਨਾ ਤੋੜੋ ਸਗੋਂ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਦਾ ਵਕਫ਼ਾ ਰੱਖੋ ਤਾਂ ਜੋ ਲੀਚੀ ਦੀ ਬਾਹਰਲੀ ਚਮੜੀ ਤੋਂ ਨਮੀ ਘੱਟ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉੱਲੀ ਰੋਗ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਹੋਵੇ।

ਚਮੜੀ ਬੁਖਾਰ ਜਾਂ ਐਕਿਊਟ ਇਨਫਲਾਮੇਟਿਵ ਸਿੰਡਰੋਮ ਅਤੇ ਲੀਚੀ ਦਾ ਖਾਣਾ : ਇਹ ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਮੁਜ਼ੱਫਰਪੁਰ ਅਤੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸਾਲ ਆਣ ਵਾਲੀ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਲੀਚੀ ਫਲ ਦਾ ਖਾਣਾ ਇਸ ਘਾਤਕ ਬਿਮਾਰੀ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਆਈ ਸੀ ਏ ਆਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖੋਜ ਕੇਂਦਰ ਲੀਚੀ ਮੁਜ਼ੱਫਰਪੁਰ (ਬਿਹਾਰ) ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਲੀਚੀ ਇਸ ਘਾਤਕ

ਲੀਚੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪੱਕਣ ਵਾਲਾ ਫਲ (ਨੌਨ-ਕਲਾਈਮੈਟੋਰਿਕ) ਹੋਣ ਕਾਰਣ, ਇਸ ਦੀ ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਤੇ ਤੁੜਾਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁੜਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਫਲ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮੇਂ ਲਈ ਸਟੋਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਲੀਚੀ ਦੇ ਪੱਕੇ ਫਲ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਬੂਟੇ ਤੇ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਇਹ ਪਾਣੀ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਰ ਦੀਆਂ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਾਣਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਲਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਤੇ ਤੁੜਾਈ ਲਈ ਕੁਝ ਮਾਪਦੰਡ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ।

ਲੀਚੀ ਦੀ ਤੁੜਾਈ ਦੇ ਸੰਕੇਤ

1. ਲੀਚੀ ਦੇ ਛਿਲਕੇ ਦਾ ਰੰਗ ਬਦਲਣਾ, ਤੁੜਾਈ ਦਾ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੰਕੇਤ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਫਲ ਦਾ ਛਿਲਕਾ ਇੱਕਸਾਰ ਗਹਿਰਾ ਲਾਲ ਰੰਗ ਫੜ ਲਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਤੁੜਾਈ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ।
 2. ਦੂਸਰਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਟੀ ਐਸ ਐਸ ਭਾਵ ਕੁੱਲ ਮਿਠਾਸ ਦੀ ਮਾਤਰਾ, ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਲੀਚੀ ਦਾ ਫਲ ਪੱਕਦਾ ਹੈ, ਮਿਠਾਸ (ਮੁਖ ਤੌਰ ਤੇ ਸੁਕਰੋਜ਼, ਗਲੂਕੋਜ਼ ਅਤੇ ਫਰੂਕਟੋਜ਼) ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵੱਧਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਜੈਵਿਕ ਐਸਿਡ (ਮੌਲਿਕ ਐਸਿਡ) ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
 3. ਫਲ ਦੇ ਛਿਲਕੇ ਦਾ ਘੱਟ ਠੁਕੀਲਾ ਹੋਣਾ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਸੰਕੇਤ ਹੈ।
 4. ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੱਕੇ ਹੋਏ ਫਲ ਮਿੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਨਰਮ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਫਲਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਤੇ ਤੁੜਾਈ ਲਈ ਇਸਦਾ ਆਕਾਰ, ਰੰਗ, ਮਿਠਾਸ (18-20° ਬ੍ਰਿਕਸ) ਅਤੇ ਸੁਆਦ ਦਾ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਤੁੜਾਈ ਦਾ ਸਹੀ ਸਮਾਂ :** ਲੀਚੀ ਇੱਕ ਜਲਦੀ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਫਲ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕਮਰੇ ਦੇ ਤਾਪਮਾਨ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮੇਂ ਲਈ ਸਟੋਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ

ਜਾ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਫਲ ਦੀ ਤੁੜਾਈ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਸਾਧਨ, ਮੋਸਮ, ਮੰਡੀ ਦੀ ਮੰਗ ਆਦਿ ਦਾ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸਵੇਰੇ ਜਲਦੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਸਮਾਂ ਫਲਾਂ ਦੀ ਤੁੜਾਈ ਲਈ ਬਹੁਤ ਢੁਕਵਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੂਰ ਦੀਆਂ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਲਈ ਭੰਡਾਰਣ ਅਤੇ ਪੈਕਿੰਗ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਤੁੜਾਈ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਲੀਚੀ ਜੂਨ ਦੇ ਦੂਜੇ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਹਫ਼ਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਕਿਸਮ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੱਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੂਨ ਦੇ ਤੀਜੇ ਹਫ਼ਤੇ ਕਲਕੱਤੀਆ ਅਤੇ ਸੀਡਲੈਸ ਲੇਟ ਕਿਸਮ ਪੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਤੁੜਾਈ ਦੇ ਤਰੀਕੇ : ਵਧੀਆ ਗੁਣਕਾਰੀ ਫਲ ਲੈਣ ਲਈ, ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਤੇ ਪੱਕਣ ਵਾਲੇ ਫਲਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਲੀਚੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਫਲ ਬੂਟੇ ਤੇ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਪੱਕਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਕੋ ਬੂਟੇ ਉੱਪਰ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਵਕਫ਼ੇ ਤੇ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਤੁੜਾਈ ਕਰੋ। ਲੀਚੀ ਦੇ ਫਲ ਦੇ

ਗੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਥੋੜੇ ਜਿਹੇ ਪੱਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਡਿੱਗਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ

ਰੱਖੋ। ਤੁੜਾਈ ਲਈ ਪਿਕਿੰਗ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਲਈ ਕੱਪੜੇ ਦੀਆਂ ਝੋਲੀਆਂ ਜਾਂ ਬਿਮਾਰੀ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਾਂ ਪੌੜੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ। ਗੁੱਛਿਆਂ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੇ ਕਰੇਟਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ।

ਕਮਾਦ ਵਿੱਚ ਅਗੇਤੀ ਫੋਟ ਦੇ ਗੜ੍ਹੇ ਦੀ ਗੈਰ-ਰਸਾਇਣਕ ਰੋਕਥਾਮ

ਕਮਾਦ ਦੀ ਫਸਲ ਵਿੱਚ ਅਗੇਤੀ ਫੋਟ ਦੇ ਗੜ੍ਹੇ ਦਾ ਹਮਲਾ ਅੱਧ ਅਪ੍ਰੈਲ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੂਨ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਹਮਲਾ ਕਾਰਣ ਝਾੜ ਵਿੱਚ 10 ਤੋਂ 40 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਦੀ ਕਮੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਪੀ. ਏ. ਯੂ. ਦੇ ਕੀਟ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦੋ ਗੈਰ ਰਸਾਇਣਕ

ਯੁਵਰਾਜ ਸਿੰਘ ਪਾਂਧਾ ਅਤੇ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਘੋੜਾ,
ਪੀ. ਏ. ਯੂ. ਖੇਤਰੀ ਖੋਜ ਕੇਂਦਰ, ਕਪੂਰਥਲਾ (ਮੋ. 98727-44194)

ਇੱਕ ਸੂਖਮ ਮਿੱਤਰ ਕੀੜਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਮਾਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਗੜ੍ਹੇਆਂ ਦੇ ਅੰਡਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਅੰਡਾ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਸੁੰਝੀ ਨੂੰ ਬਣਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਕਮਾਦ ਦੀ ਫਸਲ ਵਿੱਚ ਅਗੇਤੀ ਫੋਟ ਦੇ ਗੜ੍ਹੇ ਦੀ

ਕੀੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਕਾਰਡ ਉੱਪਰ ਟਰਾਈਕੋਗਰਾਮਾ ਕਿਲੋਨਸ (ਮਿੱਤਰ ਕੀੜੇ) ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਜੀਵੀ ਕਿਰਿਆ ਕੀਤੇ ਕੋਰਸਾਇਰਾ ਦੇ ਤਕਰੀਬਨ 20,000 ਅੰਡੇ ਲੱਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਢੰਗ : ਟਰਾਈਕੋਗਰਾਮਾ ਕਿਲੋਨਸ (ਮਿੱਤਰ ਕੀੜੇ) ਰਾਹੀਂ ਸੱਤ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਜੀਵੀ ਕਿਰਿਆ ਕੀਤੇ ਕੋਰਸਾਇਰਾ ਦੇ ਤਕਰੀਬਨ 20,000 ਅੰਡੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਅੱਧ ਅਪ੍ਰੈਲ ਤੋਂ ਜੂਨ ਅਖੀਰ ਤੱਕ 10 ਦਿਨ ਦੇ ਫਰਕ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ। ਟਰਾਈਕੋਕਾਰਡ ਦੇ 40 ਹਿੱਸਿਆਂ ਤੇ ਲੱਗੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਏਕੜ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਦੂਰੀ ਤੇ 40 ਥਾਂ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਸਟੈਪਲਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਨੱਥੀ ਕਰੋ। ਇਹ ਕਿਰਿਆ 8 ਵਾਰ ਦੁਹਰਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਰਡ ਮੀਂਹ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਕਿਸਾਨ ਵੀਰ ਇਹ ਕਾਰਡ ਪੀ.ਏ.ਯੂ. ਦੇ ਕੀਟ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਭਾਗ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਖੋਜ ਕੇਂਦਰ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਅਤੇ

ਕਪੂਰਥਲਾ ਦੀ ਬਾਇਓਕੰਟਰੋਲ ਲੈਬਰਟੀਆਂ ਤੋਂ ਅਗਾਉਂ ਬੁਕਿੰਗ ਨਾਲ ਮਾਤਰਾ 50 ਰੁ. ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਰਡ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਖਰੀਦ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਫੀਰੋਮੋਨ ਟਰੈਪ ਤਕਨੀਕ : ਕਮਾਦ ਦੀ ਫਸਲ ਵਿੱਚ ਅਗੇਤੀ ਫੋਟ ਦੇ ਗੜ੍ਹੇ ਦੇ ਸਰਵੇਖਣ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਦੀ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਆਮਦ ਪਤਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਲਈ ਫੀਰੋਮੋਨ ਟਰੈਪ ਤਕਨੀਕ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਫੀਰੋਮੋਨ ਟਰੈਪ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਰਬੜ ਦੀ ਖਾਸ ਲਿਊਰ ਲਾਗਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਕੀੜੇ ਦੇ ਨਰ ਪਤੰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਰ ਪਤੰਗੇ ਇਸ ਕੁੜਿੱਕੀ ਨੁਮਾ ਟਰੈਪ ਵਿੱਚ ਫਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਢੰਗ : ਕਮਾਦ ਦੀ ਫਸਲ ਵਿੱਚ ਅਗੇਤੀ ਫੋਟ ਦੇ ਗੜ੍ਹੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਲਈ ਅਪ੍ਰੈਲ ਤੋਂ ਜੂਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੱਕ 10 ਫੀਰੋਮੋਨ ਟਰੈਪ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਟਰਾਈਕੋਕਾਰਡਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਫੀਰੋਮੋਨ ਲਿਊਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਵਕਫ਼ੇ 'ਤੇ ਬਦਲਣ ਦੀ ਵੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਰਸਾਇਣਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਇਸ ਕੀੜੇ ਦੀ ਸਰਵਪੱਖੀ ਰੋਕਥਾਮ (IPM) ਲਈ ਸਹਾਈ ਹਨ।
ਟਰਾਈਕੋਕਾਰਡ ਤਕਨੀਕ : ਟਰਾਈਕੋਗਰਾਮਾ

ਗੈਰ-ਰਸਾਇਣਕ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਟਰਾਈਕੋਗਰਾਮਾ ਦੀ ਕਿਲੋਨਸ ਪ੍ਰਜਾਤੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਮਿੱਤਰ ਕੀੜੇ ਇੱਕ 10-15 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਸਾਈਜ਼ ਦੇ ਕਾਰਡ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲੈਬਰਟਰੀ ਤੋਂ ਮੁਹਈਆ

ਸੁਨੀਲ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਪੀ.ਏ.ਯੂ.-ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰ, ਸੰਗਰੂਰ ਮੋਬਾਇਲ : 88721-75800

ਝੋਨੇ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨੀ ਲੁਆਈ

ਰਵਾਇਤੀ ਲੁਆਈ ਦਾ ਆਧੁਨਿਕ ਬਦਲ

ਝੋਨਾ, ਸਾਉਣੀ ਗੁੱਤ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਫ਼ਸਲ ਹੈ। ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਲੱਖਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਫ਼ਲ ਪੈਦਾਵਾਰ ਲਈ ਪਨੀਰੀ ਦੀ ਸਹੀ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਲੁਆਈ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੜਾਅ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਦਲਾਅ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ, ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਝੋਨਾ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਤਬਦੀਲੀ ਆਈ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨ ਰਵਾਇਤੀ ਹੱਥੀਂ ਲੁਆਈ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਮਸ਼ੀਨੀ ਲੁਆਈ, ਦੋਵਾਂ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

★ ਹੱਥੀਂ ਲੁਆਈ, ਝੋਨਾ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਅਤੇ ਰਵਾਇਤੀ ਵਿਧੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਖੇਤ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ ਕੱਦੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੁੱਟੀ

ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਦੀ ਲਾਗਤ ਵਧਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਹੱਥੀਂ ਲੁਆਈ ਦੌਰਾਨ

ਨਾਲ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

★ ਇਸ ਵਿਧੀ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟ੍ਰੇਆਂ ਜਾਂ ਪਲਾਸਟਿਕ ਸ਼ੀਟਾਂ 'ਤੇ ਮੈਟ ਟਾਈਪ ਪਨੀਰੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਪਨੀਰੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਸ਼ੀਨ ਉੱਤੇ ਲੋਡ ਕਰਕੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

★ ਪੀ. ਏ. ਯੂ., ਲੁਧਿਆਣਾ ਵੱਲੋਂ

ਟਰੈਕਟਰ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ ਮੈਟ ਟਾਈਪ ਨਰਸਰੀ ਸੀਡਰ ਮਸ਼ੀਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਮਸ਼ੀਨ ਇੱਕ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ 150 ਏਕੜ ਲਈ ਮੈਟ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

★ ਝੋਨੇ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨੀ ਲੁਆਈ ਲਈ ਮਸ਼ੀਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰ ਕੇ ਝੋਨਾ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਉੱਪਰ ਬੈਠ ਕੇ ਝੋਨਾ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਉਪਲੱਬਧ

ਹਨ। ਪਿੱਛੇ ਤੁਰ ਕੇ ਝੋਨਾ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨ ਨਾਲ ਇੱਕ ਦਿਨ ਵਿੱਚ 2-3 ਏਕੜ ਦੀ ਲੁਆਈ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਬੈਠ ਕੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨ ਨਾਲ ਇੱਕ ਦਿਨ ਵਿੱਚ 12 ਏਕੜ ਤੱਕ ਦੀ ਲੁਆਈ ਦਾ ਨਿਬੇੜਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

★ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮਸ਼ੀਨੀ ਲੁਆਈ ਵਾਲੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 40-50% ਤੱਕ ਸਬਸਿਡੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਝੋਨੇ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨੀ ਲੁਆਈ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਵਰਤਣ ਨਾਲ 70-80% ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਲੇਬਰ ਦੀ ਬੱਚਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

★ ਮਸ਼ੀਨ ਰਾਹੀਂ ਲਗਾਏ ਗਏ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਆਪਸੀ ਦੂਰੀ ਅਤੇ ਲਾਈਨਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸਿੱਧੀਆਂ ਅਤੇ ਇਕਸਾਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਹਵਾ ਅਤੇ ਰੌਸ਼ਨੀ ਬਰਾਬਰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਖਤਰਾ ਘਟਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਝਾੜ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

★ ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰ, ਸੰਗਰੂਰ ਵੱਲੋਂ ਸਾਲ 2020 ਤੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਉੱਪਰ ਝੋਨੇ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨੀ ਲੁਆਈ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀਆਂ ਲਗਵਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਭਰ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਕਨੀਕ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀਆਂ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਿਕ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ। (ਸਾਰਣੀ-1)

ਸਾਰਣੀ-1 : ਝੋਨੇ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨੀ ਅਤੇ ਹੱਥੀਂ ਲੁਆਈ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਤੁਲਨਾ					
ਝੋਨਾ ਲਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧੀ	ਝਾੜ (ਕੁ./ਏਕੜ)	ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ (ਰੁਪਏ/ਏਕੜ)	ਲਾਗਤ (ਰੁਪਏ/ਏਕੜ)	ਮੁਨਾਫਾ (ਰੁਪਏ/ਏਕੜ)	ਮੁਨਾਫਾ-ਲਾਗਤ ਅਨੁਪਾਤ
ਮਸ਼ੀਨੀ ਲੁਆਈ	35.50	81082	26250	54832	2.09
ਹੱਥੀਂ ਲੁਆਈ	34.00	77656	27500	50156	1.82

ਹੋਈ ਪਨੀਰੀ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕੱਦੂ ਕੀਤੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਿਹਨਤ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੇਬਰ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

★ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਲੁਆਈ ਦੇ ਸੀਜ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਲੇਬਰ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ

ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਆਪਸੀ ਦੂਰੀ ਅਤੇ ਡੂੰਘਾਈ ਇਕਸਾਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਜੋ ਝਾੜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

★ ਝੋਨੇ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨੀ ਲੁਆਈ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਉਪਰੋਕਤ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਇਕ ਵਧੀਆ ਵਿਕਲਪ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਭਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿੱਚ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ ਦੇ ਵਧਣ ਨਾਲ ਮਸ਼ੀਨ ਰਾਹੀਂ ਝੋਨਾ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਤੇਜ਼ੀ

ਮਾਲਵਾ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਠੁਕਰਾਈ

ਭਾਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਮਾਲਵਾ ਖੇਤਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਝੋਨੇ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਬੀਜਿਆ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਦੋ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਇਸ ਵਾਰ ਝੋਨੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਪਨੀਰੀ ਰਾਹੀਂ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣਗੇ।

ਮਾਨਸਾ ਸਮੇਤ ਮਾਲਵਾ ਖੇਤਰ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਫਸਰਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਮਾਲਵਾ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਰਮੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੈਂਪ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇ।

ਮਾਲਵਾ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਮਾਨਸਾ, ਬਠਿੰਡਾ, ਸੰਗਰੂਰ, ਬਰਨਾਲਾ, ਫਰੀਦਕੋਟ, ਮੋਗਾ, ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ, ਮੁਕਤਸਰ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਭਾਵੇਂ ਨਰਮੇ ਪੁੱਟੀ ਵਜੋਂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਨਰਮੇ ਉੱਤੇ ਗੁਲਾਬੀ ਸੁੰਡੀ ਅਤੇ ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਦੇ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਕਿਸਾਨ ਅੱਕ ਕੇ ਨਰਮੇ ਤੋਂ ਹੱਥ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਨੂੰ ਜਿਸ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਾਰ ਕਿਸਾਨ ਪਨੀਰੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਝੋਨਾ ਲਾਉਣ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣਗੇ।

ਭਾਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰਨ ਲਈ 1500 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮਾਲਵਾ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਅਗੇਤੀ ਪਨੀਰੀ ਪਿਛਲੇ 15 ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਕਿਸਾਨ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਸੂਬਾ ਸੀਨੀਅਰ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੋਰਾ ਸਿੰਘ ਭੈਣੀਬਾਘਾ ਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਝੋਨੇ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਤੋਂ ਪਾਸਾ ਵੱਟਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੋਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਮੱਕੀ, ਮੂੰਗੀ ਅਤੇ ਬਾਸਮਤੀ ਕਿਸਮਾਂ 'ਤੇ ਐਮ. ਐਸ. ਪੀ. ਦੇਣ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਕਰੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਨਾਲ ਝੋਨੇ ਦਾ ਉਨਾ ਝਾੜ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ, ਜਿੰਨਾ ਪਨੀਰੀ ਰਾਹੀਂ ਲਾਏ ਝੋਨੇ ਦਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ।

ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ

ਸੰਪੂਰਣ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਪਤਾਹਿਕ

ਪਟਿਆਲਾ

ਖੇਤੀ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਸਹਾਇਕ ਧੰਦਿਆਂ ਦੀ ਆਧੁਨਿਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ

12 ਨਹੀਂ 24 ਨਹੀਂ

52 ਅੰਕ

ਹਰ ਹਫ਼ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲਾ

ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ

ਪੰਜਾਬੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਪਤਾਹਿਕ

KHETI DUNIYAN

An Exclusive Agricultural Weekly

ਰਜਿਸਟਰਡ ਆਫਿਸ :
9-ਏ, ਅਜੀਤ ਨਗਰ,
ਪਟਿਆਲਾ

ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਆਫਿਸ :
ਕੇ.ਡੀ. ਕੰਪਲੈਕਸ, ਗੁਰੂਸ਼ਾਲਾ ਰੋਡ,
ਨੇੜੇ ਸ਼ੇਰ-ਏ-ਪੰਜਾਬ ਮਾਰਕੀਟ,
ਪਟਿਆਲਾ-147001
ਮੋ.90410-14575

ਈ-ਮੇਲ : khetiduniyan1983@gmail.com

 www.khetiduniyan.in

ਸਾਲ 44 ਅੰਕ 22
ਮਿਤੀ 30-05-2026

ਐਡੀਟਰ

ਜਗਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ

ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਦਫਤਰ

ਪਟਿਆਲਾ
ਫੋਨ : 0175-2214575

ਮੁੰਬਈ
ਦਿੱਲੀ
ਲੁਧਿਆਣਾ
ਬਠਿੰਡਾ

ਸੰਪਾਦਕੀ ਬੋਰਡ

ਡਾ. ਡੀ.ਡੀ. ਨਾਰੰਗ
ਡਾ. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਡਾ. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨ
ਡਾ. ਅਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ
ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਝੱਤਰਾ
ਡਾ. ਵਰਿੰਦਰ ਲਾਠਰ

ਕੰਪੋਜ਼ਿੰਗ

ਏਕਤਾ ਕੰਪਿਊਟਰਜ਼, ਪਟਿਆਲਾ

ਨੋਟ

- ★ ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਛਪਣ ਵਾਲੇ ਲੇਖਾਂ, ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਾਦਕ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਦਾਰਾ ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ ਕਿਸੇ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।
- ★ ਸਿਵਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਭਾਵੇਂ ਮਾਹਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਿਵਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਫਿਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਮਾਹਿਰ ਦੀ ਰਾਏ ਜ਼ਰੂਰ ਲਵੋ।
- ★ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਪਟਾਰਾ ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ।

Editor : JAGPREET SINGH,
Printer, Publisher and Owner of Weekly
'KHETI DUNIYAN' Printed at Drishti Printers,
484, Nagra Street, Natan Wali Gali, Backside Dashmesh Market,
Near Sher-e-Punjab Market, Patiala-147001 (Pb.)
and published from Kheti Duniyan, House No. 9-A, Ajit Nagar,
Patiala-147001 (Pb.). E-mail : khetiduniyan1983@gmail.com
RNI No.PUNPUN00806

ਕੇਂਦਰ ਤੇ ਪ੍ਰਾਂਤਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਬਣਾਉਣ ਢੁਕਵੀਂ ਖੇਤੀ ਨੀਤੀ

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੀਂ ਖੇਤੀ ਨੀਤੀ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵੱਸੋਂ ਖੇਤੀ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵਿਕਾਸ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਖੇਤੀ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਵੱਸੋਂ ਦਾ ਹੋਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵੱਲ ਤਬਾਦਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ, ਅਜੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਂਤ ਤੇ ਅਪ੍ਰਾਂਤ ਤੌਰ 'ਤੇ 60 ਫ਼ੀਸਦੀ ਵੱਸੋਂ ਖੇਤੀ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ, ਪਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ

ਖ਼ਰੀਦੇ ਇਹ ਵੀ ਇੰਨਾ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਸੂਬੇ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਫ਼ਸਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵੱਡਾ ਵੱਖਰੇਵਾਂ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਕੁਝ

ਭਾਰਤ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੇਸ਼ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਆਬਾਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਈ ਖੇਤੀ ਉਤਪਾਦ ਦਾਲਾਂ ਤੇ ਤੇਲ ਬੀਜ ਦਰਾਮਦ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਕਈ ਸੂਬੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨੀਤੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ 23 ਫ਼ੀਸਦੀ ਖੇਤਰ ਜੰਗਲ ਹੇਠ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 33 ਫ਼ੀਸਦੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਜੰਗਲਾਂ ਹੇਠ ਰਕਬਾ 6 ਫ਼ੀਸਦੀ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਖੇਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਬਿਜਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਯੋਗ ਅਗਵਾਈ ਤੇ ਢੁਕਵੀਂ ਖੇਤੀ ਨੀਤੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਅਧਾਰਿਤ ਉਦਯੋਗਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਭਾਰਤ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੇ ਹੈ, ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ 86 ਫ਼ੀਸਦੀ ਖੇਤੀ ਉਪਜ ਪ੍ਰੋਸੈਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ 12 ਫ਼ੀਸਦੀ ਹੈ। ਜੈਮ, ਮੁਰੱਬੇ, ਜੂਸ ਤੇ ਅਚਾਰ ਵਗੈਰਾ ਲਈ ਹਿਮਾਚਲ, ਕਸ਼ਮੀਰ, ਅਸਾਮ, ਮੇਘਾਲਿਆ, ਉੱਤਰਾਖੰਡ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਸਮਰੱਥਾ

ਉਕਤ ਕੰਪਨੀ ਫ਼ਸਲ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਖ਼ਰੀਦ ਤੇ ਢੁਕਵੀਂ ਤੱਕ ਕਿਸਾਨ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਪਜ ਦੀ ਕੁਆਲਿਟੀ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਖੇਤੀ ਮਾਹਿਰ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਮੌਸਮ ਦੀ ਮਾਰ ਜਾਂ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਠੇਕੇ ਦੀ ਖੇਤੀ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਫ਼ਸਲ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵਧਣ 'ਤੇ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਪਜ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਵੇਚ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਭਾਅ ਘਟਣ 'ਤੇ ਕੰਪਨੀਆਂ ਖ਼ਰੀਦ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਸਾਡਾ ਕਾਨੂੰਨ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਨਾ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਕੇਂਦਰ ਤੇ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਰਗੀ ਠੇਕਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਬਣ ਸਕੇ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਸਰਕਾਰ ਯਕੀਨੀ ਮੰਡੀਕਰਨ ਲਈ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਕੰਮ ਠੇਕੇ ਵਾਲੀ ਕੰਪਨੀ ਕਰੇ।

ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿੱਚ ਵਿਗਾੜ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ

ਭਾਰਤ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੇਸ਼ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਆਬਾਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਈ ਖੇਤੀ ਉਤਪਾਦ ਦਾਲਾਂ ਤੇ ਤੇਲ ਬੀਜ ਦਰਾਮਦ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਕਈ ਸੂਬੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨੀਤੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਡਾ. ਸ. ਸ. ਡੀਨਾ

ਸਿਰਫ਼ 14 ਫ਼ੀਸਦੀ ਹੋਣਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ ਕਿ ਖੇਤੀ ਤੇ ਗੈਰ-ਖੇਤੀ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਫਰਕ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਕਿਸਾਨ ਪਰਿਵਾਰ ਸਿਰ 2 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਤੇ ਖੇਤੀ ਘਰਾਂ ਦੀ ਔਸਤ ਆਮਦਨ ਸਿਰਫ਼ 26,000 ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਤੇ ਸੂਬੇ ਅਜਿਹੀ ਖੇਤੀ ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣ ਜਿਹੜੀ ਖੇਤੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇ। ਕੇਂਦਰ ਤੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤੀ ਨੀਤੀਆਂ ਬਣਨ ਪਿੱਛੇ ਇਹ ਤਰਕ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ 12 ਖੇਤੀ ਜਲਵਾਯੂ ਜ਼ੋਨ ਹਨ, ਪਰ ਹਰ ਜ਼ੋਨ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਫ਼ਸਲਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਨ - ਅਸਾਮ, ਬੰਗਾਲ ਵਿੱਚ ਰਬੜ ਦੀ ਖੇਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਤੇ ਝੋਨਾ, ਜਦਕਿ ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਤੇਲ ਦੇ ਬੀਜਾਂ ਤੇ ਦਾਲਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖਾਸ ਫ਼ਸਲਾਂ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਸਮਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ (ਐਮ.ਐਸ.ਪੀ.) 'ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਖ਼ਰੀਦ ਕਰਕੇ ਅਨਾਜ (ਕਣਕ, ਝੋਨੇ) ਦੀ ਉਪਜ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਵੱਡਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਹੋਰ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦਾ ਸਰਕਾਰੀ ਯਕੀਨਨ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਜ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤਾ ਵਾਧਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਖੇਤਰਫਲ ਪੱਖੋਂ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਸੂਬਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਰਕਬਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੁਲ ਰਕਬੇ ਦਾ ਸਿਰਫ਼ 1.5 ਫ਼ੀਸਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ 3 ਜ਼ੋਨਾਂ ਮਾਝੇ, ਮਾਲਵੇ ਤੇ ਦੁਆਬੇ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਫ਼ਸਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਸਰਕਾਰੀ ਮੰਡੀਕਰਨ ਦੇ ਚਲਦਿਆਂ ਹੁਣ ਬਠਿੰਡਾ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਮਾਨਸਾ ਜਿਹੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਪਾਹ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕਣਕ ਤੇ ਝੋਨਾ ਹੀ ਬੀਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਹਰ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੀ ਹਰ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ

ਫ਼ਸਲਾਂ ਨੂੰ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਯਕੀਨੀ ਮੰਡੀਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜਮੁਖੀ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਚੰਗੇ ਨਤੀਜੇ ਦਿੱਤੇ ਸਨ, ਇਸ ਦੀ ਉਪਜ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਸੂਰਜਮੁਖੀ ਦੀ ਖ਼ਰੀਦ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੂਰਜਮੁਖੀ ਦੇ ਬੀਜ ਰੂਸ ਤੇ ਯੂਕਰੇਨ ਤੋਂ ਦਰਾਮਦ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੇਰਲਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਖ਼ਰੀਦ ਸੰਬੰਧੀ ਇੱਕ ਢੁਕਵੀਂ ਨੀਤੀ ਅਪਣਾ ਕੇ ਸਬਜ਼ੀ ਉਤਪਾਦਕਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਿਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਬਜ਼ੀ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਣ ਦਾ ਜੋਖਮ ਖ਼ਤਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਹਰ ਸਾਲ 16 ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀਆਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਕੀਮਤਾਂ ਐਲਾਨੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਜਦੋਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਘਟਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਆਪ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖ਼ਰੀਦ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਦਾ ਲਾਭ ਖੇਤੀ ਉਤਪਾਦਕਾਂ ਨੂੰ ਹੋਇਆ, ਉੱਥੇ ਆਮ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨੂੰ ਖ਼ਰੀਦਦਾਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਲਾਭ ਮਿਲਿਆ। ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਹਰ ਫ਼ਸਲ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਖ਼ਰੀਦ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸੂਬੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਿਸਾਨ ਕੋਈ ਇੱਕੋ ਫ਼ਸਲ ਬੀਜਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ, ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ ਸਕੀਮ ਅੰਦਰ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਸਬਜ਼ੀ ਬੀਜਣੀ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੀ ਮੰਡੀ ਬੋਰਡ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਰਵਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਕਿਸਾਨ ਇੱਕ ਸਬਜ਼ੀ ਦੇ ਏਕੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਕਬੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਬੀਜ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਸਭ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ ਖ਼ਰੀਦਦਾਰ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੀਤੀ ਸਭ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉੱਥੇ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਫ਼ਸਲਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਬਣਾਉਣੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਯੋਗ ਅਗਵਾਈ ਤੇ ਢੁਕਵੀਂ ਖੇਤੀ ਨੀਤੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਅਧਾਰਿਤ ਉਦਯੋਗਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਭਾਰਤ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੇ ਹੈ, ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ 86 ਫ਼ੀਸਦੀ ਖੇਤੀ ਉਪਜ ਪ੍ਰੋਸੈਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ 12 ਫ਼ੀਸਦੀ ਹੈ। ਜੈਮ, ਮੁਰੱਬੇ, ਜੂਸ ਤੇ ਅਚਾਰ ਵਗੈਰਾ ਲਈ ਹਿਮਾਚਲ, ਕਸ਼ਮੀਰ, ਅਸਾਮ, ਮੇਘਾਲਿਆ, ਉੱਤਰਾਖੰਡ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਸਮਰੱਥਾ

ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕਈ ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੀ ਬਰਾਮਦ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਪਾਦਕਾਂ ਲਈ ਸਬਸਿਡੀ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਬਹੁਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਕਤ ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਐਮ.ਐਸ.ਪੀ. ਦਾ ਐਲਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਫਲਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਖ਼ਰੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉੱਥੇ ਖੇਤੀ ਉਪਜਾਂ ਦਾ ਯਕੀਨੀ ਮੰਡੀਕਰਨ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਕੀ ਉਪਜ ਨੂੰ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਠੇਕੇ ਵਾਲੀ ਨਿੱਜੀ ਕੰਪਨੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਫ਼ਸਲ ਦੀ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੁੱਲ 'ਤੇ ਠੇਕਾ ਤੈਅ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਧਰਤੀ ਦੀ ਵਧ ਰਹੀ ਤਪਸ਼ ਤੇ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਰਸਾਇਣਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਰਤੋਂ ਹੈ। ਵਾਤਾਵਰਨ ਦਾ ਵਿਗਾੜ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਗੰਭੀਰ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਮਾਹਿਰਾਂ ਵਲੋਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਣ ਲਈ ਅਪੀਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ? ਸਰਕਾਰਾਂ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਗੰਭੀਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਹਰ ਸਾਲ ਘਟਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪੰਜਾਬ, ਹਰਿਆਣਾ, ਯੂ.ਪੀ. ਜਿਹੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਤੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਕੋਈ ਯੋਗ ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਪਾਣੀ ਜਿਹੀ ਮੁੱਲਵਾਨ ਵਸਤੂ ਵੀ ਘੱਟ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਵੀ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਹੋਵੇ।

ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਜਲ ਭੰਡਾਰਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦਿਲੋਂ-ਦਿਲ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਦਬਾਅ ਹੋਣ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਅਣਗਿਣਤ ਖੇਤਰ ਵਧਦੇ ਹੀ ਜਾਰੇ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਦਸਤਕ ਦਿੰਦੇ ਹੀ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਜਲ ਸੰਕਟ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਗਰਮੀ ਵਧਦੇ ਹੀ ਇਹ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰੀ ਜਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਬੀਤੇ ਮਹੀਨੇ

ਚਿਤ੍ਰਪਰਣ ਵੇ

30 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰਿਪੋਰਟ ਚਿੰਤਾ ਹੋਰ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ। 166 ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਜਲ ਭੰਡਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮਰੱਥਾ ਘੱਟ ਕੇ ਮਹਿਜ਼ 38.72 ਫ਼ੀਸਦੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹੀ 9 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ 44.71 ਫ਼ੀਸਦੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਤੋਂ ਭਿਆਨਕਤਾ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਸੂਬਿਆਂ ਮੁਤਾਬਕ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਆਸਾਮ, ਤ੍ਰਿਪੁਰਾ, ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ, ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ, ਕਰਨਾਟਕ, ਕੇਰਲ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਗੋਆ ਵਿੱਚ ਜਲ ਭੰਡਾਰਾਂ ਦਾ ਪੱਧਰ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਬੀਤੇ ਸਾਲ ਨਾਲੋਂ ਸਗੋਂ ਆਮ ਔਸਤ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਹੇਠਾਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਦੱਖਣੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ 36 ਜਲ ਭੰਡਾਰ 40 ਫ਼ੀਸਦੀ ਤੋਂ ਘੱਟ ਭਰੇ ਹਨ। ਮਹਿਜ਼ ਅੰਕੜਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਚਿੰਤਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਆਸਾਮ, ਤ੍ਰਿਪੁਰਾ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਆਮ ਨਾਲੋਂ 40 ਫ਼ੀਸਦੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਕਮੀ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਉੱਥੇ ਹੀ ਖਾਡੋਂਗ, ਚੰਦਨ, ਪੇਰੀਆਰ, ਵੈਗਈ ਅਤੇ ਕਾਂਗਸਬਾਤੀ ਵਰਗੇ ਵੱਡੇ ਜਲ ਭੰਡਾਰ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਤੋਂ 50 ਫ਼ੀਸਦੀ ਤੋਂ ਵੀ ਹੇਠਾਂ ਹਨ। ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ 'ਤੇ ਤਾਂ ਪਵੇਗਾ ਹੀ, ਨਾਲ ਹੀ ਸਿੰਚਾਈ ਅਤੇ ਜਲ-ਬਿਜਲੀ ਉਤਪਾਦਨ ਪ੍ਰਜੈਕਟ ਵੀ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਹੋਰ ਵਧੇਗਾ।

ਇੰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਨਦੀਆਂ ਦੇ ਬੇਸਿਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਪ੍ਰੈਲ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਘਟਣਾ ਦੂਜੀ ਵੱਡੀ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬੇਸਿਨ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਧਰਤੀ ਦੀ ਸਤ੍ਹਾ ਦਾ ਉਹ ਹਿੱਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਮੀਂਹ ਦਾ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਪਿਘਲੀ ਹੋਈ ਬਰਫ਼ ਵਹਿ ਕੇ ਇਕ ਮੁੱਖ ਨਦੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਹਾਇਕ ਨਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਫ਼ਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਕਟੋਰੇ ਵਰਗਾ ਉਹ ਪੂਰਾ ਖੇਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਣੀ ਇਕ ਹੀ ਜਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਰਾਹੀਂ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਹੈ। ਗੰਗਾ ਬੇਸਿਨ 53.8 ਫ਼ੀਸਦੀ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਕੇ ਲਗਭਗ 50.01 ਫ਼ੀਸਦੀ, ਗੋਦਾਵਰੀ ਬੇਸਿਨ 47.58 ਫ਼ੀਸਦੀ ਤੋਂ ਘਟ ਕੇ 40.69 ਫ਼ੀਸਦੀ, ਨਰਮਦਾ ਬੇਸਿਨ 46.09 ਫ਼ੀਸਦੀ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਕੇ 38.82 ਫ਼ੀਸਦੀ ਦੀ ਗਿਰਾਵਟ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਸਾਰੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਇਕ ਹੀ ਨਕਸ਼ੇ 'ਤੇ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਸਮਝ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਭਰ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ-ਮੁੱਖ ਜਲ ਭੰਡਾਰਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਸਮਰੱਥਾ 40 ਫ਼ੀਸਦੀ ਤੋਂ ਵੀ ਹੇਠਾਂ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ। ਉੱਥੇ ਹੀ ਜੇਕਰ ਜਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਹਫ਼ਤਾਵਾਰੀ ਬੁਲੇਟਿਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਨਜ਼ਾਕਤ ਹੋਰ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ 166 ਜਲ ਭੰਡਾਰਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਭੰਡਾਰਨ ਸਮਰੱਥਾ 183.565 ਘਣ ਮੀਟਰ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਲੀਆ

ਗੰਭੀਰ ਭੂ-ਜਲ ਸੰਕਟ ਦੀ ਦਸਤਕ ਅਤੇ ਬੇਫਿਕਰੀ ਦਾ ਆਲਮ

ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ 71.082 ਘਣ ਮੀਟਰ ਹੀ ਪਾਣੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 9 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਭੰਡਾਰਨ ਪੱਧਰ 44.71 ਫ਼ੀਸਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਹਿਜ਼ ਤਿੰਨ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗਿਰਾਵਟ ਹੋ ਕੇ ਪੱਧਰ 38.72 ਫ਼ੀਸਦੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 20 ਉਹ ਜਲ ਭੰਡਾਰ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਜਲ-ਬਿਜਲੀ ਪ੍ਰਜੈਕਟਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਸਮਰੱਥਾ 35.299 ਘਣ ਮੀਟਰ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਸਾਲ 2030 ਤੱਕ ਦੇਸ਼ ਦੀ 40 ਫ਼ੀਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗੰਭੀਰ ਜਲ ਸੰਕਟ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸੰਕਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਕਟ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪੱਧਰ ਦੀ ਅਨੁਵਾਹ ਵਰਤੋਂ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿੱਚ ਭੂ-ਜਲ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਜਲ ਗੁਣਵੱਤਾ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ 122 ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 120ਵੇਂ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 70 ਫ਼ੀਸਦੀ ਜਲ ਸਰੋਤ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਹਨ। ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਖੁਦ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜਲ ਸੰਕਟ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। 21 ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਹਿਰ ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠਲਾਂ ਪਾਣੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਦੇ ਕਢੇ 'ਤੇ ਹਨ। ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ 75 ਫ਼ੀਸਦੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਾਣੀ ਸਿੰਚਾਈ ਲਈ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਸਹੀ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਲਗਭਗ 18 ਫ਼ੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਪਲਬਧ ਪੀਣ ਯੋਗ ਪਾਣੀ ਸਿਰਫ਼ 4 ਫ਼ੀਸਦੀ ਹੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤੋਂ ਸਥਿਤੀ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਕਸਰ ਜਲ ਭੰਡਾਰਾਂ ਜਾਂ ਜਲ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਪਾਣੀ ਦਿਸਦਾ ਤਾਂ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੋਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਣੀ ਕੱਢਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਇੰਨਾ ਹੇਠਾਂ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੁਤਾਕਰਸ਼ਣ ਆਧਾਰਿਤ ਆਮ ਨਿਕਾਸੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਹਿੰਗ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਮਹਿੰਗੀ ਅਤੇ ਸੀਮਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜਲ ਭੰਡਾਰਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ 'ਡੈਂਡ

ਸਟੋਰੇਜ' ਵਿੱਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹੀ ਹਿੱਸਾ ਗਾਰ ਅਤੇ ਤਲਫ਼ਟ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਅਕਸਰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਪਾਣੀ ਵਰਤੋਂ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਕਰਕੇ 30 ਤੋਂ 40 ਫ਼ੀਸਦੀ ਦਿਸ ਰਹੇ ਪਾਣੀ ਦੀ

ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਪਾਉਂਦੀ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਨਿਕਾਸੀ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਸੋਚਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਰੇਤ ਮਾਈਨਿੰਗ, ਨਦੀ ਦੇ

ਤਲ ਦਾ ਖੋਰਾ, ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਵਲੋਂ ਅਨੁਵਾਹ ਮਸ਼ੀਨੀ ਖੋਦਾਈ ਕਾਰਨ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰਵਰਤੀ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਅਤੇ ਨਦੀ ਜਲ ਸੰਰਚਨਾਵਾਂ ਖਿੰਡ-ਪੁੰਡ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਵਿਵਸਥਿਤ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਜਲ ਪ੍ਰਵਾਹ ਅਤੇ ਈਕੋ-ਸਿਸਟਮ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਦੀਆਂ ਦੀ ਆਧੁਨਿਕ ਚੱਕਰੀ ਉਪਯੋਗਿਤਾ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਮੁੜ-ਵਰਤੋਂ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਉਸ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਕੂੜੇ-ਕਰਕਟ ਦੇ ਨਿਕਾਸ ਦੇ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਉਪਲਬਧ ਸਤਹੀ ਜਲ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦ ਨਸਟ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ, ਜੋ ਲੋਕ ਬੇਖੇਫ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਉਪਯੋਗਿਤਾ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਵਾਟਰ ਰੀਚਾਰਜ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਸੋਚਣਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਅਜੇ ਇਸ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਮੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਭੁਗਤਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾ ਦਿਖਾਈ, ਤਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਕੱਲ ਬਿਨਾਂ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਕੀ ਹਾਲਾਤ ਹੋਣਗੇ, ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਹੀ ਕੰਬਣੀ ਛਿੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਾਸ਼, ਲੋਕ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੋਵੇਂ ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਸੋਚਦੇ।

No. 1
RURAL WEEKLY

Now Think Before Advertising
KHETI DUNIYAN RETAINS LEADERSHIP
IN
READERSHIP

KHETI DUNIYAN
VOICE OF THE FARMERS

KD COMPLEX, GAUSHALA ROAD, NEAR SHER-E-PUNJAB MARKET, PATIALA-147001 (PB.) INDIA
Mob. 90410-14575
khetiduniyan1983@gmail.com

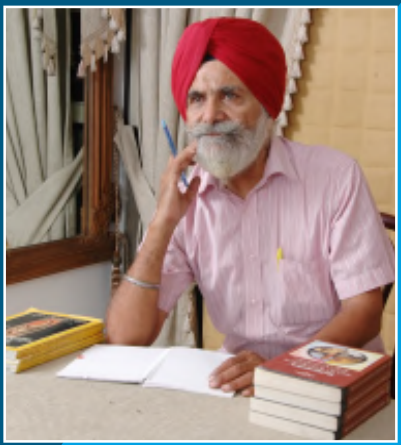
ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ

ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਕੋਈ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਲਾਗਲੇ ਪਿੰਡ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਕੱਚੇ ਰਾਹਾਂ ਵਿੱਚ ਤੁਰਦਿਆਂ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਵੇਰੇ ਠੰਡ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮੁੜਦਿਆਂ ਤਪਦੀ ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਸੇਕ ਝਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਵੀ ਪੂਰਾ ਗਰੁੱਪ ਹਸਦੇ ਖੇਡਦੇ ਸਫ਼ਰ ਹੋ ਗੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਬਰਸਾਤ ਦੇ

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਚੌਥੀ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਅਧਿਆਪਕ ਆਏ। ਬਿਲਕੁਲ ਕੋਈ ਸੰਤ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਚਿੱਟਾ ਕੁੜਤਾ ਪਜਾਮਾ, ਚਿੱਟੀ ਪਗੜੀ ਤੇ ਚਿੱਟੀ ਹੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਦਾਹੜੀ। ਉਹ ਬੋਲਦੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਮਿੱਠਾ ਸਨ। ਗੁੱਸਾ ਤਾਂ ਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਉੱਤੇ ਵੇਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਬਦਲ

ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਗਿਆ। ਸਾਡੇ ਮਾਸਟਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਆਖਦੇ ਸਨ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਜੱਥਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਯਾਦ ਕਰਵਾਈ। ਜਿਸ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਚੰਗੀ ਸੀ ਉਸ ਤੋਂ ਗੀਤ ਗਵਾਇਆ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਭਾਸ਼ਣ ਯਾਦ ਕਰਨ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ। ਚੌਥੀ ਜਮਾਤ

ਸਾਡਾ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਚੌਥੀ ਜਮਾਤ ਤੱਕ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਾਲ 1947 ਦੀ ਵੱਢਟੱਕ ਪਿਛੋਂ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਜਾਦੀ ਦਾ ਜਦੋਂ ਸਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਨਿੱਘ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਭੈੜਾ ਸੰਤਾਪ ਭੁਗਤ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਲੁੱਟ, ਮਾਰ ਤੇ ਕਤਲ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਲੁੱਟੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਦਸ ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕ ਉਜੜ ਕੇ ਸਰਹੱਦਾਂ ਪਾਰੋਂ ਆਏ ਤੇ ਇਤਨੇ ਕੁ ਹੀ ਲੋਕ ਇਧਰੋਂ ਉਧਰ ਗਏ। ਉਸ ਸਾਲ ਮੀਂਹ ਬਹੁਤ ਪਏ ਸ਼ਾਇਦ ਕੁਦਰਤ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਿਬੜੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਧੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਰੁਲਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਠਿਕਾਣੇ ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ।

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਦਿੱਕਤ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਵੇਈ ਨਦੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਝੜੀ ਲੱਗਦੀ ਤਾਂ ਉਥੇ ਹੜ੍ਹ ਆ ਜਾਣਾ ਤੇ ਵਾਪਸ ਮੁੜਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਸਾਡਾ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਚੌਥੀ ਜਮਾਤ ਤੱਕ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਾਲ 1947 ਦੀ ਵੱਢਟੱਕ ਪਿਛੋਂ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਜਾਦੀ ਦਾ ਜਦੋਂ ਸਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਨਿੱਘ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਭੈੜਾ ਸੰਤਾਪ ਭੁਗਤ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਲੁੱਟ, ਮਾਰ ਤੇ ਕਤਲ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਲੁੱਟੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਦਸ ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕ ਉਜੜ ਕੇ ਸਰਹੱਦਾਂ ਪਾਰੋਂ ਆਏ ਤੇ ਇਤਨੇ ਕੁ ਹੀ ਲੋਕ ਇਧਰੋਂ ਉਧਰ ਗਏ। ਉਸ ਸਾਲ ਮੀਂਹ ਬਹੁਤ ਪਏ ਸ਼ਾਇਦ ਕੁਦਰਤ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਿਬੜੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਧੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਰੁਲਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਠਿਕਾਣੇ ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਬਹੁਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੱਚੇ ਕੋਠੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਸਾਡਾ ਸਕੂਲ ਵੀ ਬਰਸਾਤ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾ ਝੱਲਦਾ ਹੋਇਆ ਢਹਿ ਗਿਆ। ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਇਕ ਕਮਰੇ ਦੀ ਮੁੜ ਉਸਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਟਾਫ਼ ਰੂਮ ਅਤੇ ਡਾਕਘਰ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਅਸੀਂ ਚਾਰੇ ਸਾਲ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਧੁੱਪ ਬੈਠ ਅਤੇ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਛਾਵੇਂ ਬੈਠ ਕਲਾਸਾਂ ਲਗਾਈਆਂ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਲੱਗ ਜਾਣ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਦੌੜ ਕੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਜਾ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣਾ। ਸਾਡੇ ਅਧਿਆਪਕ ਚਿੱਟੇ ਪਜਾਮੇ ਪਉਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਲੜ ਛੱਡ ਕੇ ਪਗੜੀ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਸਨ। ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਸਟਰ ਆਖ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਕੇ ਆਏ ਸੀ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਤਨੀ ਦੂਰ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਜਿਹੜਾ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਤੋਂ ਵੀ ਦੂਰ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਦਲੀ ਕਿਉਂ ਹੋਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕੋਈ ਮਕਾਨ ਨਾ ਮਿਲਿਆ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਲੈ ਆਏ। ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਉਦੋਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਰਪੰਚ ਸਨ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪੰਚਾਇਤ ਬਣੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਆਇਆ ਉਹ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵਾਲੇ ਵੇਲੇ ਦੇ ਜਾਣੂ ਨਿਕਲ ਆਏ। ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਇੱਕ ਮਕਾਨ ਖਾਲੀ ਸੀ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਦੋ ਕੁ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੋਟੀ ਸਾਡੇ ਘਰੋਂ ਖਾਧੀ ਤੇ ਮੁੜ ਉਹ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਰੋਟੀ ਆਪ ਬਣਾਵਾਂਗਾ। ਪਰ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੱਤਾ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਲਈ ਰੋਟੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਅਜਿਹਾ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾ ਆ ਗਿਆ। ਪਰਿਵਾਰ ਆਏ ਤੋਂ ਵੀ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਮੁੱਲ ਲੈਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਸਗੋਂ ਆਟਾ, ਦਾਲਾਂ, ਗੁੜ, ਸ਼ੱਕਰ, ਦੁੱਧ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਆਦਿ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾ ਕੰਮ ਇਹ ਕੀਤਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਘਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕਲਾਸ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਜਿਹੜੇ ਬੱਚੇ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਤ ਦੀ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਮੁੜ ਸਕੂਲ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾਇਆ। ਉਦੋਂ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਅਨਾਜ ਦੀ ਖੁੜ੍ਹ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰੇ ਮੋਰ ਫੂਡ (ਹੋਰ ਅੰਨ ਉਗਾਵੇ) ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਈ ਗਈ। ਇਸ ਦਾ ਮੰਤਵ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਪੈਦਾਵਾਰ ਲੈਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਅਜੇ ਖੇਤੀ ਦੀ ਕੋਈ ਨਵੀਂ

ਦੇ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦਿਨ ਕਿਸੇ ਲਾਗਲੇ ਪਿੰਡ ਜਲੂਸ ਤੇ ਜਲਸਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬਾਕੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀਆਂ ਤਖਤੀਆਂ ਅਤੇ ਬੈਨਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਆਮ ਕਰਕੇ ਸਲੋਗਨ ਲਿਖੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਰੁੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਟੋਇਆਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖੋ, ਪੈਹਲੀ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰੋ। ਚੂਹਿਆਂ ਤੋਂ ਅੰਨ ਬਚਾਓ ਆਦਿ। ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਚੱਕਰ ਲਗਾਉਣ ਪਿੱਛੋਂ ਇੱਕ ਸਾਂਝੀ ਥਾਂ ਜਲਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਿੱਥੇ ਬੱਚੇ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਆਈਟਮ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪਿੰਡ ਵਾਸੀ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਆਰੀਆਂ ਬਣਾ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਬੂਟੇ ਲਗਾਏ। ਸਕੂਲ ਦੇ ਬਾਹਰਵਾਰ 'ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ ਲਿਖ' ਉੱਥੇ ਅਲਸੀ ਬੀਜੀ। ਅਲਸੀ ਦੇ ਜਦੋਂ ਫੁੱਲ ਖਿੜੇ ਤਾਂ ਜੀ ਆਇਆਂ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਦਿੱਖ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਰਾਤ ਦੀ ਜਮਾਤ ਜਾਰੀ ਰਹੀ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਫੀਸ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਉਦੋਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਜਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਲੈਂਪ ਬਾਲ ਕੇ ਹੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਰਹੇ ਤੇ ਮੁੜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਬਦਲੀ ਜਲੰਧਰ ਕਰਵਾ ਲਈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਪਿੰਡੋਂ ਤੁਰੇ ਤਾਂ ਲਗਭਗ ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਾਈ ਦੇਣ ਆਇਆ। ਬਹੁਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਅੱਥਰੂ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਭੇਟ ਲੈ ਕੇ ਆਏ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਟਾਂਗੇ ਵਿੱਚ ਸਵਾਰ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਲੰਧਰ ਲਈ ਬੱਸ ਬੰਗਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲਣੀ ਸੀ। ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲਗਭਗ ਬਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ।

ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਸੰਤੁਲਿਤ ਭੋਜਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ

ਸਿਹਤਮੰਦ ਸਰੀਰ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਤੱਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ, 'ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ'। ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕੈਲਸ਼ੀਅਮ ਅਤੇ ਫਾਸਫੇਟ ਦੇ ਸੋਖਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੱਡੀਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ ਦੇ ਕੁਝ ਵਾਧੂ ਸਰੀਰਕ ਲਾਭ ਵੀ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵਧਾਉਣਾ, ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਰੋਗ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੈਂਸਰ, ਸ਼ੂਗਰ ਅਤੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਆਦਿ।

ਭੋਜਨ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਦਾਇਤਾਂ :

★ ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ ਦਾ ਸੋਵਨ : ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਆਪਣੀ ਖੁਰਾਕ ਵਿਚ ਤੇਲ ਵਾਲੀ ਮੱਛੀ, ਅੰਡੇ ਦੀ ਜਰਦੀ, ਮੱਛੀ ਦੇ ਜਿਗਰ ਦਾ ਤੇਲ ਅਤੇ ਕੋਡ ਮੱਛੀ ਦੇ ਜਿਗਰ ਦਾ ਤੇਲ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ

ਆਪਣੀ ਖੁਰਾਕ ਵਿਚ ਖੁੰਭ, ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ ਨਾਲ ਫੋਰਟੀਫਾਈਡ ਅਨਾਜ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

★ ਕੈਲਸ਼ੀਅਮ ਦਾ ਸੋਵਨ : ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ ਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕੈਲਸ਼ੀਅਮ ਦਾ ਸੋਵਨ ਵਧੇਰੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕੈਲਸ਼ੀਅਮ ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ ਨੂੰ ਸੋਖਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਕੈਲਸ਼ੀਅਮ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਸਰੋਤ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੁੱਧ, ਦਹੀਂ, ਮੱਖਣ, ਪਨੀਰ, ਬਾਜਰਾ, ਬਦਾਮ ਆਦਿ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਖੁਰਾਕ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

★ ਹੱਡੀਆਂ ਦੀ ਖਣਿਜ ਘਣਤਾ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰੋ : ਕੈਲਸ਼ੀਅਮ ਦਾ ਸੋਵਨ ਹੱਡੀਆਂ ਦੇ ਖਣਿਜ ਘਣਤਾ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

★ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਮੈਗਨੀਸ਼ੀਅਮ ਅਤੇ ਮੈਂਗਨੀਜ਼ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਮਾਤਰਾ : ਫਾਸਫੋਰਸ, ਮੈਗਨੀਸ਼ੀਅਮ ਅਤੇ ਮੈਂਗਨੀਜ਼ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ ਦੇ ਸੰਸਲੇਸ਼ਣ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਖੁਰਾਕ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੀਜ, ਸਾਬਤ ਅਨਾਜ, ਫਲੀਦਾਰ, ਹਰੀਆਂ ਪੱਤੇਦਾਰ ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਸੋਇਆਬੀਨ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਭੋਜਨ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

★ ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ ਪੂਰਕ : ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ ਦੀ ਕਮੀ ਹੋਣ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪੂਰਕ ਡਾਕਟਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਹਦਾਇਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਪੋਸ਼ਣ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ

ਭੋਜਨ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਕੁਝ ਪੋਸ਼ਣ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਰਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ ਦੇ ਸੋਖਣ ਨੂੰ ਘਟਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ :

- ★ ਰੋਟੀ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਟੇ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛਾਣ ਲਓ।
- ★ ਦਾਲਾਂ ਨੂੰ ਭਿਓਂ ਕੇ ਬਨਾਓ ਅਤੇ ਪਕਾਉਣ ਦੌਰਾਨ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਬਾਲੋ।
- ★ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਖੁਰਾਕ ਵਿਚ ਪੁੰਗਰੀਆਂ ਦਾਲਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ।
- ★ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਬਾਲ ਕੇ ਪਕਾਓ।

ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਦਾਇਤਾਂ :

★ ਮੋਟਾਪਾ : ਭਾਰ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਖੋਜ ਅਧਿਐਨਾਂ ਨੇ ਸਾਬਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੋਟੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਰ ਸਿਹਤਮੰਦ ਸੀਮਾ ਵਿਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

★ ਢੁੱਕਵੀਂ ਧੁੱਪ ਦਾ ਸੰਪਰਕ : ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਆਸਾਨ ਤਰੀਕਾ ਹੈ, ਢੁੱਕਵੀਂ ਧੁੱਪ ਦਾ ਸੰਪਰਕ। ਆਈ. ਸੀ. ਐਮ. ਆਰ. (ICMR), ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ ਸਵੇਰੇ 11 ਵਜੇ ਤੋਂ 3 ਵਜੇ ਵਾਲੀ ਧੁੱਪ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

★ ਸਰੀਰਕ ਗਤੀਵਿਧੀ : ਸਰੀਰਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੀ ਉੱਚਾ ਪੱਧਰ ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ ਦੇ ਲੈਵਲ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਹਰ ਹਫ਼ਤੇ 150 ਮਿੰਟ ਦੀ ਸਰੀਰਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੈਰ, ਯੋਗਾ, ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਸਰਤ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

- ਨੀਰਜਾ ਸਿੰਗਲਾ, ਸਵਾਤੀ ਕੋਸ਼ਲ ਅਤੇ ਚਾਰਵੀ ਮਹਾਜਨ, ਜੀਵ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਭਾਗ, ਪੀ. ਏ. ਯੂ., ਲੁਧਿਆਣਾ (ਮੋ.93573-25446)

ਕਮਾਦ

ਕਮਾਦ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ 7-12 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਵਕਫ਼ੇ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦਿਉ ਅਤੇ ਕਮਾਦ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ 65 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਕਿਸ਼ਤ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾਉ। ਆਗ ਦੇ ਗੜ੍ਹੇ ਦੇ ਹਮਲੇ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਮਿੱਤਰ ਕੀੜੇ (ਟ੍ਰਾਈਕੋਗਰਾਮਾ ਜਪੋਨੀਕਮ) ਰਾਹੀਂ 7 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਜੀਵੀ ਕਿਰਿਆ ਕੀਤੇ ਕੋਰਸਾਇਰਾਂ ਦੀ ਤਕਰੀਬਨ 20,000 ਅੰਡੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ 10 ਦਿਨ ਦੇ ਫਰਕ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ। ਟ੍ਰਾਈਕੋਕਾਰਡਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ, 10 ਫਿਰੋਮੋਨ ਟਰੈਪ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਵਰਤਣ ਨਾਲ ਆਗ ਦੇ ਗੜ੍ਹੇ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਰੋਕਥਾਮ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੂਨ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਜਾਂ ਜੁਲਾਈ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਜੇਕਰ ਹਮਲਾ 5% ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 10 ਕਿੱਲੋ ਫਰਟੇਰਾ 0.4 ਜੀ ਆਰ ਜਾਂ 12 ਕਿਲੋ ਕਾਰਬੋਫਿਊਰਾਨ 3 ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਸ਼ਾਖਾ ਦੇ ਮੁੱਢਾਂ ਨੇੜੇ ਪਾਉ ਅਤੇ ਹਲਕੀ ਮਿੱਟੀ ਚਾੜ ਕੇ ਖੇਤ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਲਾ ਦਿਉ। ਜਾਂ 150 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਕੋਰਾਸਨ 18.5 ਐਸ ਸੀ (ਕਲੋਰਨਟਰੈਨੀਲੀਪਰੋਲ) ਨੂੰ 400 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘੋਲ ਕੇ ਸਪਰੇਅ ਕਰੋ। ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਕਾਲੇ ਖਟਮਲ ਦਾ ਹਮਲਾ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਮੁੱਢੇ ਕਮਾਦ ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਖਤਰਨਾਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ 350 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਡਰਸਬਾਨ/ਲੀਬਲ/ਮਾਸਬਾਨ/ਗੋਲਡਬਾਨ 20 ਈ ਸੀ ਨੂੰ 400 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘੋਲ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਛਿੜਕਾਅ ਦਾ ਰੁਖ ਸਿੱਧੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦੀ ਗੋਭ ਵੱਲ ਕਰੋ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਖੁਸ਼ਕ ਮੌਸਮ ਕਰਕੇ ਰਨੀ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਤੇ ਜੂ ਜਾਂ ਦਾ ਹਮਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਮਾਦ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਲਾਗਿਉਂ ਬਹੁ ਦੇ ਬੂਟੇ ਪੁੱਟ ਦਿਉ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੂਟਿਆਂ ਤੋਂ ਜੂ ਕਮਾਦ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਤੇ ਫੈਲਦੀ ਹੈ।

ਕਪਾਹ

ਜੇਕਰ ਇਟਸਿਟ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਜਾਂ ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਫ਼ਸਲ ਵਿੱਚ ਉੱਗ ਪਵੇ ਤਾਂ ਇੱਕ ਲਿਟਰ ਸਟੋਪ 30 ਈ ਸੀ ਨੂੰ 200 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ

ਜੂਨ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਖੇਤੀ ਰੁਝਾਵਾਂ

ਬਦਲ ਵਿੱਚ ਫ਼ਸਲ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖੇਤ ਵੱਤਰ ਆਉਣ ਤੇ 500 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਹਿਟਵੀਡ ਮੈਕਸ 10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ (ਪਾਇਰੀਥਾਇਉਬੈਕ ਸੋਡੀਅਮ 6% + ਕੁਇਜ਼ਾਲੋਫਾਪ ਇਥਾਇਲ 4%) ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਨ ਤੇ ਘਾਹ ਅਤੇ ਚੌੜੇ ਪੱਤੇ ਵਾਲੇ ਮੌਸਮੀ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਰੋਕਥਾਮ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਦੀਨਨਾਸ਼ਕ ਲਾਪੇਟਾ ਵੇਲ (ਗੁਆਰਾ ਵੇਲ) ਦੀ ਵੀ 2 ਤੋਂ 5 ਪੱਤਿਆਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਚੰਗਾ ਰੋਕਥਾਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਨਰਮੇ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਵਿਰਲਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੀ.ਟੀ. ਰਹਿਤ ਕਿਸਮਾਂ ਲਈ 33 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ, ਬੀ ਟੀ ਨਰਮੇ ਦੀ ਕਿਸਮਾਂ ਲਈ 40 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਅਤੇ ਬੀ ਟੀ/ਗੈਰ ਬੀ ਟੀ ਹਾਈਬਰਿਡ ਲਈ 45 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਪਾਉ। ਬੀ ਟੀ ਨਰਮੇ ਵਿੱਚ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਯੂਰੀਆ ਵਰਤਣ ਲਈ ਪੀ.ਏ.ਯੂ.-ਪੱਤਾ ਰੰਗ ਚਾਰਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘੱਟ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਲਿਫਾਫਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਗਾਊਂ ਬੀਜੇ ਤਿੰਨ ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਨਰਮੇ ਦੇ ਬੂਟੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਲਗਾ ਕੇ ਗਿਣਤੀ ਪੂਰੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਗਰੇਮਕੋਨ (ਪੈਰਾਕੁਏਟ) 0.5 ਲਿਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਜਾਂ 900

ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਰਮੇ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਤੇ ਛਿੜਕਾਅ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਨਰਮੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 6-8 ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਬਾਅਦ ਗੋਡੀ ਕਰਕੇ ਵੀ ਨਦੀਨ ਕੱਢ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਨਰਮੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਦਾ ਹਮਲਾ ਹੋਰ ਫ਼ਸਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬੈਂਗਣ, ਆਲੂ, ਟਮਾਟਰ, ਮਿਰਚਾਂ, ਮੂੰਗੀ

ਆਦਿ ਤੇ ਵੀ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰੋ ਅਤੇ ਲੋੜ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਸ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਕਰੋ। ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਨਰਮੇ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਤੇ ਵੀ ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਦੇ ਰਹੋ। ਹਰੇ ਤੇਲੇ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 300 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਕੀਫਨ 15 ਈ ਸੀ (ਟੋਲਫੈਨਪਾਇਰੇਡ) ਜਾਂ 60 ਗ੍ਰਾਮ ਓਸੀਨ 20 ਐਸ ਸੀ ਜਾਂ 300 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਨਿਓਨ 5 ਈ ਸੀ (ਫੈਨਪਾਇਰੋਕਸੀਮਿਟ) ਜਾਂ 80 ਗ੍ਰਾਮ ਉਲਾਲਾ 50 ਡਬਲਯੂ ਜੀ (ਫਲੋਨਿਕਾਮਿਡ) ਜਾਂ 40 ਗ੍ਰਾਮ ਐ ਕਟਾਰਾ/ਦੋ ਤਾਰਾ/ਐ ਕਸਟਰਾ ਸੁਪਰ/ਬੋਮਸਨ 25 ਡਬਲਯੂ ਜੀ (ਥਾਇਆਮੀਥਾਕਸਮ) ਨੂੰ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਛਿੜਕੋ। ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਪੱਤਾ ਮਰੋੜ ਵਿਸ਼ਾਣੂੰ ਰੋਗ (ਲੀਫ ਕਰਲ) ਵਾਲੇ ਬੂਟੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਪੁੱਟ ਕੇ ਦਬਾਉਣੇ ਹੋਣ। ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਵਰਤ ਕੇ ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਕਰੋ। ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਕਰੋ ਤਾਂ ਜੋ ਮਿਲੀਬੱਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਦੀਨਾਂ ਤੇ ਆਪਣਾ ਵਧਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ ਅਤੇ ਫ਼ਸਲ ਇਸ ਦੇ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਬਚੀ ਰਹੇ। ਪੈਰਾ ਵਿਲਟ ਕਾਰਨ ਨਰਮੇ ਦੇ ਬੂਟੇ ਪਾਣੀ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਰਝਾਅ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਕੋਬਾਲਟ ਕਲੋਰਾਈਡ 10 ਮਿਲੀਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਘੋਲ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ। ਇਹ ਛਿੜਕਾਅ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਰਨਾ

ਹੈ ਜਦੋਂ ਬੂਟਾ ਮੁਰਝਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇ।

ਝੋਨਾ
ਅੱਧ ਮਈ ਵਿੱਚ ਬੀਜੀ ਗਈ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਨੂੰ ਯੂਰੀਆ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਖੁਰਾਕ (26 ਕਿਲੋ/ਏਕੜ) ਪਾਉ ਤਾਂ ਜੋ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਪਨੀਰੀ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਝੋਨੇ

25 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ/ਏਕੜ ਪਾਉ। ਜਿੱਥੇ ਕਣਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਝੋਨਾ ਬੀਜਣਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਫਾਸਫੋਰਸ ਕਣਕ ਨੂੰ ਪਾਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਝੋਨੇ ਨੂੰ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਨਾ ਪਾਉ। ਮਿੱਟੀ ਪਰਖ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਫਾਸਫੋਰਸ ਘੱਟ ਹੈ, ਉੱਥੇ 75 ਕਿਲੋ ਸਿੰਗਲ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਜਾਂ 27 ਕਿਲੋ ਡੀ ਏ ਪੀ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾਉ। ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਅਤੇ ਸੰਤੁਲਿਤ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ। ਝੋਨੇ ਵਿੱਚ ਜਿੰਕ ਦੀ ਘਾਟ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਜੇ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੱਦੂ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਹੀ 25 ਕਿਲੋ ਜਿੰਕ ਸਲਫੇਟ (21%) ਜਾਂ 16 ਕਿਲੋ ਜਿੰਕ ਸਲਫੇਟ (33%) ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾਉ। ਜੇਕਰ ਹਰੀ ਖਾਦ ਲਈ ਚੈਂਚਾ ਬੀਜਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕੱਦੂ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਵਾਹ ਦਿਉ। ਜੇਕਰ ਹਰੀ ਖਾਦ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਨੀਰੀ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰੀ ਖਾਦ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਦਬਾ ਦਿਉ। ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 60 ਗ੍ਰਾਮ ਸਾਥੀ (ਪਾਈਰਿਥੋਲਾਕਸਾਈਲ ਈਥਾਈਲ) 10 ਤਾਕਤ ਜਾਂ 1200 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਬੂਟਾਕਲੋਰ 50 ਤਾਕਤ ਜਾਂ 500 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਅਨੀਲੋਫਾਸ 30 ਤਾਕਤ ਜਾਂ ਪ੍ਰੋਟੀਲਾਕਲੋਰ 50 ਤਾਕਤ 600 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਜਾਂ ਪ੍ਰੋਟੀਲਾਕਲੋਰ 37 ਈ ਡਬਲਯੂ 750 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਜਾਂ ਸਟੋਪ 30 ਤਾਕਤ 1000-1200 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਨੂੰ 60 ਕਿਲੋ ਰੇਤ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ। ਪਨੀਰੀ ਪੁੱਟ ਕੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਇੱਕ ਨਦੀਨਨਾਸ਼ਕ ਦਾ ਇੱਕਸਾਰ ਛੱਟਾ ਦਿਉ।

ਪੰਜਾਬ ਬਾਸਮਤੀ-7, ਪੰਜਾਬ ਬਾਸਮਤੀ-5, ਪੂਸਾ 1121, ਪੂਸਾ ਬਾਸਮਤੀ 1847 ਅਤੇ ਪੂਸਾ ਬਾਸਮਤੀ 1718 ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਜੂਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੰਦਰਵਾੜੇ ਵਿੱਚ ਬੀਜੀ। ਸੀ ਐਸ ਆਰ 30 ਅਤੇ ਪੂਸਾ ਬਾਸਮਤੀ-1509 ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਜੂਨ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਪੰਦਰਵਾੜੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬੀਜੀ। ਬਾਸਮਤੀ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਬੀਜ ਰਾਹੀਂ ਲੱਗਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ (ਝੰਡਾ ਰੋਗ) ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ 3 ਗ੍ਰਾਮ ਸਪਰਿੰਟ ਨੂੰ 10-12 ਮਿ.ਲਿ. ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘੋਲ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਬੀਜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਸੋਧ ਕੇ ਬੀਜੀ।

ਮੱਕੀ

ਨੀਮ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਮੱਕੀ ਦੀ

ਬਿਜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਉ। ਜੇਕਰ ਨਦੀਨ ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਵਹਾਈ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਵੀ ਬਿਜਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਐਟਰਾਫਾਟ 50 ਘੁਲਣਸ਼ੀਲ (ਐਟਰਾਜੀਨ) 800 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਨੂੰ ਭਾਰੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲਈ ਅਤੇ 500 ਗ੍ਰਾਮ ਨੂੰ ਹਲਕੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲਈ ਬਿਜਾਈ ਦੇ ਦੋਸ ਦਿਨ ਅੰਦਰ ਬਾਕੀ ਸਫਾ 12 'ਤੇ

ਪਾ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਕਪਾਹ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਵਰਤੋਂ। ਸਟੋਪ ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕ ਉੱਗੇ ਹੋਏ ਨਦੀਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਾਰਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਗੇ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਗੋਡੀ ਕਰ ਦਿਉ। ਇਸ ਦੇ

ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਸਵੀਪ ਪਾਵਰ 13.5 ਐਸ ਐਲ (ਗਲਫੋਸੀਨੇਟ ਅਮੋਨਿਆ) ਨੂੰ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਰਤ ਕੇ ਨਰਮੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 6-8 ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਅਦ ਨਰਮੇ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਿੱਧਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਕੇ ਨਦੀਨਾਂ ਤੇ ਚੰਗਾ ਕਾਬੂ ਪਾਇਆ

ਸਾਉਣੀ ਰੁੱਤ ਵਿੱਚ ਫ਼ਸਲੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਮੱਕੀ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫ਼ਸਲ ਹੈ। ਇਸ ਫ਼ਸਲ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਝਾੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਉਤਪਾਦਨ ਤਕਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੀੜੇ-ਮਕੋੜਿਆਂ ਦੀ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਢੁਕਵੀਂ ਰੋਕਥਾਮ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸਾਉਣੀ ਰੁੱਤ ਦੀ ਮੱਕੀ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕੀੜਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਫਾਲ ਆਰਮੀਵਰਮ ਅਤੇ ਮੱਕੀ ਦਾ ਗਾੜ੍ਹੀਆਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕੀੜੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭੱਬੂ ਕੁੱਤਾ, ਸੈਨਿਕ ਸੁੰਡੀ, ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਵਾਲੀ ਸੁੰਡੀ, ਤੇਲਾ ਆਦਿ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਫ਼ਸਲ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਬਪੱਖੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ :-

ਫਾਲ ਆਰਮੀਵਰਮ : ਇਹ ਕੀੜਾ ਸਾਉਣੀ ਰੁੱਤ ਦੀ ਮੱਕੀ ਵਿੱਚ ਗੰਭੀਰ ਹਮਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫ਼ਸਲ ਦਾ ਕਾਫ਼ੀ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੁੰਡੀ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਇਸ ਦੇ ਸਿਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਚਿੱਟੇ

ਸਾਉਣੀ ਰੁੱਤ ਦੀ ਮੱਕੀ ਵਿੱਚ ਸਰਬਪੱਖੀ ਕੀਟ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੁਕਤੇ

ਐਸ. ਸੀ. (ਕਲੋਰ-ਐਂਟਰਾਨਿਲੀਪਰੋਲ) ਜਾਂ 0.4 ਮਿਲੀਲੀਟਰ 5 ਐਸ. ਜੀ. (ਐਮ-ਐਕਟਿਨ ਬੈਂਜੋਏਟ) ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘੋਲ ਕੇ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ। 20 ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਲਈ 120 ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਵਰਤੋ, ਜਦੋਂਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਫ਼ਸਲ ਦੇ ਵਧੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮਾਤਰਾ 200 ਲੀਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਤੱਕ ਵਧਾਓ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ ਕਿ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵੀ ਉਸੇ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਵਧਾਓ।

★ ਇਸ ਕੀੜੇ ਦੀ ਢੁਕਵੀਂ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਛਿੜਕਾਅ ਮੱਕੀ ਦੀ ਗੋਭ ਵੱਲ ਨੂੰ

ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਕੌਰ, ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ (ਫੋ. 81462-60400)

1 ਕਿਲੋ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲਾਓ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ ਕਿ ਮਿਸ਼ਰਣ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਪਾਉਣ ਸਮੇਂ ਦਸਤਾਨੇ ਜ਼ਰੂਰ ਪਹਿਨੇ ਹੋਣ।

ਮੱਕੀ ਦਾ ਗਾੜ੍ਹੀਆਂ : ਅਗੇਤੀ ਬੀਜੀ ਮੱਕੀ 'ਤੇ ਗਾੜ੍ਹੀਆਂ ਦਾ ਹਮਲਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੀੜੇ ਦਾ ਹਮਲਾ ਧੌੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਸੁੰਡੀਆਂ ਅੰਡਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਦਿਆਂ ਸਾਰ ਹੀ ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਖਰੋਚ ਕੇ ਖਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਫੇਰ ਗੋਭ ਰਾਹੀਂ ਤਣੇ ਵਿੱਚ ਵੜ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਮਲੇ ਵਾਲੇ ਛੋਟੇ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੋਭਾਂ ਸੁੱਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੁੱਕੀ ਗੋਭ ਵਾਲੇ ਬੂਟੇ ਕਈ ਵਾਰ ਫੁੱਟ ਪੈਂਦੇ ਹਨ,

ਨਾਲ ਟਰਾਈਕੋਕਾਰਡਾਂ ਉਪਰ ਚਿਪਏ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਟਰਾਈਕੋਕਾਰਡ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ 10 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਰਤੋ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਡਾਂ ਨੂੰ 40 ਬਰਾਬਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੱਟੋ ਕਿ ਹਰ ਹਿੱਸੇ ਉਪਰ 1000 ਅੰਡੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਗੋਭ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਪਾਸੇ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਸਮੇਂ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਇਕਸਾਰ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਪਿੰਨ ਨਾਲ ਲੱਥੀ ਕਰੋ। ਇਹ ਕਾਰਡ ਮੀਂਹ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣੇ ਚਾਹੀਦੇ।

★ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 2-3 ਹਫ਼ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਜਾਂ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਪੱਤਿਆਂ ਉਪਰ ਇਸ ਕੀੜੇ ਦਾ ਹਮਲਾ ਦਿਸੇ ਤਾਂ 30 ਮਿਲੀਲੀਟਰ ਕੋਰਾਜਨ 18.5 ਐਸ. ਸੀ. (ਕਲੋਰ-ਐਂਟਰਾਨਿਲੀਪਰੋਲ) ਨੂੰ 60 ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘੋਲ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਨੈਸੈਕ ਪੰਪ ਨਾਲ ਛਿੜਕੋ।

★ ਮੱਕੀ ਦੇ ਮੁੱਢਾਂ, ਟਾਂਡਿਆਂ ਅਤੇ ਗੁੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲੁਕੇ ਹੋਏ, ਗਾੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੁੰਡੀਆਂ

(ਅਮਰੀਕਨ ਸੁੰਡੀ) : ਜੱਤਲ ਸੁੰਡੀ, ਸੈਨਿਕ ਕੀੜਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੁੰਡੀਆਂ, ਹਰੀ ਛੱਲੀ ਦੇ ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟਦੀਆਂ, ਪਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਅਮਰੀਕਨ ਸੁੰਡੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ-ਕਿਸੇ ਸਾਲ ਕੁਝ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮੱਕੀ ਉਪਰ ਇਸ ਦਾ ਕਾਫ਼ੀ ਹਮਲਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਛੋਟੀਆਂ ਸੁੰਡੀਆਂ ਬਾਬੂ ਬੰਡਿਆਂ ਅਤੇ ਛੱਲੀ ਦੇ ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਛੱਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪੱਕ ਰਹੇ ਦਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੱਕੀਆਂ ਛੱਲੀਆਂ ਉਪਰ ਨੁਕਸਾਨ

ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸੁੰਡੀਆਂ ਛੱਲੀਆਂ ਉੱਪਰ ਆਪਣਾ ਮਲ-ਮੂਤਰ ਛੱਡ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਹਰੀਆਂ ਛੱਲੀਆਂ ਦਾ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਮੁੱਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਹਮਲਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੱਕੀ ਦੇ ਗਾੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ।

ਭੱਬੂ ਕੁੱਤਾ (ਜੱਤਲ ਸੁੰਡੀ) : ਕਦੇ-ਕਦੇ ਜੇਕਰ ਇਸ ਕੀੜੇ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵੱਡੀਆਂ ਸੁੰਡੀਆਂ ਇੱਕ ਖੇਤ ਵਿੱਚੋਂ ਦੂਜੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਚੱਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਹੇਠਾਂ ਦੱਸੇ ਢੰਗ ਹਨ :

★ ਪਤੀਲਿਆਂ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਲਈ ਰੋਸ਼ਨੀ ਯੰਤਰ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰੋ।

★ ਛੋਟੀਆਂ ਸੁੰਡੀਆਂ ਪੱਤਿਆਂ 'ਤੇ ਝੁੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਜਿਹੇ ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁੰਡੀਆਂ ਸਮੇਤ ਤੋੜ ਕੇ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਓ।

★ ਵੱਡੇ ਸੁੰਡ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠਾਂ ਮਸਲ ਕੇ ਜਾਂ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਤੇਲ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਮਾਰੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਆਵੇ ਤਾਂ ਖੇਤੀ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਰਾਇ ਜ਼ਰੂਰ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਰੰਗ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਅੱਖਰ 'Y' ਦੇ ਉਲਟੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਸਿਰੇ ਦੇ ਲਾਗੇ ਚੋਰਸਾਕਾਰ ਚਾਰ ਬਿੰਦੂਆਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕੀੜੇ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨੁਕਤੇ ਹਨ :-

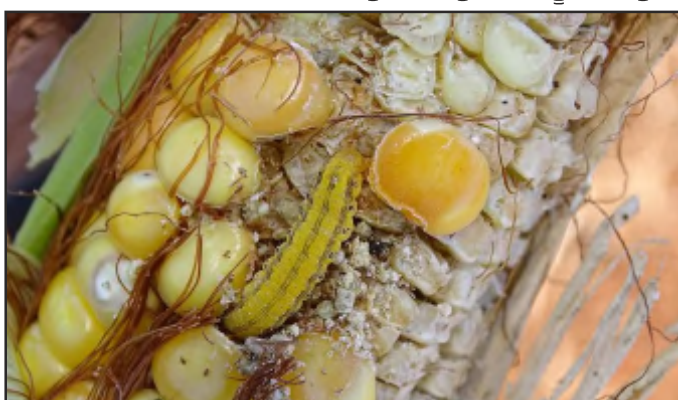
★ ਮੱਕੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰੋ ਅਤੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੱਕੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਥੋੜ੍ਹੇ-ਥੋੜ੍ਹੇ ਵਕਫ਼ੇ 'ਤੇ ਨਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਜੋ ਕੀੜੇ ਦਾ ਫੈਲਾਅ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

★ ਖੇਤਾਂ ਦਾ ਸਰਵੇਖਣ ਲਗਾਤਾਰ ਕਰੋ ਅਤੇ ਪੱਤਿਆਂ 'ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਕੀੜੇ ਦੇ ਅੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਓ। ਅੰਡਿਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਲੂਈਂ ਨਾਲ ਢੱਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਦਿਖ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

★ ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ 0.5 ਮਿਲੀਲੀਟਰ ਡੈਲੀਗੇਟ 11.7 ਐਸ. ਸੀ. (ਸਪਾਈਨਟੋਰਮ) ਜਾਂ 0.4 ਮਿਲੀਲੀਟਰ ਕੋਰਾਜਨ 18.5

ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

★ ਹਮਲੇ ਵਾਲੀ ਫ਼ਸਲ ਜੇਕਰ 40 ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਛਿੜਕਾਅ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਹਮਲਾ ਧੌੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਦੇ ਮਿਸ਼ਰਣ (ਲਗਭਗ ਅੱਧਾ ਗ੍ਰਾਮ) ਨੂੰ ਹਮਲੇ ਵਾਲੀਆਂ ਗੋਭਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਇਸ ਕੀੜੇ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮਿਸ਼ਰਣ ਬਣਾਉਣ ਲਈ 5 ਮਿਲੀਲੀਟਰ ਕੋਰਾਜਨ 18.5 ਐਸ. ਸੀ. (ਕਲੋਰ-ਐਂਟਰਾਨਿਲੀਪਰੋਲ) ਜਾਂ ਡੈਲੀਗੇਟ 11.7 ਐਸ. ਸੀ. (ਸਪਾਈਨਟੋਰਮ) ਜਾਂ 5 ਗ੍ਰਾਮ ਮਿਜ਼ਾਈਲ 5 ਐਸ. ਜੀ. (ਐਮ-ਐਕਟਿਨ ਬੈਂਜੋਏਟ) ਜਾਂ 25 ਗ੍ਰਾਮ ਡੇਲਫਿਨ ਡਬਲਯੂ. ਜੀ. (ਬੈਸੀਲਸ ਬੁਰੀਨਜ਼ਿਐਨਸਿਸ ਕੁਰਸਟਾਕੀ) ਜਾਂ 25 ਮਿਲੀਲੀਟਰ ਡਾਈਪਲ 8 ਐਲ. (ਬੈਸੀਲਸ ਬੁਰੀਨਜ਼ਿਐਨਸਿਸ ਕੁਰਸਟਾਕੀ) ਨੂੰ 10 ਮਿਲੀਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘੋਲ ਕੇ

ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਛੱਲੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਇਸ ਕੀੜੇ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਹੇਠਾਂ ਦੱਸਿਆ ਸਰਬਪੱਖੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਪਣਾਓ :

★ ਬਿਜਾਈ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਕਰੋ।

★ ਗੋਭੀ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਗਾੜ੍ਹੀਆਂ ਦੇ ਹਮਲੇ ਵਾਲੇ ਬੂਟੇ ਪੁੱਟ ਕੇ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਓ।

★ ਇਸ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਟਰਾਈਕੋਕਾਰਡਾ (ਮਿੱਤਰ ਕੀੜਾ) ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਜੀਵੀ ਕਿਰਿਆ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕੋਰਸਾਇਰਾ ਦੇ 40,000 ਅੰਡੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਦੋ ਵਾਰੀ ਵਰਤੋ। ਇਹ ਅੰਡੇ ਗੁੱਦ

ਮਾਰਨ ਲਈ ਮੱਕੀ ਵੱਢਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਖੇਤ ਨੂੰ ਵਧ ਦਿਓ ਅਤੇ ਮੁੱਢਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਓ।

ਸੈਨਿਕ ਸੁੰਡੀ : ਇਹ ਸੁੰਡੀ ਵੀ ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਗਾੜ੍ਹੀਆਂ ਵਾਂਗ ਪੱਤੇ ਵਿੱਚ ਮੋਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕੱਢਦੀ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਅੰਦਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਖਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਕੀੜਾ ਹਰੀ ਛੱਲੀ 'ਤੇ ਵੀ ਹਮਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਇਸ ਕੀੜੇ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਮੱਕੀ ਦੇ ਗਾੜ੍ਹੀਆਂ ਲਈ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ।

ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਵਾਲੀ ਸੁੰਡੀ

ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ 96 ਫ਼ੀਸਦ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ

ਗੁਆਂਢੀ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਵਾਧੂ ਪਾਣੀ ਰੋਕਿਆ; ਪੰਜਾਬ ਨੇ 96 ਫ਼ੀਸਦੀ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਨੇ 76 ਫ਼ੀਸਦੀ ਪਾਣੀ ਵਰਤਿਆ

ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਐਤਕੀ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਸਿਖਰ ਛੋਹੀ ਹੈ ਤੇ ਗੁਆਂਢੀ ਸੂਬੇ ਹਰਿਆਣਾ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਪਾਣੀ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਸਾਲ 2025-26 ਵਿੱਚ ਹਰਿਆਣਾ ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਪਾਣੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਹਰਿਆਣਾ 76 ਫ਼ੀਸਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ 96 ਫ਼ੀਸਦੀ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਵਰਤਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਰਿਹਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਹਰਿਆਣਾ ਹਰ ਵਰ੍ਹੇ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਪਾਣੀ ਵਰਤਦਾ ਸੀ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਹਰਿਆਣਾ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਨਾ ਦੇਣ ਦਾ ਸਟੈਂਡ ਲਿਆ। ਹਰਿਆਣਾ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਵਾਧੂ ਪਾਣੀ ਐਤਕੀ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਭਾਖੜਾ ਬਿਆਸ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਬੋਰਡ ਨੇ ਹਰਿਆਣਾ ਨੂੰ 8500 ਕਿਊਸਿਕ ਵਾਧੂ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜੋ ਪੰਜਾਬ

ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਏਜੰਡੇ 'ਤੇ
ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਦੇ ਸੀਜ਼ਨ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਕਿਊਸਿਕ ਦੀ ਮੰਗ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ 35 ਹਜ਼ਾਰ ਕਿਊਸਿਕ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨੀ ਪਾਣੀ ਬਚਾਉਣ ਹਿੱਤ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਏਜੰਡੇ 'ਤੇ ਲਿਆ। ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਰਜੀ ਮੋਘ ਵੀ ਦੇਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਹਰ ਖੇਤ ਤੱਕ ਪਾਣੀ ਪੁੱਜਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਕਾਰਨ ਹਕੀਕਤ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਿਆ। ਤਾਜ਼ਾ ਅੰਕੜਿਆਂ ਮੁਤਾਬਕ ਹਰਿਆਣਾ ਨੇ ਸਾਲ 2025-26 ਦੌਰਾਨ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ 76 ਫ਼ੀਸਦੀ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਲ 2024-25 ਦੌਰਾਨ 110 ਫ਼ੀਸਦੀ ਪਾਣੀ ਵਰਤਿਆ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਾਲ 2025-26 ਦੌਰਾਨ 6.669 ਐਮ ਏ ਐੱਫ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਇਹ ਵਰਤੋਂ 5.845 ਐਮ ਏ ਐੱਫ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ

ਨੇ ਸਾਲ 2018-19 ਵਿੱਚ 4.841 ਐਮ ਏ ਐੱਫ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜੋ 64 ਫ਼ੀਸਦੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲੰਘੇ ਮਾਲੀ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ 96 ਫ਼ੀਸਦੀ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਹਰਿਆਣਾ ਨੇ ਸਾਲ 2020-2021 ਵਿੱਚ 109 ਫ਼ੀਸਦੀ ਪਾਣੀ ਵਰਤਿਆ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਐਤਕੀ ਘੱਟ ਕੇ 76 ਫ਼ੀਸਦੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਸੂਤਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਹਰਿਆਣਾ ਨੇ ਵਾਧੂ ਪਾਣੀ ਨਾ ਮਿਲਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਸੰਜਮ ਵਜੋਂ 76 ਫ਼ੀਸਦੀ ਪਾਣੀ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਲ 2025-26 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ 6.944 ਐਮ ਏ ਐੱਫ ਦੀ ਬਣਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ 6.669 ਐਮ ਏ ਐੱਫ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ ਜੋ ਕਿ 96 ਫ਼ੀਸਦੀ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਮਾਹਿਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਪਿਛਲੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਪਾਣੀ ਡੈਮਾਂ 'ਤੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਫਿਰ ਹਰਿਆਣਾ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖੰਡਰ ਹੋਏ ਖਾਲੇ ਰਜਵਾਹੇ ਅਤੇ ਨਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰਜੀਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਧੀ ਹੈ। ਜਲ ਸਰੋਤ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ 'ਤੇ ਫੋਕਸ ਕੀਤਾ ਜਿੱਥੇ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਘੱਟ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵੱਧ ਸੀ। ਬਲਾਚੋਰ ਅਤੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਲਿਫਟ ਪੰਪਾਂ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਤੇਜ਼ ਧੁੱਪ ਵਿੱਚ ਸਬਜ਼ੀ ਦੇ ਬੂਟੇ ਬਚਾਉਣ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵਧ ਰਹੀ ਗਰਮੀ ਤੇ ਲੂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬੀਜੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀ ਦੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਲਈ ਗੰਭੀਰ ਚੁਣੌਤੀ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਚ ਤਾਪਮਾਨ ਕਾਰਨ ਬੂਟਿਆਂ ਦਾ ਵਾਧਾ, ਫੁੱਲ ਬਣਨਾ ਅਤੇ ਫਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੈਦਾਵਾਰ ਅਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਤਪਸ਼ ਦੇ ਦਬਾਅ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ

ਬਚਾਅ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਸਿੱਜਾਈ ਪ੍ਰਬੰਧ : ਗਰਮੀ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਬੂਟਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਘਾਟ ਜਲਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਬੂਟੇ ਦਾ ਵਾਧਾ ਤੇ ਫਲ ਬਣਨਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਵੇਰੇ ਜਾਂ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਿੱਜਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਨਮੀ ਬਰਕਰਾਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੂਟੇ ਨੂੰ

ਪੱਲਵੀ ਸਲਾਰੀਆ
ਪੀ. ਐੱਚ. ਡੀ. ਸਬਜ਼ੀ ਵਿਗਿਆਨ,
ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ,
ਲੁਧਿਆਣਾ

ਨਾਲ ਬੂਟੇ ਗਰਮੀ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਹਿਣ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਸ਼ੇਡ ਨੈੱਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ : ਉਚ ਤਾਪਮਾਨ ਤੇ ਤਿੱਖੀ ਧੁੱਪ ਬੂਟਿਆਂ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਧਾ ਰੋਕ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। 35-50 ਫ਼ੀਸਦੀ ਸ਼ੇਡ ਨੈੱਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੀ ਧੁੱਪ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤਾਪਮਾਨ ਘਟਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਾਧਾ ਸੁਧਰਦੀ ਹੈ। ਗ੍ਰੀਨ ਸ਼ੇਡ ਨੈੱਟ (ਲਗਭਗ 50 ਫ਼ੀਸਦੀ) ਹੇਠ ਬੂਟਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤਾਪਮਾਨ ਘਟਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੂਟਿਆਂ ਅਨੁਕੂਲ ਸੂਖਮ ਜਲਵਾਯੂ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਵਾਧਾ ਸੁਧਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਹੇਠ ਠਮਾਟਰ ਵਿੱਚ ਬੂਟੇ ਦੀ ਉਚਾਈ, ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਖੇਤਰਫਲ, ਫਲ ਸੈੱਟ ਤੇ ਕੁੱਲ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਫ਼ਲਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੁਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵੱਧ ਸਮਾਨ ਆਕਾਰ, ਧੁੱਪ ਨਾਲ ਝੁਲਸਨ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਅਤੇ ਬਿਹਤਰ ਫੁੱਲ ਗੁਣਵੱਤਾ। ਗਰਮੀ ਦੇ ਦਬਾਅ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਕਾਰਨ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਝੜਨਾ ਘਟਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਲ ਬਣਨ ਦੀ ਦਰ ਵਧਦੀ ਹੈ।

ਗਰਮੀ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਚੋਣ : ਹਰ ਫ਼ਸਲ ਦੀ ਗਰਮੀ ਦੀ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਵੱਖਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਥਾਨਕ ਹਾਲਾਤ ਲਈ ਉੱਚਿਤ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਗਰਮੀ ਦੀ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਫੁੱਲ ਤੇ ਫਲ ਬਣਨ ਦੀ

ਸਮਰੱਥਾ ਵੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੈਦਾਵਾਰ ਸਥਿਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਐਂਟੀ-ਸਟ੍ਰੈੱਸ ਸਪਰੇਅ : ਗਰਮੀ ਦੇ ਦਬਾਅ ਦੌਰਾਨ ਬੂਟਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਤੇ ਪੌਸ਼ਕ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿਗੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 0.5 ਫ਼ੀਸਦੀ ਪੋਟਾਸ਼ੀਅਮ ਨਾਈਟ੍ਰੇਟ (KNO₃), 1-2 ਫ਼ੀਸਦੀ ਕਾਓਲਿਨ ਸਪਰੇਅ ਅਤੇ ਪੌਲਾਈਨ ਜਾਂ ਗਲਾਈਸੀਨ ਬੀਟੇਨ ਵਰਗੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਛਿੜਕਾਅ ਨਾਲ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਵਧਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਘਟਦਾ ਹੈ।

ਪੌਸ਼ਣ ਪ੍ਰਬੰਧਨ : ਪੋਟਾਸ਼, ਕੈਲਸ਼ੀਅਮ ਅਤੇ ਬੋਰਾਨ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ

ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਨਿਯਮਿਤ ਹਲਕੀ ਸਿੰਜਾਈ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਵਧੀਆ ਬੂਟੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਸਕਣ।

ਬਿਜਾਈ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਉਚ ਤਾਪਮਾਨ ਦੌਰਾਨ ਬਿਜਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਝਟਕਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਠੰਢੇ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਰੋਪਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਜਲਦੀ ਫੈਲਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਵਾਧਾ ਵਧੀਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਜੈਵਿਕ ਉਤੋਜਨਾ : ਸੀਵੀਡ ਐਕਸਟ੍ਰੈਕਟ ਅਤੇ ਹਿਊਮਿਕ ਐਸਿਡ ਵਰਗੇ ਜੈਵਿਕ ਪਦਾਰਥ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਵਾਧਾ ਅਤੇ

ਸਮਝਣਾ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਢੁਕਵਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਾਪਮਾਨ ਬੂਟੇ ਦੀ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬੂਟਾ ਤਪਸ਼ ਦੇ ਦਬਾਅ ਹੇਠ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਬੂਟੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਰਓਐਸ (ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਆਕਸੀਜਨ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ) ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕੋਸ਼ਿਕਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬੂਟੇ ਦੀ ਆਮ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

- ਮੁੱਖ ਲੱਛਣ**
- ★ ਪੱਤੇ ਮੁਰਝਾਣਾ
 - ★ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਝੜਨਾ
 - ★ ਛੋਟੇ ਜਾਂ ਬੇਆਕਾਰ ਫਲ
 - ★ ਬੂਟੇ ਦੇ ਵਧੇ ਦਾ ਰੁਕਣਾ

ਗਰਮੀ ਦੇ ਦਬਾਅ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਤੁਪਕਾ ਸਿੰਜਾਈ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਸਿੱਧਾ ਜੜ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਨਮੀ ਮਿਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਫੁਆਰਾ ਸਿੰਚਾਈ ਨਾਲ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਹਲਕੀ ਵਰਖਾ ਵਰਗਾ ਮਾਹੌਲ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਤਾਪਮਾਨ ਘਟਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਠੰਢਕ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਮਲਚਿੰਗ ਦੀ ਵਰਤੋਂ : ਮਲਚਿੰਗ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਘਟਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਮੀ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਸੰਭਾਲੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਲਾਸਟਿਕ ਜਾਂ ਜੈਵਿਕ ਮਲਚ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ

ਕੋਸ਼ਿਕਾ ਬਣਤਰ ਤੇ ਫਲ ਬਣਨ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ। ਇਹ ਤੱਤ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਝੜਨ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਗਰਮੀ ਦੇ ਤਣਾਅ ਦਾ ਅਸਰ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਨਰਸਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ : ਨਰਸਰੀ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਬੂਟੇ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗਰਮੀ ਦਾ ਅਸਰ ਜਲਦੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਨਰਸਰੀ ਨੂੰ ਹਲਕੀ ਛਾਂ ਹੇਠ

ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਅੰਦਰ ਜੈਵਿਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਬੂਟੇ ਗਰਮੀ ਦੇ ਦਬਾਅ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਹਿਣ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਤਰੀਕਿਆਂ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਕੇ ਕਿਸਾਨ ਬੂਟਿਆਂ 'ਤੇ ਗਰਮੀ ਦੇ ਦਬਾਅ ਕਾਰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਪੈਦਾਵਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਕਮਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਬੱਕਰੀਆਂ ਲਈ ਸਸਤੀ ਖੁਰਾਕ ਹਨ ਰੁੱਖ

ਅਜੈ ਸਿੰਘ, ਅਜੀਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰ, ਮਾਨਸਾ

ਬੱਕਰੀ ਪਾਲਣ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੁਨਾਫ਼ਾਯੋਗ ਧੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਅਸੀਂ ਫ਼ਸਲੀ ਚੱਕਰ ਦੇ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਜੁਗਲੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਛੋਟੇ ਪਸ਼ੂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬੱਕਰੀਆਂ ਤੇ ਭੇਡਾਂ, ਪੇਂਡੂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭੋਜਨ ਤੇ ਪੌਸ਼ਣ ਸੰਬੰਧੀ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪਸ਼ੂ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਤਬਦੀਲੀ

। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ 62 ਫ਼ੀਸਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 24 ਫ਼ੀਸਦੀ ਹਰੇ ਚਰੇ ਦੀ ਘਾਟ (ਕਮੀ) ਹੈ। ਇਸ ਘਾਟ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸਾਨ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰੁੱਖ

ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬੱਕਰੀ ਪਾਲਣ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਲੱਖਾਂ ਪੇਂਡੂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਲਈ ਭੋਜਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਅਦਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਹਰ ਸਾਲ ਕਣਕ-ਝੋਨੇ ਦੇ ਭਾਅ ਵਧਣ ਕਰਕੇ ਚਾਰਿਆਂ ਹੇਠ ਰਕਬਾ ਵਧਣ ਦੀ ਥਾਂ ਘਟ ਰਿਹਾ ਹੈ

ਲਗਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਚਰੇ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਚਾਰਾ ਜਾਂ ਘਾਟ ਵਾਲੇ ਚਾਰੇ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੱਕਰੀਆਂ ਅਤੇ ਭੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਇਕ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਹੈ। ਦਿੱਤੀ ਸਾਰਨੀ ਅਨੁਸਾਰ ਬੱਕਰੀ ਪਾਲਕ ਵੀਰ ਰੁੱਖ ਲਗਾ ਕੇ ਪੂਰਾ ਸਾਲ ਬੱਕਰੀਆਂ ਅਤੇ ਭੇਡਾਂ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਤੱਤਾਂ

ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਚਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਘੱਟ ਖਰਚੇ ਨਾਲ ਬੱਕਰੀ ਪਾਲਣ ਦਾ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਮੁਨਾਫ਼ੇ 'ਤੇ

ਸਿੱਧਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਸ਼ੂ ਖੁਰਾਕ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਪਜਾਂ ਜਾਂ ਸਹਿ ਉਪਜਾਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਦੇ ਖਰਚੇ ਘੱਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬੱਕਰੀਆਂ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਮਨ ਭਾਉਂਦੀ ਖੁਰਾਕ

ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੇ ਪੱਤੇ ਆਦਿ ਹਨ। ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਬਿਜਾਂਦ ਇਸ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਅਦਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਸਾਰੇ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਕ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਲੇਖ ਰਾਹੀਂ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੀ ਬਿਜਾਂਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਸਤੇ ਆਹਾਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਇਹ ਸਭ ਪਹਿਲੂ ਸਹਾਇਕ ਹੋਣੀਆਂ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਅਦਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ					
ਦਰੱਖਤ	ਪ੍ਰੋਟੀਨ %	ਚੋਲਾ %	ਕੈਲਸ਼ੀਅਮ %	ਫਾਸਫੋਰਸ %	ਚਾਰਾ ਮਿਲਣ ਦਾ ਸਮਾਂ
ਕਿੱਕਰ	15.5	19.4-22.8	2.5-2.7	0.1-0.2	ਮਈ-ਫਰਵਰੀ
ਸੁਬਾਬੁਲ	19.9	14.5	2.0	0.27	ਸਾਰਾ ਸਾਲ
ਤੂਤ	16.3	14.7	2.4-4.7	0.1-0.2	ਅਪ੍ਰੈਲ-ਅਕਤੂਬਰ
ਡੇਕ/ਧਰੇਕ	19.3	13.5	2.41	0.23	ਸਾਰਾ ਸਾਲ
ਨਿੰਮ	15.9	20.0	1.83	0.25	ਮਾਰਚ-ਅਪ੍ਰੈਲ
ਸੁਹੰਜਨਾ	24.3	12.3	2.65	0.31	ਸਾਰਾ ਸਾਲ
ਪੁਪੂਲਰ	14.8	11.3	2.03	0.22	ਸਾਰਾ ਸਾਲ
ਛੱਲ	7.5-11.5	-	2.7-3.7	0.2-0.6	ਮਈ-ਦਸੰਬਰ
ਕਚਨਾਰ	16.3	28.4	1.8-4.1	0.2-0.4	ਅਪ੍ਰੈਲ-ਦਸੰਬਰ
ਢੱਕ/ਪਲਾਹ	11.5	30.3	2.3	0.20	ਅਕਤੂਬਰ-ਅਪ੍ਰੈਲ
ਥਿਉਲੂ	15.6-20.2	2.1.8	2.7-3.6	0.1-0.3	ਮਈ-ਫਰਵਰੀ
ਖੇਜੜੀ/ਜੰਡ	15.2	-	3.6	0.50	ਸਾਰਾ ਸਾਲ
ਮਲ੍ਹਾ	15.4	15.7	2.2	0.27	ਸਾਰਾ ਸਾਲ
ਭੋਰ	11.8	16.3	3.0-4.5	0.12	ਸਾਰਾ ਸਾਲ
ਪਿੱਪਲ	12.5	19.0	4.5	0.24	ਸਾਰਾ ਸਾਲ
ਬੋਹੜ	10.9	28.6	2.1	0.49	ਸਾਰਾ ਸਾਲ

ਵਰਤਮਾਨ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆਦਾਇਕ ਕਹਾਣੀ

ਮਸ਼ਵਰੇ ਦਾ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ

ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਹੱਦ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰ ਰਾਜ ਸਿੰਘ। ਤਿੰਨ ਕਮਰਿਆਂ ਵਾਲਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਪੇਂਡੂ ਘਰ। ਪੰਜ ਕੁ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਲਿਕ। ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਜੋਗਾ ਰੋਟੀ-ਟੁੱਕ ਚੱਲੀ ਜਾਂਦਾ। ਮਰ ਕੇ ਦਸ ਜਮਾਤਾਂ ਪਾਸ। ਮਿਹਨਤੀ ਕਿਸਾਨ। ਜੀ-ਜਾਨ ਮਾਰ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਘੁਲਣ ਵਾਲਾ।

ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੋ ਲੜਕੇ ਹਨ। ਵੱਡਾ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਸਾਲ ਹੀ ਬੀ.ਐਸ.ਸੀ. ਕੀਤੀ ਹੈ ਦੂਸਰੇ ਦਰਜੇ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਛੋਟਾ ਲੜਕਾ ਕਮਲ ਸਿੰਘ ਜੋ ਕਾਲਿਜ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵੱਡਾ ਲੜਕਾ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਲਈ ਜ਼ਿੱਦ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਤਾਅਨੇ-ਮਿਅਨੇ ਦਿੰਦਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੜਕੇ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਮੈਂ ਵੀ ਬਾਹਰ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਕੀ ਹੈ? ਨਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਾ ਕਾਰ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀਆਂ ਕਿੱਥੇ ਨੇ? ਠੇਕੇ ਉਪਰ ਹਰ ਵਿਭਾਗ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਨੌਕਰੀ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਨਾ ਕਾਰਖਾਨੇ, ਨਾ ਨੌਕਰੀਆਂ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਤਾਂ ਹੁਣ ਵੈਸੇ ਵੀ ਮਾੜਾ ਹਾਲ ਹੈ। ਰਿਸ਼ਵਤ, ਠੱਗੀ, ਬੇਈਮਾਨੀ। ਨੇਤਾ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਭਰ ਲਏ ਹਨ। ਪੁਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਮੋਰੀਆਂ ਹੀ ਮੋਰੀਆਂ ਹਨ। ਗੰਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ। ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੇ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਕੀਤਾ ਪਿਆ ਏ। ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਅਦਿ ਕਈ ਉਲੂਮੇ ਦਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਦੀ ਦਲ-ਦਲ ਵਿੱਚ ਧਕੇਲ ਦਿੱਤਾ ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਖਾਈ ਸੀ।

ਰਾਜਿੰਦਰ ਦਾ ਬਾਪ ਵੀ ਸੋਚਦਾ ਕਿ ਮੁੰਡਾ ਕਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਸਹੀ ਹੈ ਪਰ ਏਨਾ ਏਨਾਂ ਪੈਸਾ ਕਿੱਥੋਂ ਲਿਆਵਾਂ? ਉਹ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਸੋਚ-ਸੋਚ ਕੇ ਉਦਾਸ ਜਿਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।

ਬਾਰਡਰ ਏਰੀਏ ਦੇ ਬੱਚੇ ਭਾਵੇਂ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿੱਚ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਘੱਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਚੁਸਤ-ਚਲਾਕ, ਸਿਹਤਮੰਦ, ਹਿੰਮਤੀ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮਿਲਣਸਾਰ, ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਅਣਖੀ, ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਵਿੱਚ ਖੇਚਲ ਨਾਲ ਸ਼ਰੀਕ ਹੋਣ ਵਾਲੇ।

ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲੜਕੇ ਨੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਭੇਜਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਏਜੰਸੀ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰ ਲਈ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੜਕੇ ਇਸ ਏਜੰਸੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਗਏ ਸੀ। ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਕਿੰਨਾ ਰੁਪਈਆ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਕਿਹੜੀ-ਕਿਹੜੀ ਸ਼ਰਤ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ਸਭ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈ ਲਈ ਸੀ।

ਰਾਜਿੰਦਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਲਗਭਗ 25 ਤੋਂ 35 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋਵੇਗੀ।

ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਜ਼ਿੱਦ ਤੇ ਮੋਹ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਬਾਪ ਮੰਨ ਗਿਆ ਸੀ। ਰਾਜਿੰਦਰ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰਾ ਇਲਾਕਾ ਬਾਹਰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਪੁੱਤ ਕਿਉਂ ਪਿੱਛੇ ਰਹੇ।

ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕ ਬੈਂਕ ਤੋਂ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਬੈਂਕ ਦੇ ਲੋਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਚਲਦੀ ਪਈ ਸੀ। ਲੋਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਘਰ ਦੀ ਰਜਿਸਟਰੀ ਆਦਿ ਹੋਰ ਕਾਰਜ਼ਾਤ ਪੂਰੇ ਕਰਕੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਬੈਂਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਟਰਕਾਈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਨਵੇਂ ਕਾਰਜ਼ਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਦਿੰਦਾ। ਸਾਰੀ ਕਾਰਜ਼ੀ ਕਾਰਵਾਈ

ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਹੀ ਲੋਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਕਾਫ਼ੀ ਨੌਨ ਭੱਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਹੁਣ ਪਿਓ-ਪੁੱਤਰ ਲੋਨ (ਕਰਜ਼ਾ) ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ਼ਾਤ ਲੈ ਕੇ ਬੈਂਕ ਵਿੱਚ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਇੱਕ ਜਾਣੇ-ਪਹਿਚਾਣੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਸੇਵੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਹ ਲੇਖਕ, ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦੋਸਤ ਵੀ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਕਿਸਾਨ ਯੂਨੀਅਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੱਥ ਰੱਖਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਲਾਕੇ ਪੱਧਰ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਪੈਰ ਰੱਖਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਵਾਹ ਪੈਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਉਸ ਲੇਖਕ ਨੇ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਲੋਨ ਲੈਣ ਲਈ ਬੈਂਕ ਵਿੱਚ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜਿੰਦਰ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਥੋਂ ਦੀ ਪੀ.ਆਰ. ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਏਜੰਟ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਇਸਨੇ ਏਜੰਟ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਲਈਆਂ ਹਨ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਬਸ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਹੀ ਬਾਕੀ ਹੈ।

ਲੇਖਕ ਨੇ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਓ ਕਿਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਪੀਓ ਹਾਂ। ਉਹ ਇਕ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਲਈ ਬੈਠ ਗਏ। ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਪੀਓ-ਪੀਓ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਛਿੜ ਪਈ। ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਝੀਆਂ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ।

‘ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਬੜੀ ਮੌਜ ਏ, ਨੌਕਰੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਜਰਤ ਕੀਮਤ ਸਥਿਰ ਹੈ। ਉਥੇ ਸਭ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਤਾਂ ਕੰਮ ਦੀ ਕਦਰ ਹੈ। ਉਥੋਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਆਪਣੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਰੱਖੀ ਹੈ। ਚੰਗੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਹੈ। ਮਾਹੌਲ ਵਧੀਆ ਹੈ। ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਹੈ। ਵਧੀਆ ਮੌਸਮ, ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰੇ ਸ਼ਹਿਰ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਨੁੱਖ ਕਦਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਨੇਕਾਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜ਼ਿਆ ਹੈ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉਥੇ। ਸਖ਼ਤ ਕਾਨੂੰਨ ਸੂਈ ਦੇ ਨੌਕੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋ ਕੇ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ’ ਆਦਿ ਗੱਲਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ।

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਗੰਦੀ ਸਿਆਸਤ ਬਾਰੇ, ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਬਾਰੇ, ਜਾਤੀਵਾਦ ਬਾਰੇ, ਧਰਮਵਾਦ, ਨਸਲਵਾਦ ਆਦਿ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਸਹੀ ਤੇ ਉਚਿਤ ਸਨ।

ਉਸ ਲੇਖਕ ਨੇ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਲਪੂਰਵਕ ਅਤੇ ਸਮਝਦਾਰੀ ਦੀਆਂ ਕਈ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਤੀ, ਆਪਣੀ ਮਿੱਟੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਹੋਣਾ, ਈਮਾਨਦਾਰ ਹੋਣਾ, ਮਿਹਨਤੀ ਹੋਣਾ, ਸੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਨੇਕ ਨੀਅਤ ਹੋਣਾ ਆਦਿ ਗੱਲਾਂ ਉਪਰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖੇ।

ਲੇਖਕ ਨੇ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਸਹਿਤ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ : ਪੁੱਤਰ, ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਭੱਜਣ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਿਜ਼ਾਮ ਬਦਲਣ ਲਈ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਆਉਣਾ ਪਊ। ਰਿਸ਼ਵਤ ਨੂੰ, ਗੰਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਰਹਿ ਕੇ

ਲੜਾਈ ਲੜਣੀ ਪਊ। ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਗੁੱਡਿਆਂ ਅਤੇ ਗੰਦੇ ਸਿਆਸੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੰਦੇ। ਹਰ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿੱਚ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਨੌਜਵਾਨ ਸੰਗਠਿਤ ਹੈ। ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਇਮਾਨਦਾਰ ਨੌਜਵਾਨ ਸਿਆਸਤ ਵਿੱਚ ਕੁੱਦਣ। ਆਪਣੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਇਕਾਈਆਂ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ

ਬਲਵਿੰਦਰ 'ਬਾਲਮ',
ਉਕਾਰ ਨਗਰ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ
ਮੋ. 98156-25409

ਰਿਸ਼ਵਤ, ਬੇਈਮਾਨੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਡਟ ਖਿਲਾਉਣ।

‘ਵੇਖ ਪੁੱਤਰ, ਰੂਸ ਵਿੱਚ, ਫਰਾਂਸ ਵਿੱਚ, ਚੀਨ ਵਿੱਚ, ਜਰਮਨ ਵਿੱਚ ਮੱਧ ਵਰਗ ਦੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਈਮਾਨਦਾਰ, ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਲਿਆਂਦੀ। ਇਤਿਹਾਸ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵੇਖੋ। ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਡਰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਗੰਦੇ ਸਿਸਟਮ ਨਾਲ ਲੜਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਵੀ ਮੱਧ ਵਰਗ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਇਆ। ਸਾਰਿਆਂ ਇਨਸਾਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਅੱਜ ਫਰਾਂਸ ਦੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਵਰਗੇ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਹਨ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਅਤੇ ਮਿਡਲ ਵਰਗ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਰਾਜਾ-ਰਾਣੀ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਬਿਲਕੁਲ ਉਹੋ ਹਾਲਾਤ ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਇਕਾਈਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹਿਕ ਅੰਦੋਲਨ ਨਾਲ ਹੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਕਈ ਸਾਲ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਬਦਲਣ ਲਈ ਚੰਗੀਆਂ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ, ਚੰਗੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਆਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਉਸਾਰੂ ਦੇਸ਼ਪਰਕ, ਸਕਾਰਾਤਮਿਕ ਸੋਚ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਲੇਖਣ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪੁੱਜਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਵੇਖ ਪੁੱਤਰ, ਪੈਲੀ ਬੈਂਕ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਪਿਓ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਭਾਰ ਹੇਠਾਂ ਦੱਬ ਕੇ ਬਾਹਰ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿਹੜੀ ਕੋਈ ਵਧੀਆ ਗੱਲ ਹੈ। ਜਿੰਨੇ ਪੈਸੇ ਤੂੰ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਲਈ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨੇ ਹਨ ਓਨੇ ਪੈਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਥੇ ਹੀ ਬਿਜਨੈਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ। ਮੇਰੀ ਮੰਨੀ ਤਾਂ ਤੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰ ਪੁੱਤਰ ਏ, ਟਰੈਕਟਰ ਚਲਾ ਲੈਂਦਾ ਏ। ਕੀ ਤੂੰ ਟਰੱਕ ਨਹੀਂ ਚਲਾ ਸਕਦਾ? ਏਨੇ ਰੁਪਈਆਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਵਧੀਆ ਟਰੱਕ ਆ ਸਕਦਾ ਏ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅੱਧੇ ਰੁਪਈਆਂ ਵਿੱਚ ਟਰੱਕ ਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਤੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰ ਕੇ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤ ਟਰੱਕ ਪਾ ਲੈ। ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰਾਂ ਦਾ ਮਿਹਨਤੀ ਪੁੱਤਰ ਏ। ਹੱਟਾ-ਕੱਟਾ ਏ। ਕਿਉਂ ਘਬਰਾਉਂਦਾ ਏ? ਤੇਰੇ ਲਈ ਇਹ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ। ਏਨੇ ਕੁ ਰੁਪਈਏ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਪਿਓ ਕੋਲ ਹੋਣਗੇ ਹੀ, ਜਿਸਦਾ ਟਰੱਕ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਕੁਝ

ਏਧਰੋਂ-ਉਧਰੋਂ ਫੜ ਲਿਓ। ਕਿਉਂ ਪਿਓ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਜੀਉਂਦੇ ਜੀ ਮਾਰਨ ਲੱਗਾ ਏ। ਕਿਸਾਨ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਤਾਂ ਮਾਂ ਵਰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਏ, ਜਿਸ ਦੇ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਨਾਲ ਸੁਭਕਾਮਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਘਰ ਵਿੱਚ ਬਰਕਤਾਂ ਹੀ ਬਰਕਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਸੱਚ-ਸੁੱਚਾ ਕੀਮਤੀ ਗਹਿਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਰ ਪੀੜ੍ਹੀ ਇਸ ਮਾਂ ਦਾ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪੁੱਤਰ, ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਓ ਨੂੰ ਤਰਸਾ-ਤਰਸਾ ਕੇ ਨਾ ਮਾਰੀ। ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਤੇ ਚੁੱਪ ਕਰ ਕੇ ਟਰੱਕ ਲੈ-ਲੈ।’

‘ਅੱਕਲ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਹਰ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਪਰ ਇਸ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਲਈ ਰਿਸ਼ਵਤ ਤਾਂ ਦੇਣੀ ਹੀ ਪਵੇਗੀ ਓਦਾਂ ਕਿੱਦਾਂ ਟਰੱਕ ਮਿਲ ਜਾਊ। ਇਹ ਟਰੱਕ-ਟਰੁਕ ਤਾਂ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪੈਸੇ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ।’

‘ਪੁੱਤਰ, ਘਬਰਾਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਊ ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋਗਾ। ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇਣੀ ਪਊ ਤਾਂ ਦੇ ਦੇਵੀ, ਹੋਰ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੰਮ-ਜ-ਕੰਮ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਕੇ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਵੀ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗੇ ਕਿ ਕਿੱਥੇ-ਕਿੱਥੇ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕਿੱਦਾਂ, ਕਿਵੇਂ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਜ਼ਰਬਾ ਵੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪੁੱਤਰ, ਜੰਗਲ ਮੇਂ ਨਾਚਾ ਮੋਰ ਕਿਸ ਨੇ ਦੇਖਾ। ਆਪਣਾ ਹੁਨਰ ਪੇਸ਼ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ। ਜ਼ਰੂਰਤ ਕਾਫ਼ ਦੀ ਮਾਂ ਹੈ ਪੁੱਤਰ। ਹਿੰਮਤ ਨਾ ਹਰੋ ਤੇ ਮਕਸਦ ਲਈ ਉਠ ਖਲੋਵੋ, ਤੁਹਾਡੀ ਜਿੱਤ ਹੋਵੇਗੀ।’

ਰਾਜਿੰਦਰ ਦੇ ਮਨ-ਮਸਤਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਈ। ਇੱਕ ਹਿੰਮਤ ਉਸਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਵਿੱਚ ਤੈਰਨ ਲੱਗੀ। ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਖਿਆਲ ਉਸਦੇ ਮਨ-ਮਸਤਕ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਣਮੇਰੀ ਵਾਂਗੂੰ ਘੁੰਮਣ ਲੱਗੇ ਜਿਵੇਂ ਉਸਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਬਾਹਰ (ਵਿਦੇਸ਼) ਜਾਣ ਲਈ ਏਜੰਟ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿੰਨੀ ਸਾਰੀ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇਣੀ ਪੈਣੀ ਸੀ। ਬਸ, ਉਸਨੇ ਪੂਰਾ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਉਦਮ ਤੇ ਹਿੰਮਤ ਦੀ ਇੱਕ ਰੋਸ਼ਨੀ ਉਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਟਿਮਟਿਮਾਉਣ ਲੱਗੀ।

ਆਖਿਰ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਲੇਖਕ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਵੇਖ ਪੁੱਤਰ, ਮਾ-ਪਿਓ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਲੇਜ਼ੇ ਠੰਢ ਪੈਂਦੀ ਰਹੂ।

ਰਾਜਿੰਦਰ ਨੇ ਕੁਝ ਪਲ ਲਈ ਸੋਚਿਆ ਤੇ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਕਿ ਬਾਹਰ (ਵਿਦੇਸ਼) ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ। ਟਰੱਕ ਪਾ ਲਵੇਗਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਪਿਓ-ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਨੇਕ ਮਸ਼ਵਰੇ ਲਈ ਲੇਖਕ ਦਾ ਪੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਹੋ ਤੁਰੇ। ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਰਾਜਿੰਦਰ ਨੇ ਮਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ। ਉਹ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਈ। ਪੁੱਤ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਵਾਰੇ-ਘੋਲੀ ਜਾਣ ਲੱਗੀ। ਅਸੀਸਾਂ ਦਿੰਦੀ ਨਾ ਥੱਕਦੀ।

ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨੌਨ-ਭੱਜ ਕਰਕੇ ਰਾਜਿੰਦਰ ਨੇ ਲੋਨ (ਕਰਜ਼ੇ) ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਹੀ ਟਰੱਕ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੂਰ ਬਾਹਰਵਾਰ ਇੱਕ

ਸ਼ੈਲਰ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਮਾਲਿਕ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦੋਸਤ ਸੀ। ਸ਼ੈਲਰ ਮਾਲਿਕ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ। ਉਸਨੇ ਖੁਸ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਕਿਹਾ, ‘ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਟਰੱਕ ਸਾਡੇ ਸ਼ੈਲਰ ਨਾਲ ਲਗਾ ਲਓ।’ ਟਰੱਕ ਸ਼ੈਲਰ ਨਾਲ ਲਗਾ ਲਿਆ ਗਿਆ, ਅਨਾਜ ਦੀ ਢੋਆ-ਢੋਆਈ ਲਈ।

ਸਾਲ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਚੰਗੀ ਆਮਦਨ ਆਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਕੁਝ ਸਾਲ ਬੀਤ ਗਏ।

ਇਕ ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਲੇਖਕ ਬਜ਼ਾਰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਇਕ ਚਮਚਮਾਈ ਖੂਬਸੂਰਤ ਕਾਰ ਉਸਦੇ ਨੇੜੇ ਆ ਕੇ ਰੁਕ ਗਈ। ਉਸ ਕਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਜਵਾਨ ਤੰਦਰੁਸਤ ਲੜਕਾ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਲੰਮਸਲੰਮੀ ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਇਕ ਤਿੰਨ ਕੁ ਸਾਲ ਦਾ ਬੱਚਾ ਉਤਰੇ ਅਤੇ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਰੁਕਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ।

ਲੇਖਕ ਜਗਿਆਸਮਈ ਮੁਦਰਾ ਵਿੱਚ ਰੁਕ ਗਿਆ। ਉਹ ਲੇਖਕ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੇਖਕ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਹੱਥ ਲਗਾ ਕੇ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਲਿਆ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ, ‘ਜੀਉਂਦੇ ਰਹੋ, ਯੁਗ-ਯੁਗ ਜੀਵੋ, ਜੀਉਂਦੇ ਵਸਦੇ ਰਹੋ, ਲੰਬੀਆਂ ਉਮਰਾਂ ਹੋਵਣ।’ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਗਿਆਸਮਈ ਭਾਵ ਨਾਲ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ, ‘ਪੁੱਤਰ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਏ?’

ਉਸ ਲੜਕੇ ਨੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿੱਕ-ਨਿੱਕਾ ਮੁਸਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਆਈ ਰੋਣਕ ਨੂੰ ਬਿਖੇਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ, ‘ਅੱਕਲ, ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਹਿਚਾਣਿਆ?’

ਲੇਖਕ ਨੇ ਗਹੁ ਭਰੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਐਨਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਝਾਕਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ, ‘ਪੁੱਤਰ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਪਹਿਚਾਣਿਆ।’

ਉਸ ਲੜਕੇ ਨੇ ਅਤੀਤ ਸੰਭਾਲਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ, ‘ਅੱਕਲ, ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹਾਂ, ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ।’

‘ਉਹ...ਹੋ...ਯਾਰ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਬੜਾ ਖੂਬਸੂਰਤ ਨਿਕਲਿਆ ਏ, ਬੜੀ ਰੋਣਕ ਏ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ, ਯਾਰ, ਤੇਰਾ ਤਾਂ ਟੋਹਰ ਹੀ ਬੜਾ ਏ। ਤੇਰੇ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਆਸਮਾਨ ਦਾ ਫ਼ਰਕ ਏ ਪੁੱਤਰ। ਕਮਾਲ ਕਰ ਦਿਤੀ ਓ। ਓਦੋਂ ਤੂੰ ਸਿਰ 'ਤੇ ਪਟਕਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੰਨਦਾ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਸੋਹਣੀ ਦਸਤਾਰ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਏ, ਕਮਾਲ ਆ ਬਈ। ਕਾਫ਼ੀ ਮੋਟਾ ਹੋ ਗਿਆ ਏ। ਹੋਰ ਸੁਣਾ ਮੰਮੀ ਡੈਡੀ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਏ? ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੀ ਸੁਣਾ। ਕਈਆਂ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਮਿਲਿਆ ਏ। ਡੈਡੀ ਤੇਰੇ ਵੀ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ।’

‘ਅੱਕਲ ਜੀ, ਉਹ ਵੀ ਮੇਰੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਗਏ ਨੇ। ਸਿਰ ਖੁਰਕਣ ਦੀ ਵਿਹਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਅੱਕਲ ਜੀ। ਇਹ ਮੇਰੀ ਵਾਈਫ਼ ਏ ਤੇ ਇਹ ਮੇਰਾ ਲੜਕਾ ਏ।’

‘ਯਾਰ, ਤੂੰ ਸ਼ਾਦੀ 'ਤੇ ਸੱਦਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ।’

‘ਅੱਕਲ, ਸਿੱਪਲ ਸ਼ਾਦੀ ਕੀਤੀ ਏ। ਚੁੰਨੀ ਚੜਾਅ ਕੇ ਹੀ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਘਰ ਜ਼ਰੂਰ ਬੁਲਾਉਣਾ ਏ ਅੱਕਲ ਜੀ।’

‘ਸੁਣਾ ਹੋਰ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਿਵੇਂ?’

‘ਸਭ ਠੀਕ ਹੈ ਅੱਕਲ ਜੀ। ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਦੋ ਟਰੱਕ ਹਨ। ਇਹ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਇਕ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬੜੀ ਕਿਰਪਾ ਏ ਅੱਕਲ ਜੀ। ਇਕ ਡਰਾਈਵਰ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਏ। ਇਕ ਟਰੱਕ ਮੈਂ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਡਰਾਈਵਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਟਰੱਕ ਯੂਨੀਅਨ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵੀ ਹਾਂ ਮੈਂ। ਅੱਕਲ ਨਵਾਂ ਘਰ ਬਣਾ ਲਿਆ ਏ। ਕੁਝ ਪੈਲੀ ਵੀ ਖਰੀਦੀ ਏ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬੜੀ ਕਿਰਪਾ ਏ ਅੱਕਲ। ਅੱਕਲ ਸਭ ਤੁਹਾਡੇ ਨੇਕ ਮਸ਼ਵਰੇ ਦਾ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਹੈ।’

ਖੇਤੀ ਤੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਜ਼ਮੀਨ

ਭਾਰਤ ਇਕ ਵੱਡੀ ਵਸੋਂ ਵਾਲਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸੂਬਾ ਪੰਜਾਬ ਸਾਲ 2000 ਤੱਕ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਆਮਦਨ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਮੋਹਰੀ ਸੂਬਾ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਖੇਤਰ ਪੱਖੋਂ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸਿਰਫ਼ 1.5 ਫ਼ੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ 2.5 ਫ਼ੀਸਦੀ ਵਸੋਂ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 47 ਲੱਖ ਦੇ ਕਰੀਬ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹੋਰ ਸੂਬਿਆਂ ਤੋਂ ਆਏ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਕਿਰਤੀ ਹਨ। ਖੇਤੀ ਪੱਖੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਿਕਸਿਤ ਸੂਬਾ ਹੈ, ਜੋ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਨਾਜ ਭੰਡਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਤਕਰੀਬਨ 60 ਫ਼ੀਸਦੀ ਤੱਕ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਜੋਤਾਂ ਦਾ ਆਕਾਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵੰਡ-ਦਰ-ਵੰਡ ਦੇ ਚਲਦਿਆਂ ਘਟਦਾ ਗਿਆ ਤੇ ਹੁਣ 74 ਫ਼ੀਸਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੋਲ 5 ਏਕੜ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਸੁਭਾਅ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀ ਤੋਂ ਉਲਟ ਵੱਖਰਾ ਹੀ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ। ਭਾਰਤ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੋਹਾਂ ਵਿੱਚ 1971 ਦੌਰਾਨ 37 ਫ਼ੀਸਦੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੋਲ ਜੋਤਾਂ (ਮਾਲਕੀ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ) 2.5 ਏਕੜ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸੀ, ਪਰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵੰਡ-ਦਰ-ਵੰਡ ਦੇ ਚਲਦਿਆਂ ਹੁਣ 76 ਫ਼ੀਸਦੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੋਲ ਸੀਮਾਂਤ ਜੋਤਾਂ 2.5 ਏਕੜ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਜਦਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਇਹ ਘਟ ਕੇ ਸਿਰਫ਼ 13 ਫ਼ੀਸਦੀ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸੀਮਾਂਤ ਜੋਤ ਦੇ ਕਿਫ਼ਾਇਤੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤੇ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਠੇਕੇ 'ਤੇ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਕੇ ਹੋਰ ਕਿੱਤੇ ਅਪਣਾ ਲਏ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਪੈਮਾਨੇ ਦੀਆਂ ਜੋਤਾਂ (25 ਏਕੜ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ) ਪੂਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ (ਨਾਗਾਲੈਂਡ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਵੱਧ ਹਨ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ 7 ਫ਼ੀਸਦੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੋਲ 25 ਏਕੜ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ, ਪਰ ਦੇਸ਼ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਹ ਇਕ ਫ਼ੀਸਦੀ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਹੈ।

ਸਿਰਫ਼ 4.1 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵਾਹੀ ਵਾਲੀ ਸਾਰੀ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਦੋ ਜਾਂ ਦੋ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਫ਼ਸਲਾਂ ਲਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਾਹੀ ਹੇਠ ਜ਼ਮੀਨ ਘਟਦੀ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਅਨਾਜ ਤੇ ਹੋਰ ਖੇਤੀ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਉਪਜ ਘਟਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਦੇ ਕੰਮ ਧੰਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਰਤੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਤੇ ਆਮਦਨ ਵੀ ਘਟਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਕਿਰਤੀਆਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ 75 ਫ਼ੀਸਦੀ ਵਸੋਂ ਖੇਤੀ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਅੰਨ ਦੀ ਗੰਭੀਰ ਘਾਟ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਈ ਵਾਰ ਅਕਾਲ ਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਬਣਨ ਬਾਅਦ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਕਈ ਭੂਮੀ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਭੂਮੀ 'ਤੇ ਮਾਲਕੀ ਦੀ ਉੱਪਰਲੀ ਹੱਦ ਵੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ 38 ਫ਼ੀਸਦੀ ਭੂਮੀ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਚੱਲਦਿਆਂ ਵੱਡੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਕੋਲ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਤੱਕ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤੀ ਜ਼ਮੀਨ ਕਾਸ਼ਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉਸ 'ਤੇ ਖੂਹ, ਟਿਊਬਵੈਲ, ਬਾਗ ਲਗਾਉਣ ਜਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਪੱਧਰੀ ਕਰਨ ਜਿਹੇ ਸੁਧਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਉੱਥੇ ਅਗਲੀ ਫ਼ਸਲ ਬੀਜ ਸਕਣਗੇ ਕਿ ਨਹੀਂ? ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਕੋਈ ਭੂਮੀ ਸੁਧਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਡਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਤੇ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵਾਧੂ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਕੇ ਵਾਹੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਾ ਵੰਡ ਦੇਵੇ। ਖੇਤੀ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਸੀਮਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਇਹ 30 ਏਕੜ, ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਿੱਚ 50 ਏਕੜ ਤੇ ਯੂ. ਪੀ. ਵਿੱਚ 12.5 ਏਕੜ ਸੀ।

ਖੇਤੀ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਰਲੀ ਹੱਦ ਮਿੱਥਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਫੜਿਆ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਵੀ ਉੱਪਰਲੀ ਹੱਦ ਤੈਅ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਮੰਗ ਭਾਰਤ ਦੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਪਛੜੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਪਰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ 'ਤੇ ਉੱਪਰਲੀ ਹੱਦ ਨਾ ਲੱਗਣ ਕਰਕੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਆਮਦਨ ਨਾ-ਬਰਾਬਰੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧ ਗਈ, ਅਮੀਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਏਕੜਾਂ ਵਿੱਚ ਘਰ ਬਣਾਏ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਰੁਚੀ ਲਗਾਤਾਰ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 1970 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੁੱਛਾ (ਪੰਜਾਬ ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਿਕਾਸ ਅਥਾਰਟੀ) ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਕੇ ਉੱਥੇ 3 ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ-

ਪਹਿਲਾਂ ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਵਾਲੇ ਗਰੁੱਪ ਲਈ, ਦੂਜਾ ਮੱਧ ਆਮਦਨ ਗਰੁੱਪ ਤੇ ਤੀਜਾ ਉੱਚੀ ਆਮਦਨ ਗਰੁੱਪ ਲਈ ਬਣਾਉਣੇ ਸਨ। ਸਿਰਫ਼ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਬਣਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵੇਚੇ ਗਏ, ਪਰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਕਿਰਤੀਆਂ ਤੇ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਸਮਰੱਥ ਸਕੀਮ ਸਾਹਮਣੇ ਨਾ ਆਈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 1971 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ਹਿਰੀਕਰਨ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਲਗਾਤਾਰ ਵਧਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਾਭ ਰੀਅਲ-ਅਸਟੇਟ ਡੀਲਰਾਂ ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਡੀਲਰਾਂ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਲਾਗਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਖ਼ਰੀਦ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਕਾਲੋਨੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਪਲਾਟ ਵੇਚਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਹੁਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀਆਂ ਨੇ ਵਪਾਰ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਕਈ-ਕਈ ਪਲਾਟ ਖ਼ਰੀਦ ਕੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਵੇਚ ਦਿੱਤੇ। ਕਈ ਪੈਸੇ ਵਾਲੇ ਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ-ਕਈ ਪਲਾਟ ਖ਼ਰੀਦੇ ਅਤੇ ਵੱਡਾ ਲਾਭ ਕਮਾ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵੇਚਦੇ ਰਹੇ, ਪਰ ਅਸਲ ਜ਼ਰੂਰਤਮੰਦ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਇਹ ਪਲਾਟ ਅਕਸਰ ਦੂਰ ਹੀ ਰਹੇ। ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਕਾਲੋਨੀਆਂ ਵਾਹੀ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਹੀ ਬਣੀਆਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਖੇਤੀ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਹੀ ਹੋਣੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਗਈ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਕੰਮ-ਧੰਦਿਆਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਬਹੁਤੇ ਕਿਰਤੀ ਵਿਹਲੇ ਹੁੰਦੇ ਗਏ।

ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕੋਈ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਂ ਕਸਬਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਹਰਵਾਰ ਹਰ ਸੜਕ 'ਤੇ ਬੇਅਬਾਦ ਕਾਲੋਨੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹੋਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ ਕਾਲੋਨੀਆਂ ਤਾਂ ਪਿਛਲੇ 15-20 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬੇਅਬਾਦ ਪਈਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਨਾ ਤਾਂ ਵਿਕ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉੱਥੇ ਖੇਤੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਲੋੜਵੰਦ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਘਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਦੂਰ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਾਲੋਨੀਆਂ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀਆਂ ਦੂਰ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਲਾਟਾਂ ਦੇ ਭਾਅ ਬਹੁਤ ਮਹਿੰਗੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰੀਕਰਨ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਪਿਛਲੇ 40 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜਾਰੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਸੂਬੇ ਦੀ 66 ਫ਼ੀਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰਵਾਰ ਕਈ ਘਰ ਏਕੜਾਂ ਵਿੱਚ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਦਕਿ ਬਹੁਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ 100-200 ਗਜ਼ ਦੇ ਪਲਾਟਾਂ ਵਿੱਚ 5-5 ਪਰਿਵਾਰ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਲਈ ਪੁੱਛਾ ਨੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਅਜਿਹੀ ਕਿਸੇ ਸਮਰੱਥ ਅਥਾਰਟੀ ਦੀ ਲੋੜ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋਕ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਭਲਾਈ ਤਾਂ ਹਰ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲੱਖਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ, ਜੋ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਬੇ-ਆਬਾਦ ਕਾਲੋਨੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਾਹਰਵਾਰ ਖਾਲੀ ਪਈ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਹੁਣ ਵੀ ਖੇਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਕਈ ਭੂਮੀ ਬਚਾਓ ਮਹਿਕਮੇ ਬਣਾਏ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਿੰਚਾਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਭੂਮੀ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਸ ਲੱਖਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਬਚਾਅ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕਾਲੋਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਪਈ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਲੋੜ ਹੈ।

- ਡਾ. ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ

ਬਾਗਾਂ ਵਿਚ ਅੰਤਰ-ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ : ਕੁਝ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੁਕਤੇ

ਫਲਦਾਰ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਵਪਾਰਕ ਫਲ ਆਉਣ ਵਿਚ ਕਈ ਸਾਲ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੁੱਢਲੇ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਫਲਦਾਰ ਬੂਟਿਆਂ ਦੇ ਫੈਲਾਓ, ਬਾਗ ਵਿਚ ਬੂਟੇ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤੇ ਗਏ ਢੰਗ ਅਤੇ ਬੂਟਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਮੁੱਢਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ 70 ਤੋਂ 80 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਜ਼ਮੀਨ ਅੰਤਰ-ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅੰਤਰ-ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਬਾਗ ਵਿਚ ਖਾਲੀ ਪਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਵਾਧੂ ਆਮਦਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਨਦੀਆਂ ਦੀ ਮਿਕਦਾਰ ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ ਮੁੱਖ ਫਲਦਾਰ ਫਸਲ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅੰਤਰ-ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤੇਜ਼ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਹਵਾ ਦੇ ਵਹਾਅ ਕਰ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਖੁਰਾਕੀ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਥੱਲੇ ਜਾਣ ਜਾਂ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਆਮਦਨ ਵਧਾਉਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਾਗਾਂ ਵਿਚ ਅੰਤਰ-ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿਚ ਵੀ ਵਧਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਹਰਜੋਤ ਸਿੰਘ ਸੋਹੀ/ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰ, ਬਰਨਾਲਾ (ਮੋ. 98154-42559)

ਲੁਧਿਆਣਾ ਵੱਲੋਂ ਦਾਲਾਂ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਮਟਰ, ਮੂਲੀ, ਗਾਜਰ, ਭਿੰਡੀ, ਬੈਂਗਣ, ਲੋਬੀਆ, ਟਮਾਟਰ, ਮੂਲੀ, ਰੋਭੀ, ਬੰਦਰੋਭੀ, ਰਫਿੰ, ਬੀਨ ਦੀਆਂ ਫਲੀਆਂ, ਪੱਤਿਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਘੀਆ ਕੱਦੂ, ਤੋਰੀ, ਪੇਠਾ, ਮਤੀਰਾ, ਖੀਰਾ ਆਦਿ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫੈਲਾਓ, ਉੱਚੇ ਕੱਦ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਜਵਾਰ, ਚਰੀ, ਨਰਮਾ/ਕਪਾਹ, ਮੱਕੀ, ਗੰਨਾ, ਬਰਸੀਮ ਜਾਂ ਲੂਸਣ, ਬਾਜਰਾ ਆਦਿ ਦੀ ਖੁਰਾਕੀ ਤੱਤਾਂ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮੰਗ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਫਸਲਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚਲੇ ਤੱਤ ਵੱਡੀ ਮਿਕਦਾਰ ਵਿਚ ਖਿੱਚ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਫਲਦਾਰ ਬੂਟਿਆਂ ਨਾਲ ਰੋਸ਼ਨੀ ਲੈਣ ਲਈ ਵੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅੰਤਰ-ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਕਿਸਮ, ਪੌਣ-ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਮੰਡੀਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ; ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਾਗਾਂ ਵਿਚ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅੰਤਰ-ਫਸਲਾਂ ਘੱਟ ਉਚਾਈ ਵਾਲੀਆਂ, ਥੋੜ੍ਹੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮੰਗ ਅਤੇ ਘੱਟ

ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪੱਕ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

ਅੰਤਰ-ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਫਲਦਾਰ ਫਸਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਮੂੰਗੀ, ਮੱਠ, ਗੁਆਰਾ, ਛੋਲੇ, ਬੀਨਜ਼ ਆਦਿ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਫਸਲਾਂ ਹਵਾ ਵਿਚਲੀ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਵਧਾ ਕੇ ਦੋਹਰਾ ਫਾਇਦਾ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕੁਝ ਫਲਦਾਰ ਬੂਟੇ ਜਿਵੇਂ ਅੰਬ, ਲੀਚੀ, ਨਾਸ਼ਪਤੀ, ਚੀਕੂ ਆਦਿ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਫਲ ਦੇਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਗ ਵਧੇਰੇ ਫਸਲੇ ਉੱਪਰ ਵੀ ਲੱਗ ਜੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਗਾਂ ਵਿਚ ਛੋਟੇ ਕੱਦ ਅਤੇ ਛੇਤੀ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਫਲਦਾਰ ਬੂਟੇ ਜਿਵੇਂ ਅਮਰੂਦ, ਪਪੀਤਾ, ਅਲੂਚਾ, ਆੜੂ, ਕਿੰਨੂ, ਫਾਲਸਾ, ਅਨਾਰ ਆਦਿ ਪੂਰਕ ਪੌਦਿਆਂ ਵਜੋਂ ਵੀ ਲਾਭੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਮੁੱਖ ਫਲਦਾਰ ਬੂਟਿਆਂ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਵਿਕਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਪੂਰਾ ਫਲ ਦੇਣ ਲੱਗ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਹ

ਪੂਰਕ ਪੌਦੇ ਪੁੱਟ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਅੰਤਰ-ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ :
ਧਿਆਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ
ਬਾਗ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਫਸਲ ਫਲਦਾਰ ਬੂਟੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਬਾਗ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਵਾਹ ਅੰਤਰ-ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀਆਂ ਅੰਤਰ-ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਸਬੰਧੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਫਲ ਲੱਗਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਾਗ ਵਿਚ ਹੋਰ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਅੰਤਰ-ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵੱਲੋਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੇ ਫਸਲੇ 'ਤੇ ਲਗਾਏ ਬਾਗਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਘੱਟ ਫਸਲੇ 'ਤੇ ਲਗਾਏ ਬਾਗਾਂ ਵਿਚ ਅੰਤਰ-ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਨਾਲ ਕੀੜੇ-ਮਕੋੜਿਆਂ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਹਮਲਾ ਵੱਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਲ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਚ ਦੇਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਅੰਤਰ-ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਫਲਦਾਰ

ਬੂਟਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਟਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਖਾਲੀ ਪਈ ਜਗ੍ਹਾਂ (ਕਿਆਰੀ) ਵਿਚ ਹੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਬਾਗ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਬੂਟਿਆਂ ਦੁਆਲੇ ਲੰਬਾਈ ਵਾਲੇ ਪਸੇ ਵੱਲ ਇਕ ਮੀਟਰ ਬੂਟਿਆਂ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਸਿੰਚਾਈ ਲੋੜ ਮੁਤਾਬਿਕ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।

ਫਲਦਾਰ ਬੂਟਿਆਂ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਫਸਲਾਂ ਦੀਆਂ ਖਾਦ-ਖੁਰਾਕ ਪਾਉਣ ਅਤੇ ਸਿੰਚਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸਮਾਨਅੰਤਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅੰਤਰ-ਫਸਲਾਂ ਅਤੇ ਫਿਲਰ ਫਲਦਾਰ ਬੂਟਿਆਂ ਦਾ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਮੁਤਾਬਿਕ ਰੁੜ੍ਹੀ, ਰਸਾਇਣਕ ਖਾਦਾਂ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੱਤਝੜ ਵਾਲੇ ਬੂਟੇ ਜਦੋਂ ਸਥਿਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਸਮੇਂ ਅੰਤਰ-ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਬਾਗਬਾਨ ਵੀਰੋ, ਉਪਰੋਕਤ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਬਾਗਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਅੰਤਰ-ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰ ਕੇ ਵਧੇਰੇ ਆਮਦਨੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਜੂਨ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਖੇਤੀ ਰੁਝੇਵੇਂ

ਬਾਕੀ ਸਫਾ 7 ਦੀ

ਵਰਤੋਂ। ਮੱਕੀ ਨੂੰ ਖਾਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬੀਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਿੰਜਾਈ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ ਵੀ ਬਚੇਗਾ ਅਤੇ ਫਸਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਡਿੱਗੇਗੀ। ਜੇਕਰ ਮੱਕੀ, ਕਣਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੀਜਣੀ ਹੋਵੇ ਜਿਸਨੂੰ ਫਸਟੋਰਸ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਮਾਤਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੱਕੀ ਨੂੰ ਇਹ ਖਾਦ ਪਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਪੀ ਐਮ ਐਚ 17, ਪੀ ਐਮ ਐਚ 14, ਪੀ ਐਮ ਐਚ 13, ਪੀ ਐਮ ਐਚ 11, ਪੀ ਐਮ ਐਚ 1, ਡੀ ਕੇ ਸੀ 9144, ਬਾਇਓਸੀਡ 9788, ਏ ਡੀ ਵੀ 9293, ਜੇ ਸੀ 12 ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਵੀਟ ਕੋਰਨ ਲਈ 37 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ/ਏਕੜ ਅਤੇ ਪੀ

ਵੱਲ ਨੂੰ ਕਰੋ। ਜੇ ਹਮਲਾ ਧੌੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਫਸਲ 40 ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਛਿੜਕਾਅ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਦੇ ਮਿਸ਼ਰਣ (ਲਗਭਗ ਅੱਧਾ ਗ੍ਰਾਮ) ਨੂੰ ਹਮਲੇ ਵਾਲੀਆਂ ਗੋਭਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਫਲ ਆਰਮੀਵਰਮ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮਿਸ਼ਰਣ ਬਣਾਉਣ ਲਈ 5 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਕੋਰਾਜਨ 18.5 ਐਸ ਸੀ ਜਾਂ ਡੈਲੀਗੇਟ 11.7 ਐਸ ਸੀ ਜਾਂ ਮਿਜਾਈਲ 5 ਐਸ ਜੀ ਜਾਂ 25 ਗ੍ਰਾਮ ਡੇਲਫਿਨ ਡਬਲੂ ਜੀ ਜਾਂ 25 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਡਾਈਪਲ 8 ਐਲ ਨੂੰ 10 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘੋਲ ਕੇ ਇੱਕ ਕਿਲੋ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ

ਯੂਰੀਆ, 60 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਉ।

ਸੋਇਆਬੀਨ : ਸੋਇਆਬੀਨ ਦੀ ਐਸ ਐਲ 958, ਐਸ ਐਲ 744 ਜਾਂ ਐਸ ਐਲ 525 ਕਿਸਮ ਵਰਤੋਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪੀਲੇ ਵਿਸ਼ਾਣੂੰ ਰੋਗ ਨੂੰ ਸਹਾਰਨ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। 25-30 ਕਿਲੋ ਬੀਜ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਵਰਤੋਂ। ਜੇਕਰ ਸੋਇਆਬੀਨ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਬੀਜ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਬੀਜ ਨੂੰ ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ (ਰਾਈਜ਼ੋਬੀਅਮ) ਜੀਵਾਣੂ ਦਾ ਟੀਕਾ ਲਾ ਕੇ ਸੋਧ ਲਵੋ। ਇਹ ਜੀਵਾਣੂ ਦਾ ਟੀਕਾ ਫਸਲ ਦੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਤੱਤ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫਸਲ ਜੂਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੰਦਰਵਾੜੇ ਵਿੱਚ ਬੀਜੋ। ਫਸਲ 3-4 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਡੂੰਘੀ ਅਤੇ ਕਤਾਰਾਂ ਦਾ ਫਾਸਲਾ 45 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਰੱਖ ਕੇ ਬੀਜੋ। ਇਸ ਫਸਲ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਬੈਂਡਾਂ ਤੇ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਬੈਂਡਾਂ ਤੇ ਬੀਜੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਖੜ੍ਹਾ ਪਾਣੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਬਿਜਾਈ ਦੇ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਅੰਦਰ ਸਟੋਪ 30 ਤਾਕਤ 600 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦਾ 200 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਰਤ ਕੇ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ। ਇਸ ਦੇ ਬਦਲ ਵਜੋਂ 300 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਪਰੀਮੇਜ 10 ਐਸ ਐਲ ਨੂੰ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 15-20 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ। ਵੱਧ ਝਾੜ ਲੈਣ ਲਈ 4 ਟਨ ਦੇਸੀ ਰੂੜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਪਾਉ। ਬਿਜਾਈ ਸਮੇਂ 28 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਅਤੇ 200 ਕਿਲੋ ਸਿੰਗਲ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਵਰਤੋਂ। ਜਿੱਥੇ ਸੋਇਆਬੀਨ ਕਣਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੀਜੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਫਸਟੋਰਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਮਾਤਰਾ ਪਾਈ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਉੱਥੇ ਸੋਇਆਬੀਨ

ਕਰਨ ਦੀ ਸਮੱਰਥਾ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ। 15-20 ਟਨ ਗਲੀ-ਸੜੀ ਰੂੜੀ ਤੋਂ

ਇਲਾਵਾ 40 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀਆਂ ਖੜੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਪਾਣੀ ਦਿਓ ਪਰ ਹਲਕੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਕਫ਼ਾ ਚਾਰ ਤੋਂ ਪੰਜ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਕਰ ਦਿਓ।

ਪਨੀਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ : 20-25 ਟੋਕਰੀਆਂ ਗਲੀ-ਸੜੀ ਰੂੜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਮਰਲੇ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾ ਕੇ ਚੰਗੀ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਰਲਾ ਦਿਓ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਦਿਓ। ਜਦੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਵੱਤਰ ਤੇ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਨਰਸਰੀ ਬੈੱਡ ਬਣਾਉ। ਗੋਭੀ ਦੀਆਂ ਅਗੇਤੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ 500 ਗ੍ਰਾਮ ਬੀਜ ਅਤੇ ਬੈਂਗਣ ਦੀਆਂ ਪੀ ਬੀ ਐਚ ਆਰ-4.1, ਪੀ ਬੀ ਐਚ ਆਰ-4.2, ਪੀ ਬੀ ਐਚ-3, ਪੀ ਬੀ ਐਚ-5, ਪੀ ਬੀ ਐਚ-6, ਪੰਜਾਬ ਹਿੰਮਤ, ਪੰਜਾਬ ਰੋਣਕ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਭਰਭੂਰ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ 300 ਗ੍ਰਾਮ ਬੀਜ ਇੱਕ ਏਕੜ ਦੀ ਨਰਸਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਮਰਲੇ ਵਿੱਚ ਬਿਜਾਈ ਕਰੋ। ਸਾਉਣੀ ਦੇ ਗੰਢਿਆਂ ਦੀ ਐਗਰੀਫਾਊਡ ਡਾਰਕ ਰੈੱਡ ਕਿਸਮ ਦਾ 5 ਕਿਲੋ ਬੀਜ 8 ਮਰਲੇ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਬੀਜ ਕੇ ਇੱਕ ਏਕੜ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰੋ। ਅਗਸਤ ਵਿੱਚ ਸਾਉਣੀ ਰੁੱਤ ਦੇ ਪਿਆਜ਼ ਬੀਜਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗੰਢੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਟ ਲਓ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਟੋਕਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਠੰਡੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖ ਲਓ।

ਬਾਗਬਾਨੀ

ਫ਼ਲਾਂ ਨਾਲ ਲੱਦੇ ਬੂਟੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਿੰਬੂ, ਅੰਬ, ਨਾਸ਼ਪਾਤੀ, ਲੀਚੀ ਆਦਿ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਸਹੀ ਵਕਫ਼ੇ ਤੇ ਦਿੰਦੇ ਰਹੋ। ਲੀਚੀ ਦੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਨੂੰ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਾਰ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਨਾਲ ਫ਼ਲ ਘੱਟ ਫੱਟਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫ਼ਲ ਦਾ ਆਕਾਰ ਵੀ ਵਧੀਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਨਰਮ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਗਰਮੀ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਅਤੇ ਹਲਕੀਆਂ ਸਿੰਚਾਈਆਂ ਕਰਦੇ ਰਹੋ, ਤਣਿਆਂ ਤੇ ਚੂਨੇ ਦਾ ਘੋਲ ਲਗਾਉ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਬੋਰੀ ਜਾਂ ਕੱਪੜੇ ਨਾਲ ਢੱਕ ਦਿਓ।

ਜੂਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਤੱਕ ਬੇਰਾਂ ਦੀ ਕਾਂਟ-ਛਾਂਟ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲਵੋ ਅਤੇ ਬੇਰਾਂ ਨੂੰ ਛੰਗਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇਸੀ ਰੂੜੀ ਪਾ ਦਿਓ। ਬੇਰੀਆਂ ਦੇ ਬਾਗਾਂ ਦੀ ਕਾਂਟ-ਛਾਂਟ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਗ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਆਮਦਨ ਲੈਣ ਲਈ ਅੰਤਰ-ਫਸਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮੂੰਗਫਲੀ ਦੀ ਕਿਸਮ ਟੀ.ਜੀ. 37 ਏ ਬੀਜੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਅਮਰੂਦਾਂ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ

ਨੂੰ ਜੁਲਾਈ-ਅਗਸਤ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਫੁਟਾਰੇ ਦੇ ਚੰਗੇ ਵਾਧੇ ਲਈ ਰਸਾਇਣਕ ਖਾਦਾਂ ਪਾ ਦਿਓ ਤਾਂ ਜੋ ਅਗਸਤ-ਸਤੰਬਰ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਫੁੱਲ ਪੈਣ।

ਅਮਰੂਦਾਂ ਦੇ ਬਾਗਾਂ ਨੂੰ ਜੂਨ ਮਹੀਨੇ ਵਾਰ ਦਿਓ ਤਾਂ ਕਿ ਬਾਗ ਨਦੀਨ ਮੁਕਤ ਹੋ ਸਕਣ ਅਤੇ ਫਲ ਦੀ ਮੱਖੀ ਦੇ ਕੋਏ ਘੱਟ ਸਕਣ।

ਅੰਬਾਂ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਦੇ ਫਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਇੱਕ ਕਿਲੋ ਹੋਰ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਨਿੰਬੂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਤੇ ਜਿੰਕ ਦੀ ਘਾਟ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ 0.3% (3 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ) ਜਿੰਕ ਸਲਫੇਟ ਦੇ ਘੋਲ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।

ਨਿੰਬੂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਕੀੜੇ-ਮਕੋੜਿਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 200 ਮਿ.ਲਿ. ਕਰੋਕੋਡਾਈਲ/ਕਨਫੀਡਰ 17.8 ਤਾਕਤ ਜਾਂ 160 ਗ੍ਰਾਮ ਐਕਟਾਰਾ/ਦੋਤਾਰਾ ਨੂੰ 25 ਡਬਲਯੂ ਜੀ 500 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ। ਆੜੂ ਦੀ ਫਲ ਦੀ ਮੱਖੀ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਹਮਲੇ ਵਾਲੇ ਫਲ ਤੋੜ ਕੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 60 ਸੈਂ. ਮੀ. ਡੂੰਘੇ ਦਬਾ ਦਿਓ।

ਸੰਤਰੇ ਅਤੇ ਮਾਲਟਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਹੜ (ਸਕੈਬ) ਰੋਗ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਬੋਰਡੋ ਮਿਸ਼ਰਣ (2:2:250) ਜਾਂ 0.3% ਕੋਪਰ ਐਕਸਕਲੋਰਾਈਡ (3 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ)।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਬਾਂ ਅਤੇ ਨਾਖਾਂ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਉੱਲੀ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਬੋਰਡੋ ਮਿਸ਼ਰਣ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।

ਅੰਗੂਰਾਂ ਦੇ ਗੁੱਛਿਆਂ ਨੂੰ ਗਲੂਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ 0.2 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ (2 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ) ਜ਼ੀਰਮ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ। ਇਹ ਛਿੜਕਾਅ ਤੁੜਾਈ ਤੋਂ 7 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਓ।

ਵਣ ਖੇਤੀ

ਪਾਪਲਰ : ਪਾਪਲਰ ਦੇ ਸਹੀ ਵਾਧੇ ਅਤੇ ਗਰਮੀ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ

ਸੱਤ ਦਿਨ ਦੇ ਵਕਫ਼ੇ ਤੇ ਸਿੰਚਾਈ ਦਿੰਦੇ ਰਹੋ। ਜਿੰਕ ਦੀ ਘਾਟ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ 100, 200 ਅਤੇ 300 ਗ੍ਰਾਮ ਜਿੰਕ ਸਲਫੇਟ (2.1% ਜਿੰਕ) ਪ੍ਰਤੀ ਬੂਟੇ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਇੱਕ, ਤਿੰਨ ਅਤੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਦੀਆਂ ਪਲਾਂਟੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਓ। ਖਾਦ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਰਲਾ ਕੇ ਪਾ ਦਿਓ ਅਤੇ ਹਲਕੀ ਸਿੰਚਾਈ ਦੇ ਦਿਓ। ਪਾਪਲਰ ਦੇ ਪੱਤੇ ਝਾੜਨ ਵਾਲੀ ਸੁੰਡੀ ਜਾਂ ਪੱਤਾ ਲਪੇਟ ਸੁੰਡੀ ਦਾ ਹਮਲਾ ਹੋਣ ਤੇ ਬੂਟਿਆਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਪੱਤਿਆਂ ਉੱਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁੰਡੀਆਂ ਦੇ ਅੰਡੇ ਹੋਣ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਕੇ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਓ। ਪਾਪਲਰ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਉਣੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਉਗਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

(ਚੱਲਦਾ)

ਐਮ ਐਚ 2 ਅਤੇ ਪਰਲ ਪੋਪਕੋਰਨ ਕਿਸਮਾਂ ਲਈ 25 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ/ਏਕੜ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਉ। ਜੇਕਰ ਦੇਸੀ ਰੂੜੀ 6 ਟਨ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਹਰ ਸਾਲ ਪਾਈ ਹੈ ਤਾਂ ਬਿਜਾਈ ਸਮੇਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਪਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਹਰੀ ਖਾਦ ਅਤੇ ਦੇਸੀ ਰੂੜੀ ਮੱਕੀ ਦੀ ਫਸਲ ਲਈ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਮੱਕੀ ਵਿੱਚ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਯੂਰੀਆ ਵਰਤਣ ਲਈ ਪੀ.ਏ.ਯੂ.-ਪੱਤਾ ਰੰਗ ਚਾਰਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੱਕੀ ਦਾ ਗੜ੍ਹੀਆਂ ਬੂਟੇ ਦੇ ਗੋਭ ਵਿਚਲੇ ਵਧਣ ਵਾਲੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੂਟਾ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 30 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਕੋਰਾਜਨ 18.5 ਐਸ ਸੀ ਨੂੰ 60 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ। ਜਦੋਂ ਫਸਲ 2-3 ਹਫ਼ਤੇ ਦੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਛਿੜਕਾਅ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਓ। ਇਸ ਸੁੰਡੀ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਪ੍ਰਜੀਵੀ ਕੀਤਾ ਟਰਾਈਕੋਗ੍ਰਾਮਾ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲਾਓ।

ਮੂੰਗਫਲੀ
ਬਰਾਨੀ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੂੰਗਫਲੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਜੂਨ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਤੋਂ ਬਾਰਸ਼ ਪੈਣ ਤੇ ਕਰੋ। ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖੇਤ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦਿਓ। ਵਧੀਆ ਝਾੜ ਲੈਣ ਲਈ ਮੋਟਾ ਬੀਜ ਵਰਤੋਂ। ਗਿੱਚੀ ਦੇ ਗਾਲੇ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਬੀਜ ਨੂੰ 2 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਨਿਊਨਿਕਸ 20 ਐਫ

ਐਸ (ਇਮਿਡਾਕਲੋਪਰਿਡ 18.5% + ਹੈਕਸਾਕੋਨਜੋਲ 1.5%) ਜਾਂ 1.5 ਗ੍ਰਾਮ ਸੀਡੇਕਸ ਜਾਂ 5 ਗ੍ਰਾਮ ਬੀਰਮ ਜਾਂ 3 ਗ੍ਰਾਮ ਇੰਡਿਫਿਲ ਐਮ-4.5 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਗਿਰੀਆਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਸੋਧ ਲਓ। ਨਿਊਨਿਕਸ ਨਾਲ ਬੀਜ ਦੀ ਸੋਧ ਕਰਨ ਤੇ ਚਿੱਟੇ ਸੁੰਡ ਅਤੇ ਸਿਊਕ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 38 ਕਿਲੋ ਗਿਰੀਆਂ ਐਮ-522 ਅਤੇ ਐਸ ਜੀ 84 ਲਈ ਅਤੇ 40 ਕਿਲੋ ਐਸ ਜੀ 99 ਲਈ ਵਰਤੋਂ।

ਬੀਜਾਈ ਸਮੇਂ 50 ਕਿਲੋ ਸਿੰਗਲ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ, 50 ਕਿਲੋ ਜਿਪਸਮ ਅਤੇ 13 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾ ਦਿਓ।

ਸਾਉਣੀ ਦੀਆਂ ਦਾਲਾਂ : ਮਾਂਹ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਜੂਨ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਹਲਕੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ 6-8 ਕਿਲੋ ਬੀਜ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਵਰਤ ਕੇ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮਾਂਹ ਨੂੰ 11 ਕਿਲੋ

ਨੂੰ 150 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਹੀ ਪਾਉ।

ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ : ਬੀਜ ਲਈ ਬਰਸੀਮ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਸੁਕਾ ਲਵੋ ਅਤੇ ਛੱਟ ਕੇ ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਭਾਲ ਲਵੋ। ਚਾਰੇ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦਿੰਦੇ ਰਹੋ ਅਤੇ ਸੋਕਾ ਨਾ ਲੱਗਣ ਦੇਵੋ। ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਹਰਾ ਚਾਰਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਚਾਰੇ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਬਿਜਾਈ ਕਰਦੇ ਰਹੋ। ਚਾਰੇ ਵਾਲੀ ਫਸਲ ਦੀ ਕਟਾਈ ਢੁਕਵੇਂ ਸਮੇਂ ਤੇ ਕਰੋ ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਫਸਲ ਕਟਾਈ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਸਸਤਾ ਤੇ ਵਧੀਆ ਚਾਰਾ ਮਿਲ ਸਕੇਗਾ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਖਰਚਾ ਵੀ ਘਟੇਗਾ।

ਸਬਜ਼ੀਆਂ : ਭਿੰਡੀ ਦੀਆਂ ਪੰਜਾਬ ਸੁਹਾਵਣੀ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬ ਲਾਲਿਮਾ ਕਿਸਮਾਂ ਬੀਜਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਓ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਿਸਮਾਂ ਪੀਲੇ ਵਿਸ਼ਾਣੂੰ ਰੋਗ ਦਾ ਟਾਕਰਾ

ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚਾਈਏ?

ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ : ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਹਰ ਰੰਗ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰੋ, ਜੋ ਗਰਮੀ ਦੀ ਗਰਮ ਅਤੇ ਨਮੀ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਵਿੱਚ ਖੂਬਸੂਰਤ ਹੈ। ਵੱਡੇ ਬੋਗਨਵੀਲੀਆ

ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਿਹਤਮੰਦ ਰਹਿਣ। ਗਰਮੀ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰੋ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਧੁੱਪ ਅਤੇ ਸੋਕੇ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹੋਵੇ। ਬੋਗਨਵੀਲੀਆ, ਹਿਬਿਸਕਸ, ਪੋਰਟੂਲਾਕਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੂਟੇ ਹਨ, ਜੋ ਬੇਹੱਦ ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਲੱਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਬੋਗਨਵੀਲੀਆ ਤਾਂ ਏਨੇ

ਦੇ ਬੂਟੇ ਪੂਰੀ ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਫੁੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਬਣੀ ਰਹੇ ਨਮੀ : ਤੇਜ਼ ਧੁੱਪ ਅਤੇ ਗਰਮੀ ਕਾਰਨ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਜਾਂ ਗਮਲਿਆਂ ਦੇ ਬੂਟੇ ਸੁੱਕ ਜਾਂਦੇ। ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਸੋਕੇ

ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਦਰਾਰਾਂ ਪੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਲਈ ਆਪਣੇ ਬਗੀਚੇ ਵਿੱਚ ਪੱਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਪੁਆਲ ਜਾਂ ਨਾਰੀਅਲ ਦੇ ਛਿਲਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮਲਚਿੰਗ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਕੰਟਰੋਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਬੂਟਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਠੰਢਕ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਧੁੱਪ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ। ਮਲਚਿੰਗ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਗਰਮੀ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਚਾਉਂਦੀ, ਇਸ ਨਾਲ ਘਾਹ ਤੋਂ ਵੀ ਬਚਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਸੁਧਾਰੋ : ਗਰਮੀ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਜ਼ਰੀਏ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪੋਸ਼ਕ ਤੱਤ ਮਿਲੇ, ਪਾਣੀ ਜ਼ਰੀਏ ਉਸ ਵਿੱਚ ਨਮੀ ਬਰਕਰਾਰ ਰਹੇ, ਇਸ ਲਈ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਖਾਦ, ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂਕਿ ਬੂਟੇ ਦੀ ਉਮਰ ਸੰਚਾਰ ਤਾਕਤ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੋਵੇ।

ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਮੀ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿਉ : ਬੂਟਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਗਰਮੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਾਰ ਭਾਵ ਸਵੇਰੇ-ਸ਼ਾਮ ਪਾਣੀ ਦਿਉ। ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਾਸ਼ਪੀਕਰਨ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਜਾਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਵੇਰੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਸੂਰਜ ਛਪਣ

ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦਿਉ। ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਨਮੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੀ ਪਾਣੀ ਦਿਉ। ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਵੀ ਬੂਟੇ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤੇਜ਼ ਧੁੱਪ ਵਿੱਚ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਕਦੀ ਨਾ ਦਿਉ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਬੂਟੇ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਕੀੜਿਆਂ ਤੋਂ ਰੱਖੋ ਸੁਰੱਖਿਅਤ : ਗਰਮੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬੂਟਿਆਂ 'ਤੇ ਕੀਟ-ਪਤੰਗਿਆਂ ਅਤੇ ਕੀੜਿਆਂ ਦਾ ਹਮਲਾ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਜੈਵਿਕ ਕੀਟ ਕੰਟਰੋਲ ਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ। ਲੱਸਣ ਦੀਆਂ ਕਲੀਆਂ ਨੂੰ ਬਰੀਕ ਕੱਟ ਕੇ ਰਾਤ ਭਰ ਪਾਣੀ ਭਿਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਨੂੰ ਬੂਟਿਆਂ 'ਤੇ ਸਪਰੇਅ ਕਰੋ, ਇਹ ਕੀੜਿਆਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਬਗੀਚੇ ਨੂੰ ਬਣਾਓ ਹਰਾ-ਭਰਾ : ਗਰਮੀ ਦੀ ਤੇਜ਼ ਧੁੱਪ ਅਤੇ ਲੂ ਤੋਂ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਜਿੱਥੇ ਤੱਕ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ, ਬਾਅਦ ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਵੱਡਾ ਬਗੀਚਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਰਿੰਦਿਆਂ, ਗਿਲਹਿਰੀਆਂ ਅਤੇ ਤਿੱਤਲੀਆਂ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਹੋਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਨਹਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਪੀਣ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਰੱਖੋ।

- ਅਨੂ ਆਰ.

ਸੰਕਟ ਵਿੱਚ ਜੈਵਿਕ ਸੰਤੁਲਨ

ਮਾਹਿਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਨਵਰਾਂ ਅਤੇ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀਆਂ 10 ਲੱਖ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਅਲੋਪ ਹੋਣ ਦੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਕਰੋੜ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਗੁਣਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅਲੋਪ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਇਹ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਡਾਇਨਾਸੋਰ ਦੇ ਅਲੋਪ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਿਥਵੀ 'ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇੰਨੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਦਾ ਖ਼ਤਰਾ ਬਣਿਆ ਹੈ।

'ਵਰਲਡ ਵਾਈਡ ਫੰਡ ਫਾਰ ਨੇਚਰ' (ਡਬਲਯੂ. ਡਬਲਯੂ. ਐਫ) ਦੀ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਬੀਤੇ 5 ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਧਰਤੀ ਦੀ 68 ਫੀਸਦੀ ਜੈਵ-ਭਿੰਨਤਾ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਹਰ 10 ਵਿੱਚੋਂ 7 ਜੈਵਿਕ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਮਿੱਠੇ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚ 84 ਫੀਸਦੀ ਦੀ ਭਾਰੀ ਗਿਰਾਵਟ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇਕਰ ਜੈਵ-ਭਿੰਨਤਾ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ, ਤਾਂ ਵੀ 2050 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਡਬਲਯੂ. ਡਬਲਯੂ. ਐਫ. ਦੀ ਭਾਰਤ ਇਕਾਈ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ 12 ਫੀਸਦੀ ਜੰਗਲੀ ਬਣਧਾਰੀ ਜੀਵ ਅਤੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀਆਂ 3 ਫੀਸਦੀ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਅਲੋਪ ਹੋਣ ਦੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ 19 ਫੀਸਦੀ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਗੰਭੀਰ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਇਸ ਅਧਿਐਨ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬੀਤੇ 4 ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੀ

ਨਮੀ ਵਾਲੀ ਭੂਮੀ (ਵੈੱਟਲੈਂਡ) ਦਾ ਇਕ-ਤਿਹਾਈ ਹਿੱਸਾ ਗਾਇਬ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਕੋੜਾ ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਮੇਤ ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਜੈਵ-ਭਿੰਨਤਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਘੱਟ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੈਵ-ਭਿੰਨਤਾ 'ਤੇ ਮੰਡਰਾਅ ਰਿਹਾ ਇਹ ਖ਼ਤਰਾ ਸਾਡੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਲਈ ਨਿੱਤ ਨਵੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਸਵਾਰਥ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੁਦਰਤੀ ਸੋਸ਼ਣ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬੀਤੇ 40 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪਸ਼ੂ-ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘਟ ਕੇ ਇਕ-ਤਿਹਾਈ ਰਹਿ ਗਈ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਰੁੱਖ-ਪੌਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਵੀ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਘਟੀਆਂ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਮੀਰ ਜੈਵ-ਭਿੰਨਤਾ ਸਾਡੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਪੋਸ਼ਣ ਤਾਂ ਦਿੰਦੀ ਹੀ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਤੇ ਵੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੈਵ-ਭਿੰਨਤਾ ਦੇਸ਼ਕੰਟ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ (ਯੂ. ਐੱਨ. ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ

ਮਨੁੱਖਤਾ ਉਸੇ ਕੁਦਰਤੀ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਅਤੇ ਹੋਂਦ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੰਗਲਾਂ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰਾਂ, ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਹਵਾ ਦੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਹੋ ਰਹੇ ਸੋਸ਼ਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਹੋਏ ਬਦਲਾਵਾਂ ਨੇ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮਾਹਿਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਨਵਰਾਂ ਅਤੇ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀਆਂ 10 ਲੱਖ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਅਲੋਪ ਹੋਣ ਦੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਕਰੋੜ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਗੁਣਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅਲੋਪ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਇਹ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਡਾਇਨਾਸੋਰ ਦੇ ਅਲੋਪ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਿਥਵੀ 'ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇੰਨੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਦਾ ਖ਼ਤਰਾ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਜੈਵ-ਭਿੰਨਤਾ ਅਤੇ ਈਕੋ-ਸਿਸਟਮ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ਜੋਸਫ ਸੇਟਲ ਅਨੁਸਾਰ, ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ

ਮਨੁੱਖਾਂ 'ਤੇ ਖ਼ਤਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਮਨੁੱਖ ਅਲੋਪ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕੁਦਰਤ ਆਪਣਾ ਰਸਤਾ ਖ਼ੁਦ ਲੱਭ ਲਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਵੱਡੇ ਬਦਲਾਵਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਹਰ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ, ਪੈਦਾਵਾਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਵਿੱਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪਸ਼ੂ-ਪੰਛੀ ਆਪਣੇ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਵਾਸ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਵਾਸ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜੈਵਿਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਇਕ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਦਭਾਗਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਵਾਸ ਉੱਜੜਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਧ ਰਹੇ ਸ਼ਹਿਰੀਕਰਨ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗੀਕਰਨ ਕਾਰਨ ਰੁੱਖ ਲਗਾਤਾਰ ਘਟਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਲ-ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਵਾਸ ਵੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਬਚੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ

ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਟਿਕਣ ਲਈ ਪੰਛੀਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਵਧਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਪੰਛੀ ਮਨੁੱਖੀ ਲਾਲਚ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਲਵਾਯੂ ਤਬਦੀਲੀ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਲਗਾਤਾਰ ਘਟਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਵੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਬਾਘ, ਸ਼ੇਰ ਅਤੇ ਹਾਥੀ ਵਰਗੇ ਵੱਡੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਵੱਲ ਤਾਂ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਨੂੰ ਬਣਦਾ ਮਹੱਤਵ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ, ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਕੇ ਮਾਈਕ੍ਰੋਵੇਵ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਕੇ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਅਲੋਪ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਮਿਲ ਕੇ ਜੈਵ-ਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਸਮੂਹਿਕ ਯਤਨ ਕਰੀਏ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜੈਵ-ਭਿੰਨਤਾ 'ਤੇ ਮੰਡਰਾਅ ਰਿਹਾ ਇਹ ਖ਼ਤਰਾ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ 'ਤੇ ਵੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਗਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਰੋਹਿਤ ਕੌਸ਼ਿਕ

ਜੈਵਿਕ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨਤਾ, ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਧਾਰ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਰੋਤ ਹੈ। ਵਿਭਿੰਨ ਪੌਦੇ ਤੇ ਜੀਵ ਸਨੂੰ ਬਹੁ-ਪਰਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੇ ਸਾਂਝਾ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੌਦਿਆਂ, ਜੀਵਾਂ, ਵਾਤਾਵਰਨ, ਕੁਦਰਤੀ ਸੋਮਿਆਂ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸਪਰ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਇਹੀ ਉਹ ਕੜੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬੁੱਝ ਨਹੀਂ ਰਹੇ, ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਪੌਦਿਆਂ ਤੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਲੁਪਤ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਖ਼ਤਰੇ ਦੀ ਘੰਟੀ ਹੈ। ਧਰਾਤਲੀ ਬਣਤਰ, ਜਲਵਾਯੂ, ਬਨਸਪਤੀ ਦੀ ਕਿਸਮ ਤੇ ਘਣਤਾ, ਜਲ ਸੋਮਿਆਂ ਦੀ ਮਿਕਦਾਰ ਤੇ ਡੂੰਘਾਈ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਕਿਸਮ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਖਿੱਤੇ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਬਨਸਪਤੀ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਮੁੱਚਾ ਜੀਵੀ ਮੰਡਲ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੀ ਸਤ੍ਹਾ ਉੱਪਰ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਂਸਾਗਰ ਵਿੱਚ 6.4 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਤੱਕ ਤੇ ਅਕਸ਼ ਵੱਲ ਇਹ ਸੀਮਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 3.8 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ। ਹਵਾ, ਨਮੀ, ਧੁੱਪ, ਮਿੱਟੀ ਤੇ ਪਾਣੀ ਤੱਕ ਸਾਰਾ ਤਾਣਾਬਾਣਾ ਹੀ ਪੌਦਿਆਂ-ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਗੂੜ੍ਹੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਆਦਰਸ਼ਕ ਸੰਤੁਲਨ ਵਜੋਂ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਜੈਵ-ਵਿਭਿੰਨਤਾ 'ਤੇ ਹੀ ਨਿਰਭਰ ਹੈ ਮਨੁੱਖੀ ਹੋਂਦ

ਅਫਸੋਸ! ਹੁਣ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਇਸ ਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਿੱਟਾ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਕੁੱਲ ਪੌਦੇ ਤੇ ਜੀਵ ਨਸਲਾਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸੂਖਮ ਤੇਜਲਚਰ ਨਸਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੇ ਪਿੱਛਲ ਮੋੜਾ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਅਜੋਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਜੈਵਿਕ-ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧਾ ਤੇ ਅਸਿੱਧਾ ਰੋਲ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ, ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਧਦੀ ਆਬਾਦੀ, ਜੰਗਲਾਂ ਦਾ ਉਜਾੜਾ, ਆਧੁਨਿਕ ਖੇਤੀ, ਪਦਾਰਥਿਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਤੇ ਪੰਨ-ਕੁਬੇਰੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਜਦਕਿ ਅਸਿੱਧੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ; ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ, ਅੰਗਜ਼ਮੀ, ਰੋਲਾ-ਰੋਲਾ, ਰਸਾਇਣਾਂ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ, ਕੁਦਰਤੀ ਸੋਮਿਆਂ ਦਾ ਘਾਣ ਤੇ 'ਹਰ ਵਸਤ ਮਨੁੱਖ ਲਈ' ਵਾਲੀ ਧਾਰਨਾ ਹੈ। ਬਨਸਪਤੀ ਤੇ ਜੀਵਾਂ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਧੇ ਲਾਭਾਂ ਤੋਂ ਤਾਂ ਤਕਰੀਬਨ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜਾਣੂ ਹਾਂ, ਪੌਦ-ਸੰਦਰਭ 'ਪ੍ਰਯੁਭਿ' ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅਰਥੀ ਤੱਕ ਸਾਡਾ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਸਾਥ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੈਵ-ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨੇ ਹੀ

ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਕੁੱਲੀ, ਗੁੱਲੀ ਤੇ ਜੁੱਲੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ ਅਸਿੱਧੇ ਲਾਭਾਂ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ। ਬਨਸਪਤੀ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦੀ ਤੇ ਜਰਖੇਜ਼ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਵਰਖਾ ਤੇ ਜਲ-ਭੰਡਾਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਾਮਨੀ ਹੈ।

ਬੋਹੜ ਦਾ ਰੁੱਖ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿੱਚ 400 ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਰਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਜੰਗਲ 50,000 ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਆਪਣੀ ਜੜ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਾਡੇ ਲਈ ਸੰਭਾਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬਾ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਦੀ 30 ਟਨ ਧੂੜ ਤੇ 3.7 ਮੀਟਰ ਟਨ ਕਾਰਬਨ ਡਾਇਆਕਸਾਈਡ ਸਮੇਟ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਵੀਰਾਨ ਭੂਮੀ ਹਰ ਸਾਲ 30 ਟਨ ਮਿੱਟੀ ਗੁਆ ਬਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਰਾਗਦਾਨੀਆਂ ਅਜਿਹੇ ਲਾਭਾਂ ਦੀ ਇਕ ਖੂਬਸੂਰਤ ਉਦਾਹਰਨ ਹੈ। ਪੌਦਿਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ-ਚੱਕਰ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਵਿੱਚ ਕੀਟਾਂ, ਤਿੱਤਲੀਆਂ, ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਤੇ ਪੰਛੀ ਪੌਦਿਆਂ/ਬੀਜ/ਫਲ ਦੀ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤਾ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਧਰਤੀ 'ਤੇ 2,50,000 ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਲੇ ਪੌਦਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ 60 ਫ਼ੀਸਦੀ

ਪੌਦੇ, ਪਰਾਗਦਾਨੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਫਲ ਤੇ ਬੀਜ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰਾਗਦਾਨੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪੌਦਿਆਂ ਅੰਦਰ ਨਰ ਤੇ ਮਾਦਾ ਵੰਨਗੀਆਂ ਦਾ

ਵਿਜੈ ਬੰਬੇਲੀ
ਮੋ. 94634-39075

ਆਪਸੀ ਸੁਮੇਲ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਅਨਾਜ ਦੀ ਹਰ ਤੀਜੀ ਵੰਨਗੀ ਤੇ ਫਲਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੀਆਂ ਵੰਨਗੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰਾਗਦਾਨੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਪਰ-ਪਰਾਗਣ ਲਈ ਨਰ-

ਫੁੱਲ ਤੋਂ ਪਰਾਗ-ਕਣ, ਉਸੇ ਵੰਨਗੀ ਦੇ ਮਾਦਾ ਫੁੱਲ ਦੇ ਸਟਿਗਮਾ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਕਿਰਿਆ-ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਪਰਾਗਦਾਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਬਿਨਾਂ ਜਨਣ-ਕ੍ਰਿਆ ਅਤੇ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੀ ਮਿਆਰੀ-ਗੁਣਵੱਤਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਵਿਸ਼ਵ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ ਦੋ ਲੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਜੀਵ-ਜੰਤੂ ਪਰਾਗਦਾਨ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ-ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਬਨਸਪਤੀ ਤੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਜਗਤ ਦੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਅਤੀ ਲੋੜੀਂਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖੀ ਆਪਹੁਦਰੀਆਂ ਕਾਰਨ ਬਹੁ-ਵੰਨਗੀ ਪਰਾਗਦਾਨੀਆਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਚਲਦਿਆਂ ਅਗਲੇ ਕੁਝ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਲੇ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ 20,000 ਵੰਨਗੀਆਂ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਜੀਵ-ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਇਕ ਕ੍ਰਿਆਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਵਿਭਿੰਨ ਵੰਨਗੀਆਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਇਕ ਕੁਦਰਤੀ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਲੱਖਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ ਤੇ ਵਿਕਾਸ ਉਪਰੰਤ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਜੀਵਤ ਤੇ ਅਜੀਵਤ ਵਾਤਾਵਰਨ/ਹਾਲਾਤਾਂ

ਵਿਚਕਾਰ ਬੜੀ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ ਨਾਪ-ਤੋਲ ਕਰਕੇ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਸੰਤੁਲਨ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ, ਮਨੁੱਖ, ਪੌਦਿਆਂ ਤੇ ਪਾਲਤੂ ਜਾਨਵਰਾਂ 'ਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ/ਪਦਾਰਥੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਕਾਰਨ ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਹੁਣ ਉਦੋਂ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਜਿਵੇਂ ਦੂਸਰੇ ਕੁਦਰਤੀ ਜੈਵਿਕ-ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਲਈ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਅਧੋਗਤੀ ਕਾਰਨ ਜਿਸ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਇਹ ਜੀਵ ਤੇ ਪੌਦ ਵੰਨਗੀਆਂ ਲੁਪਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਬੇਹੱਦ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕੁਦਰਤ ਸਰੱਖਿਅਣ ਸੰਘ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਜਲ-ਥਲੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ 57, ਸਖਤ ਖੋਲ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ 126, ਐਨੇਲਿਡ ਵਰਮਜ਼ (ਗੜਿਏ, ਜੋਕਾਂ, ਚੀਚਵਹੁਟੀ ਆਦਿ) ਦੀਆਂ 139, ਕੋਰਲ ਤੇ ਸਪੰਜ 154, ਰੀਂਗਣ ਵਾਲੇ 169, ਘੋਗੇ-ਸਿੱਪੀਆਂ 409, ਦੁਧਾਰੂ ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ 507, ਮੱਛੀਆਂ ਦੀਆਂ 713, ਪੰਛੀਆਂ ਦੀਆਂ 1029 ਤੇ ਕੀੜੇ-ਮਕੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ 1093 ਕਿਸਮਾਂ ਸਦਾ ਲਈ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਦੇ ਕਗਾਰ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ। ਬਨਸਪਤੀ-ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਵੀ ਬੇਹੱਦ ਧੁੰਦਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਪੌਦਾ ਜਗਤ ਦੀਆਂ 60,000 ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਕਿਸਮਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਲੁਪਤ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਮੁੱਕਦੀ ਗੱਲ, ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੇ ਜਿਸ ਮੌਜੂਦਾ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚੋਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲੰਘ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੇ ਮੁੜ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਆਮ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਤੇ ਸਾਡੀ ਕੁੱਲੀ, ਗੁੱਲੀ ਤੇ ਜੁੱਲੀ ਸਿਰਫ਼ ਬਹੁਪਰਤੀ ਬਨਸਪਤੀ ਤੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਹੀ ਹਨ। ਧਰਤੀ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਹ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ-ਸੁਖਾਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਤੇ ਕਾਰਕਾਂ ਕਰਕੇ ਜੈਵਿਕ-ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਖ਼ੁਦ ਸਿਰਜੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨਫ਼ੀ ਕਰਕੇ 'ਸਰਬਤ ਦਾ ਭਲਾ' ਵਾਲੇ ਨਿਜ਼ਾਮ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕੀ ਹਾਕਮ-ਜਮਾਤਾਂ ਜਾਣਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ 'ਇਕ ਵੰਨਗੀ ਦੇ ਪੌਦੇ ਜਾਂ ਜੀਵ ਦੇ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਉਸ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ 20 ਵੰਨਗੀਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।' ਜੇਕਰ ਮਨੁੱਖੀ ਹੋਫ਼ਾਪਨ ਇਵੇਂ ਰਿਹਾ ਤਾਂ, ਬੰਦੇ ਦੇ ਸਲਾਮਤ ਰਹਿਣ ਦੀ ਵੀ ਭਲਾ, ਕੀ ਗਾਰੰਟੀ ਹੈ।

ਫਲਾਂ ਦੇ ਖਮੀਰੀਕਰਨ ਨਾਲ ਹੋਵੇਗਾ ਚੋਖਾ ਮੁਨਾਫ਼ਾ

ਪੰਜਾਬ ਸੂਬਾ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫਲ ਉਤਪਾਦਕ ਸੂਬੇ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੂ, ਅਮਰੂਦ, ਅੰਬ, ਬੇਰ, ਅੰਗੂਰ, ਲੀਚੀ, ਆੜੂ ਆਦਿ ਫਲ ਬਹੁਤਾਤ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤੁੜਾਈ ਉਪਰੰਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਲਾਂ ਦੀ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤਾਤ ਕਾਰਨ ਇਸ ਦਾ ਵਜ਼ਬ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਫਲਾਂ ਦੇ ਛੇਤੀ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਸ ਵਿੱਚ ਤੁੜਾਈ ਭੰਡਾਰਨ ਅਤੇ ਢੋਆ-ਢੋਆਈ ਸਮੇਂ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਚੋਖੀ ਖ਼ਰਾਬ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕਈ ਉੱਲੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਤੌਤ, ਜਿਵੇਂ ਮਾਈਕੋਟੋਕਸਿਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਬਹੁਤ ਘਾਤਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਉਪਰੋਕਤ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਮਾਈਕ੍ਰੋ ਬਾਇਓਲੋਜੀ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਕੁਦਰਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਅਲਕੋਹਲ ਵਾਲੀ ਕਾਰਬੋਨੇਟਿਡ ਪੇਅ ਪਦਾਰਥ

ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਮਾਈਕ੍ਰੋ ਬਾਇਓਲੋਜੀ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਕੁਦਰਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਅਲਕੋਹਲ ਵਾਲੀ ਕਾਰਬੋਨੇਟਿਡ ਪੇਅ ਪਦਾਰਥ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਆਰਥਿਕ ਪੱਖੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਨੁਕੂਲ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਹੈ...

ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਆਰਥਿਕ ਪੱਖੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਨੁਕੂਲ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਫਲਾਂ ਦੀ ਪੋਸ਼ਟਿਕਤਾ ਵੀ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਕਰਕੇ ਚੋਖਾ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਵੀ ਕਮਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਕਿੰਨੂ, ਨਿੰਬੂ, ਸੰਤਰਾ, ਗਰੇਪ ਫਰੂਟ, ਪਾਈਨਐਪਲ, ਅਲੂਚਾ ਅਤੇ ਅਮਰੂਦ ਲਈ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪੇਅ ਪਦਾਰਥ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਉਪਲੱਬਧ

ਪੇਅ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾ ਚੰਗੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਪਤਲੇ ਜੂਸ ਨੂੰ ਖਮੀਰੀਕਰਨ ਰਾਹੀਂ ਘਰ ਦੇ ਤਾਪਮਾਨ 'ਤੇ ਪ੍ਰੋਸੈਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਘੱਟ ਤਾਪਮਾਨ ਵਿੱਚ ਸਟੋਰ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੇਅ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਫਰਿਜ ਵਿੱਚ ਸੰਭਾਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਖਮੀਰੀਕਰਨ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੇਅ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਵਾਦ ਅਨੁਸਾਰ ਜ਼ਾਇਕੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਧੀ

ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਪੇਅ ਪਦਾਰਥ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਵਪਾਰਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜੂਸਾਂ ਨੂੰ ਉਥਲਣ ਉਪਰੰਤ ਸ਼ੱਕਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਰਿਫਰੀਜ਼ੇਰੀ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਹਾਈਡ੍ਰੋਲਿਕ ਨਾਲ ਪਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜੂਸ ਨੂੰ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੇ ਬਰਤਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਾਈਕ੍ਰੋ ਬਾਇਓਲੋਜੀ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਲਈ ਇੱਕ ਸਮਝੌਤਾ ਪੱਤਰ ਵੀ ਹਸਤਾਖਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਹੁਨਰ ਵਿਕਾਸ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਸਿਖਲਾਈ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਲਾਘੂ ਇਕਾਈਆਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ 40,000 ਰੁਪਏ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਵੀ ਆਰੰਭ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਰਿਚਾ ਅਰੋੜਾ
ਮੋਬਾਇਲ : 84278-66334

ਖੇਤੀ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ ਘੱਟ ਬਾਰਿਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੀ ਜੇਬ ਤੱਕ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ ਮਹਿਸੂਸ

ਅਲ-ਨੀਨੋ ਦੀ ਦਸਤਕ ਨਾਲ ਵਧੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਚਿੰਤਾ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਮਾਨਸੂਨ ਮਹਿੰਗਾਈ ਅਤੇ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ 'ਤੇ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ ਭਾਰੀ

ਭਿਆਨਕ ਗਰਮੀ ਨਾਲ ਖੁਲਾਸੇ ਰਹੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੁਣ ਇਕ ਹੋਰ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਖੜੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ।

ਮੌਸਮ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਅਲ-ਨੀਨੋ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਮਾਨਸੂਨ ਦੇ ਖਦਸ਼ੇ ਨੇ ਸਰਕਾਰ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਮਾਹਿਰਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਸ ਨਾਲ ਬਾਰਿਸ਼ ਆਮ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਸਿਰਫ ਖੇਤੀ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ, ਸਗੋਂ ਮਹਿੰਗਾਈ, ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ, ਪੇਂਡੂ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ, ਕੁਲ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦ (ਜੀ. ਡੀ. ਪੀ.) ਅਤੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੀ ਜੇਬ ਤੱਕ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਅਲ-ਨੀਨੋ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਦੇ ਸੰਕੇਤ
ਭਾਰਤ ਮੌਸਮ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਭਾਗ

ਖੁਰਾਕੀ ਮਹਿੰਗਾਈ ਵਧਣ ਦਾ ਖਦਸ਼ਾ
ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕਮਜ਼ੋਰ ਮਾਨਸੂਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਖੁਰਾਕੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ ਉਛਾਲ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮਹਿੰਗਾਈ ਸੂਚਕ ਅੰਕ (ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ.) ਵਿੱਚ ਖੁਰਾਕੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕਰੀਬ 46 ਫੀਸਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਵਿੱਚ ਦਾਲ, ਚੌਲ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਅਤੇ ਤਿਲਹਨ ਵਰਗੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਵਧਣ ਨਾਲ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਸੋਈ ਦਾ ਬਜਟ ਵਿਗੜ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਾਹਿਰਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬਾਰਿਸ਼ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਸਰ ਚੌਲ, ਦਾਲਾਂ, ਗੰਨਾ, ਸੋਇਆਬੀਨ ਅਤੇ ਤਿਲਹਨ ਵਰਗੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ 'ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਬਿਜਾਈ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲੋੜੀਂਦੀ ਬਾਰਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਤਪਾਦਨ ਘਟ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਸਪਲਾਈ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉੱਚੀ ਵਿਸ਼ਵ ਮੌਸਮ ਵਿਗਿਆਨ ਸੰਗਠਨ (ਡਬਲਯੂ. ਐਮ. ਓ.) ਅਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਏਜੰਸੀ ਐਨ. ਓ. ਏ. ਨੇ ਵੀ ਅਲ-ਨੀਨੋ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਵਧਦੀ ਗਰਮੀ ਨੇ ਹੋਰ ਵਧਾਈਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ

ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਾਲ ਰਿਕਾਰਡ ਪੱਧਰ ਦੀ ਗਰਮੀ ਨੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਹੋਰ ਗੰਭੀਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਗਲੋਬਲ ਏਅਰ ਕੁਆਲਿਟੀ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਆਈ. ਕਿਊ. ਏਅਰ ਅਨੁਸਾਰ ਅਪ੍ਰੈਲ 2026 ਵਿੱਚ ਦੁਨੀਆ ਦੇ 50 ਸਭ ਤੋਂ ਗਰਮ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਨ। ਮਾਹਿਰਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਰਮੀ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬਾਰਿਸ਼ ਦਾ ਸਭਾ ਅਸਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦਨ, ਪਾਣੀ ਦੇ ਸੰਕਟ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਮੰਗ 'ਤੇ ਭਾਰੀ ਦਬਾਅ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮਾਨਸੂਨ 'ਤੇ ਟਿਕੀ ਹੈ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਸਿਹਤ

- ★ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕਰੀਬ 55 ਫੀਸਦੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੋਗ ਜ਼ਮੀਨ ਹਾਲੇ ਵੀ ਬਾਰਿਸ਼ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ
- ★ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੇਤਰ ਲੱਗਭਗ 45 ਫੀਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦਾ

ਮੁੱਖ ਆਧਾਰ
★ ਬਾਰਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਆਉਣ 'ਤੇ ਫ਼ਸਲ ਉਤਪਾਦਨ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣ ਦਾ ਖਤਰਾ

★ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਮੰਗ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਖਰਚ ਵੀ ਬਾਰਿਸ਼ ਦੀ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਕਰਦਾ ਨਿਰਭਰ

★ ਆਰ. ਬੀ. ਆਈ. ਦੀ ਕਰੰਸੀ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਮਾਨਸੂਨ ਦਾ ਅਸਰ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ

★ ਵਿੱਤੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਅਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਮਾਨਸੂਨ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ 'ਤੇ ਟਿਕੀ ਰਹੇਗੀ

★ ਮਹਿੰਗਾਈ ਵਧਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਆਰ. ਬੀ. ਆਈ. ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਸਖਤ ਰੁਖ

★ ਰੈੱਪ ਰੇਟ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਬਣੀ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ ਉੱਚੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ

★ ਹੋਮ ਲੋਨ, ਆਟੋ ਲੋਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਰਜ਼ੇ ਮਹਿੰਗੇ ਹੋਣ ਦਾ ਖਦਸ਼ਾ

★ ਈ. ਐਮ. ਆਈ. ਵਧਣ ਨਾਲ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜੇਬ 'ਤੇ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ

ਵਧੂ ਬੋਝ
★ ਵਧਦੀਆਂ ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ ਦਾ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਅਤੇ ਆਟੋ ਸੈਕਟਰ 'ਤੇ ਵੀ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਸਰ

ਜੀ. ਡੀ. ਪੀ. ਗ੍ਰੋਥ 'ਤੇ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਦਬਾਅ

★ ਆਮ ਮਾਨਸੂਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਜੀ. ਡੀ. ਪੀ. ਵਾਧਾ ਦਰ 6.8-6.9 ਫੀਸਦੀ ਰਹਿਣ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ

★ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬਾਰਿਸ਼ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਜੀ. ਡੀ. ਪੀ. ਗ੍ਰੋਥ ਘੱਟ ਕੇ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਰੀਬ 6.5 ਫੀਸਦੀ ਤੱਕ

★ ਪੇਂਡੂ ਮੰਗ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਣ ਨਾਲ ਬਾਜ਼ਾਰ ਅਤੇ ਖਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ

★ ਟਰੈਕਟਰ, ਟੂ-ਵੀਲਰ ਅਤੇ ਖਾਦ ਸੈਕਟਰ 'ਤੇ ਵਧ ਸਕਦਾ ਹੈ ਦਬਾਅ

★ ਖੁਰਾਕੀ ਉਤਪਾਦਨ ਘਟਣ ਨਾਲ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ ਮਹਿੰਗਾਈ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਅਸਥਿਰਤਾ

★ ਪੇਂਡੂ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਆਉਣ ਨਾਲ ਘਟ ਸਕਦਾ ਹੈ ਖਪਤਕਾਰ ਖਰਚ

(ਆਈ. ਐਮ. ਡੀ.) ਨੇ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2026-27 ਲਈ ਮਾਨਸੂਨ ਦੀ ਬਾਰਿਸ਼ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਂਗ ਪੀਰੀਅਡ ਐਵਰੇਜ (ਐੱਲ. ਪੀ. ਏ.) ਦੇ 92 ਫੀਸਦੀ 'ਤੇ ਲਾਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਆਮ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ'

ਮੌਸਮ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਮੁਤਾਬਕ ਅਲ-ਨੀਨੋ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਣਨ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਗਰਮ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਕ ਮੌਸਮ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਾਨਸੂਨ ਕਮਜ਼ੋਰ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰ ਅਲ-ਨੀਨੋ ਸੰਕਟ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਤਿਆਰ
ਕਮਜ਼ੋਰ ਮਾਨਸੂਨ ਦੇ ਖਦਸ਼ੇ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੀ ਤਿਆਰੀਆਂ ਤੇਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮੰਤਰਾਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਅਲ-ਨੀਨੋ ਦਾ ਅਸਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੰਟਰੋਲ ਪਲਾਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਵੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਬੀਜ ਉਪਲਬੱਧ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ 'ਤੇ ਕੰਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖਰੀਫ ਸੰਮੇਲਨ ਦੌਰਾਨ ਕੇਂਦਰੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮੰਤਰੀ ਸ਼ਿਵਰਾਜ ਸਿੰਘ ਚੌਹਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਹਰ ਹਾਲਾਤ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦਾ ਪੈਟਰਨ ਬਦਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਸੰਭਵ ਸਹਾਇਤਾ ਉਪਲੱਬਧ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇਗੀ।

ਯੂਰਪੀ ਸੰਘ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹਤ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਨਵਾਂ ਐਕਸ਼ਨ ਪਲਾਨ ਈਰਾਨ ਸੰਕਟ ਨਾਲ ਹਿੱਲੀ ਯੂਰਪੀ ਖੇਤੀ, ਖਾਦ ਦੀ ਸਪਲਾਈ 'ਤੇ ਖਤਰਾ, ਖਾਦ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ 70 ਫੀਸਦੀ ਤੱਕ ਉਛਾਲ

ਈਰਾਨ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪੱਛਮੀ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਵਧਦੇ ਤਣਾਅ ਦਾ ਅਸਰ ਹੁਣ ਯੂਰਪ ਦੀ ਖੇਤੀ ਅਤੇ ਖੁਰਾਕ ਸੁਰੱਖਿਆ 'ਤੇ ਵੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਯੂਰਪੀ ਸੰਘ (ਈ. ਯੂ.) ਨੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੇ ਬ੍ਰੂਸੇਲਜ਼ ਵਿੱਚ ਬੈਠਕ ਕਰ ਕੇ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਅਤੇ ਵਧਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਯੂਰਪ ਵਿੱਚ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਖਾਦਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਹੁਣ 2024 ਤੋਂ ਅੰਤ ਤੱਕ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਕਰੀਬ 70 ਫੀਸਦੀ ਉੱਪਰ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਮਾਹਿਰਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਰੂਸ-ਯੂਕ੍ਰੇਨ ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਈ ਯੂਰਪੀ

ਯੂਰਪ ਖਾਦ ਦੀ ਦਰਾਮਦ 'ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਨਿਰਭਰ ਹੈ ?

- ★ ਯੂਰਪੀ ਸੰਘ ਹਰ ਸਾਲ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਖਾਦਾਂ ਦਾ ਦਰਾਮਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ★ 2024 ਵਿੱਚ ਯੂਰਪ ਨੇ ਕਰੀਬ 20 ਲੱਖ ਟਨ ਅਮੋਨੀਆ ਦਰਾਮਦ ਕੀਤੀ ਸੀ।
- ★ ਯੂਰਪ ਨੇ 58 ਲੱਖ ਟਨ ਯੂਰੀਆ ਦੀ ਵੀ ਦਰਾਮਦ ਕੀਤੀ ਸੀ।
- ★ ਕਰੀਬ 67 ਲੱਖ ਟਨ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਖਾਦ ਅਤੇ ਮਿਸ਼ਰਣ ਵੀ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾਏ ਗਏ ਸਨ।
- ★ ਸਪਲਾਈ ਸੰਕਟ ਕਾਰਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਦਯੋਗ 'ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਦਬਾਅ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਖਾਦ ਪਲਾਂਟ ਗੈਸ ਦੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਕਾਰਨ ਬੰਦ ਜਾਂ ਸੀਮਿਤ ਉਤਪਾਦਨ 'ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ। ਹੁਣ ਈਰਾਨ ਸੰਕਟ ਨੇ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਵਿੱਚ ਯੂਰਪੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ

ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹਤ ਦੇਣ ਅਤੇ ਖੁਰਾਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਵਾਂ 'ਫਰਟੀਲਾਈਜ਼ਰ ਐਕਸ਼ਨ ਪਲਾਨ' ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਯੂਰਪ ਵਿੱਚ ਵਧਿਆ ਸਿਆਸੀ ਮਤਭੇਦ

ਖਾਦ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਯੂਰਪੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਮਤਭੇਦ ਵੀ ਉੱਭਰਨ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਫਰਾਂਸ ਅਤੇ ਇਟਲੀ ਨੇ 'ਕਾਰਬਨ ਬਾਰਡਰ ਟੈਕਸ' ਵਿੱਚ ਰਾਹਤ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਪੋਲੈਂਡ ਅਤੇ ਜਰਮਨੀ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ ਘਰੇਲੂ ਖਾਦ ਉਦਯੋਗ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ

ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹਤ ਦੇਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ

ਯੂਰਪੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਵੇਂ ਐਕਸ਼ਨ ਪਲਾਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਬਜਟ ਵਿੱਚੋਂ ਮਦਦ, ਆਸਾਨ ਕਰਜ਼ਾ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਅਤੇ 'ਕਾਮਨ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਪਾਲਿਸੀ' ਤਹਿਤ ਐਡਵਾਂਸ ਪੈਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਰਾਹਤ ਵਰਗੇ ਕਦਮ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਨਾਲ ਹੀ ਜੈਵਿਕ ਅਤੇ ਬਦਲਵੀਆਂ ਖਾਦਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਯੋਜਨਾ ਵੀ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਯੂਰਪੀ ਸੰਘ ਰੂਸ ਅਤੇ ਬੇਲਾਰੂਸ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਨਿਰਭਰਤਾ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਖਾਦ ਦੀ ਦਰਾਮਦ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਇਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਯੂਰਪੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਉਰਸੁਲਾ ਵਾਨ ਡੇਰ ਲੇਯੇਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਯੋਜਨਾ ਯੂਰਪ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਬੂਤ ਖਾਦ ਉਦਯੋਗ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹਤ ਦੇਣ ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਟਿਕਾਊ ਹੱਲ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇਕ ਅਹਿਮ ਕਦਮ ਹੈ।

ਦੱਖਣ ਏਸ਼ੀਆ ਅਤੇ ਅਫਰੀਕਾ 'ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਤਰਾ

ਪਸ਼ੇ ਵਤਾਵਰਣ ਸੰਗਠਨਾਂ ਨੇ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਢਿੱਲ ਦੇਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਅਤੇ ਜਲ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਦਾ ਖਤਰਾ ਵਧ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਦੱਖਣ ਏਸ਼ੀਆ ਅਤੇ ਅਫਰੀਕੀ ਦੇਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਇਸ ਸੰਕਟ ਦਾ ਅਸਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਖੇਤਰ ਖਾੜੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਅਤੇ ਊਰਜਾ ਸਪਲਾਈ 'ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਨਿਰਭਰ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਵਿੱਚ ਗਲੋਬਲ ਖੁਰਾਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚਿੰਤਾ ਲਗਾਤਾਰ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ।

ਕੁਝ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਤਿਆਰੀ

- ★ ਯੂਰਪ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਖਾਦ ਸੰਕਟ ਦਾ ਅਸਰ ਇਕ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ।
- ★ ਆਇਰਲੈਂਡ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।
- ★ 2025 ਵਿੱਚ ਆਇਰਲੈਂਡ ਦੇ ਕਰੀਬ 17 ਲੱਖ ਟਨ ਖਾਦ ਦਰਾਮਦ ਕੀਤੀ ਸੀ।
- ★ ਫਿਨਲੈਂਡ ਅਤੇ ਸਵੀਡਨ ਨੇ ਰਣਨੀਤਕ ਭੰਡਾਰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਤੇਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
- ★ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਖਾਦ, ਅਨਾਜ ਅਤੇ ਬੀਠਣ ਦੇ ਸਟਾਕ ਵਧਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।
- ★ ਸਵੀਡਨ ਨੇ ਨਾਟੋ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਵੀਂ ਰਣਨੀਤੀ ਅਪਣਾਈ ਹੈ।
- ★ 'ਟੋਟਲ ਡਿਫੈਂਸ' ਨੀਤੀ ਤਹਿਤ ਖਾਦ ਅਤੇ ਬੀਜਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰਨ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਡਾ: ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨ,
ਸਾਬਕਾ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ
ਬਾਗਬਾਨੀ ਪਟਿਆਲਾ
ਮੋ: 75080-18903

ਢੁੱਕਵੇਂ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਹੀ ਬੂਟੇ ਲਗਾਓ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਬਚਾਓ

ਜੜ੍ਹਾਂ ਵੱਧ-ਫੁੱਲ ਨਹੀਂ ਸਕਣਗੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਣੀ ਜਜ਼ਬ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਬੂਟੇ ਜਲਦੀ ਸੁੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬੂਟੇ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਢੁੱਕਵਾਂ ਸਮਾਂ 15 ਜੁਲਾਈ

15 ਫੁੱਟ ਦੇ ਫਾਸਲੇ 'ਤੇ ਲਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਬੂਟੇ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 25-30 ਫੁੱਟ ਫਾਸਲੇ 'ਤੇ ਲਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਬੂਟੇ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ

ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਰੂੜੀ ਦੀ ਗਰਮਾਇਸ਼ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਟੋਇਆਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਹੇਠਾਂ ਬੈਠ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਕੰਮ ਜੁਲਾਈ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੰਦਰਵਾੜੇ ਦੌਰਾਨ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਬੂਟੇ ਲਗਾਉਣ ਉਪਰੰਤ 20 ਮਿ. ਲਿ. ਕਲੋਰੋਪਾਈਰੀਫਾਸ 20 ਈ. ਸੀ. ਦਵਾਈ 10 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘੋਲ ਕੇ ਸਿਉਂਕ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਲਈ ਪਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਬੂਟਾ ਟੇਡਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਟੀ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਦਿਓ। ਜੇਕਰ ਬੂਟੇ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਜਾਂ ਕਲੋਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲਗਾਉਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡੰਗਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਲਈ ਟਰੀ ਗਾਰਡ ਜ਼ਰੂਰ ਲਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਲਦੀ ਹੀ ਡੰਗਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਣਗੇ।

ਵੈਰੀਗੇਟਿਡ ਚਾਂਦਨੀ, ਟੀਕਿਆ ਸਪੇਨ, ਪੀਲੀ ਕਨੇਰ, ਡਬੋਆ, ਰੁਕਮੰਜਨੀ, ਮੁਸੰਡਾ, ਪੋਆਇਨ-ਸਿਟੀਆ, ਗੁਲਮੋਹਰੀ, ਮਰੋਣੀਆ, ਹਾਰ-ਸਿੰਗਾਰ, ਮਰਦੀਆ ਆਦਿ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਤੋਂ 15 ਸਤੰਬਰ ਤੱਕ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਮੌਨਸੂਨ ਹਵਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬਹਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਬਰਸਾਤਾਂ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਬੂਟੇ ਜਲਦੀ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬੂਟੇ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਬੂਟੇ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਲਗਾਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਬੂਟੇ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਘੱਟ ਹੋਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 10-

10-15 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ 1.5 ਫੁੱਟ ਤੋਂ 2 ਫੁੱਟ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਟੋਇਆ ਪੁੱਟਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਸ ਵਿੱਚ ਅੱਧੀ ਉੱਪਰਲੀ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਅੱਧੀ ਗਲੀ-ਸੜੀ ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ ਮਿਕਸ ਕਰਕੇ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਬੂਟੇ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਟੋਇਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ

ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਰੂੜੀ ਦੀ ਗਰਮਾਇਸ਼ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਟੋਇਆਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਹੇਠਾਂ ਬੈਠ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਕੰਮ ਜੁਲਾਈ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੰਦਰਵਾੜੇ ਦੌਰਾਨ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਬੂਟੇ ਲਗਾਉਣ ਉਪਰੰਤ 20 ਮਿ. ਲਿ. ਕਲੋਰੋਪਾਈਰੀਫਾਸ 20 ਈ. ਸੀ. ਦਵਾਈ 10 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘੋਲ ਕੇ ਸਿਉਂਕ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਲਈ ਪਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਬੂਟਾ ਟੇਡਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਟੀ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਦਿਓ। ਜੇਕਰ ਬੂਟੇ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਜਾਂ ਕਲੋਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲਗਾਉਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡੰਗਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਲਈ ਟਰੀ ਗਾਰਡ ਜ਼ਰੂਰ ਲਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਲਦੀ ਹੀ ਡੰਗਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਣਗੇ।

ਵੈਰੀਗੇਟਿਡ ਚਾਂਦਨੀ, ਟੀਕਿਆ ਸਪੇਨ, ਪੀਲੀ ਕਨੇਰ, ਡਬੋਆ, ਰੁਕਮੰਜਨੀ, ਮੁਸੰਡਾ, ਪੋਆਇਨ-ਸਿਟੀਆ, ਗੁਲਮੋਹਰੀ, ਮਰੋਣੀਆ, ਹਾਰ-ਸਿੰਗਾਰ, ਮਰਦੀਆ ਆਦਿ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਉੱਕਤ ਬੂਟੇ ਪੀ. ਏ. ਯੂ. ਲੁਧਿਆਣਾ ਬਾਗਬਾਨੀ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਜੰਗਲਾਤ ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਨਰਸਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਾਜਬ ਰੇਟਾਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉੱਕਤ ਬੂਟੇ ਲਈ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੀ ਮੁਫਤ ਸਪਲਾਈ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਾਊਂਡ ਗਲਾਸ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਪਟਿਆਲਾ ਅਤੇ ਈਕੋ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਹਨ।

ਬੂਟੇ ਲਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉੱਕਤ ਬੂਟੇ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਹੀ ਲਗਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਸਮੇਂ ਲਗਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਸਕਸੈਸ ਰੇਟ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਦੋਂ ਬੂਟਾ ਵੱਡਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ 1.5 ਫੁੱਟ ਤੋਂ 2 ਫੁੱਟ ਤੱਕ ਕੋਈ ਵੀ ਟਾਹਲੀ ਨਾ ਫੁਟਣ ਦਿਓ।

ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਰ ਦੇਵੇ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਘਰ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਪਾਸ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਸ਼ਰਤ ਲਗਾ ਦੇਵੇ ਕਿ ਕੋਈ ਇੱਕ ਬੂਟਾ ਘਰ ਵਿੱਚ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਜਲੀ ਮੋਟਰਾਂ/ਟਿਊਬਵੇਲਾਂ ਤੇ ਘੱਟ ਘੱਟ 4-5 ਦਰੱਖਤ ਲਗਾਏ ਜਾਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਹਰਾ-ਭਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਦਦ ਮਿਲੇਗੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਜਿੱਥੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਫੁੱਲ/ਫਲ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਗੇ, ਉੱਥੇ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਆਲ੍ਹਣੇ ਪਾਉਣ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾਂ ਵੀ ਮਿਲੇਗੀ ਅਤੇ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਲਈ ਫਲ ਵੀ ਮਿਲੇਗਾ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਗਰਮ ਹੋਣ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦਾ ਕੱਟ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਘਰੇਲੂ ਏ. ਸੀ. ਅਤੇ ਏ. ਸੀ. ਗੱਡੀਆਂ ਦੀ ਮਿਕਦਾਰ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾਂਝੀਆਂ ਥਾਂਵਾਂ/ਸ਼ਾਮਲਾਟਾਂ ਅਤੇ ਸੜਕਾਂ /ਨਹਿਰਾਂ/ਰਿਲਵੇ ਲਾਈਨਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਬੂਟੇ ਲਾਉਣ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਉੱਕਤ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਲਈ ਨਰੋਗਾ ਵਰਕਰਾਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬੂਟੇ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਟੋਏ ਪੁੱਟ ਕੇ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅੰਬਾਂ ਦੀਆਂ ਗੁੱਠਲੀਆਂ, ਜਾਮਣਾਂ ਅਤੇ ਲੀਚੀ ਦੀਆਂ ਗਿੱਟਕਾਂ, ਕਟਹਲ, ਬਿੱਲ, ਲੁਕਾਠ ਅਤੇ ਫਾਲਸੇ ਦਾ ਬੀਜ ਆਦਿ ਬੀਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਟੋਏ ਵਿੱਚ 2-3 ਬੀਜ ਬੀਜ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਟੋਏ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਲੈਵਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਲੈਵਲ ਨਾਲੋਂ 3-4 ਇੰਚ ਨੀਵਾਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਖਾਸ ਖਰਚਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਨਾਲ 50-60 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕਾਮਯਾਬੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਬਾਗਬਾਨੀ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਕੇ. ਵੀ. ਕੇ. ਜਾਂ ਪੰਜਾਬ ਜੰਗਲਾਤ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਫਿਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬੂਟੇ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਲੇ ਦਰੱਖਤ ਲਗਾਉਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਗੁਲਾਚੀਨ, ਬੋਤਲ ਬਰੱਸ, ਕੇਸੀਆ ਜਾਵਾਨੀਕਾ, ਪਿੰਕ ਕੇਸੀਆ, ਮੈਕਸੀਕਨ ਸਿਲਕ ਕਾਟਨ ਟਰੀ, ਗੁਲਮੋਹਰ, ਅਰਾਈਥਰੀਨਾ, ਨੀਲੀ ਗੁਲਮੋਹਰ ਆਦਿ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਝਾੜੀਆਂ ਲਗਾਉਣੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਲੀਐਡਰਾ, ਯੂਫੋਰਬੀਆ, ਹਮੇਲੀਆ, ਜੈਟਰੋਫਾ, ਲਿਨਟਨਾ, ਰੁਸੇਲੀਆ, ਕੇਸੀਆ ਗਲੂਕਾ ਸਿੰਗਲ ਚਾਂਦਨੀ, ਡਬਲ ਚਾਂਦਨੀ, ਡਵਾਰਫ ਚਾਂਦਨੀ,

ਹਰ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਬੂਟੇ ਲਗਾ ਕੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ 42°C ਤੋਂ 46°C ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਿਅਕਤੀ ਮਈ-ਜੂਨ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਬੂਟੇ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਬੂਟੇ ਨਹੀਂ ਲਗਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲੱਗੇ ਬੂਟੇ ਗਰਮੀ ਨਾਲ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਬੂਟਿਆਂ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਦਾ ਵਾਸਪੀਕਰਨ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਨਵੇਂ ਲਗਾਏ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀਆਂ

ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ

ਵਾਟਸਐਪ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ **100/-** ਰੁਪਏ

KHETI DUNIYAN
TID - 62763351

ਚੰਦੇ ਭਰਨ ਲਈ QR ਕੋਡ ਸਕੈਨ ਕਰੋ।

ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ

ਇੱਕ ਸਾਲ **500/-** ਰੁਪਏ

ਦੋ ਸਾਲ **800/-** ਰੁਪਏ

ਇੱਕ/ਦੋ ਸਾਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਾਟਸਐਪ ਰਾਹੀਂ ਸਰਵਿਸ ਮੁਫਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ।

ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ

ਕੇ. ਡੀ. ਕੰਪਲੈਕਸ, ਗਊਸ਼ਾਲਾ ਰੋਡ, ਨੇੜੇ ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਮਾਰਕਿਟ, ਪਟਿਆਲਾ-147001
ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ 'ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ : ਮੋ. 90410-14575
Website : www.khetiduniyan.in
E-mail : khetiduniyan1983@gmail.com